

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**RECEP İVEDİK FİLMLERİ ÜZERİNE HALK BİLİMSEL
İNCELEME**

ÖZLEM URSAVAŞ

TÜRK HALK BİLİMİ ANA BİLİM DALI

MAYIS 2019

RECEP İVEDİK FİLMLERİ ÜZERİNE HALK BİLİMSEL İNCELEME

Özlem URSAVAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK HALK BİLİMİ ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MAYIS 2019

KABUL VE ONAY

Özlem URSAVAŞ tarafından hazırlanan "Recep İvedik Filmleri Üzerine Halk Bilimsel İnceleme" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ

Türk Halk Bilimi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan: Doç. Dr. Selcan GÜRÇAYIR TEKE

Türk Halk Bilimi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye: Doç. Dr. Aslı BÜYÜKOKUTAN TÖRET

Türk Dili ve Edebiyatı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 10/05/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZALF

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

10/05/2019

Özlem URSAVAŞ

RECEP İVEDİK FİLMLERİ ÜZERİNE HALK BİLİMSEL İNCELEME
(Yüksek Lisans Tezi)

Özlem URSAVAŞ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Mayıs 2019

ÖZET

Sinema, kültürel aktarımın yapıldığı, yedinci sanat dalı olarak tanımlanan bir alandır. Hikâye anlatımı, etkileyciliği ve kültür aktarımı açısından sinema, halk biliminin araştırma alanı hâline gelmiş, insanlar tarafından benimsenmiş ve bu amaçla kullanılmıştır. Türk Sineması'nda kırdığı rekorlar, hakkındaki eleştiriler ve seri hâlinde devam eden 5 filminden oluşan Recep İvedik film serisi ayrı bir yerde bulunmaktadır. Recep İvedik'in başından geçen olaylara, hikâyesine yer veren seri, Şahan Gökbakar'ın hazırlayıp sunduğu programda ortaya çıkmasından sonra 2008 yılında çekilmeye başlanmış ve son olarak *Recep İvedik 5* filmi 2017 yılında gösterime girmiştir. Recep İvedik tipinin filmdeki gelişiminden kente göç edenlerin kent hayatına uyum ya da uyumsuzluk süreci, sosyokültürel durumu, eğitim seviyesi, geleneği sürdürme durumu ve kent hayatında çektiği sıkıntılar okunabilmektedir. "Bir Halk Kahramanı" sloganı ile gösterime giren ilk filminden sonra Recep İvedik tipi hem kimi izleyiciler tarafından çok sevilmiş hem de kimi izleyiciler tarafından çok eleştirilmiştir. Öyle ki Recep İvedik ilk filminden sonra bir mobil telefon şirketinin reklam yüzü olmuş ve maceralarına televizyon ekranlarında devam etmiştir. Çok yönlülüğü sebebiyle seçilen Recep İvedik tipini ele alan bu tezin amacı, Recep İvedik film serisinde yer alan filmlerdeki halk bilimsel öğeleri incelemektir. Tezin inceleme konusu Recep İvedik'in 5 filmini kapsamaktadır. Tezde Recep İvedik tipinin çözümlenmesi, filmde yer alan diğer tipler ve öğelerin analizinin yapılmasının ardından filmlerdeki halk bilimsel öğeler sıralanacaktır. Bütün bunların sonucunda Recep İvedik'e bütüncül olarak bakılarak değerlendirilmesi yapılacaktır.

Bilim Kodu : 31003

Anahtar Kelimeler : Recep İvedik, Hilebaz, Sahte Kahraman, Oyuncu, Kentte Geleneksel Değer Savaşı.

Sayfa Adedi : 71

Tez Danışmanı : Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ

EXAMINATION ON RECEP İVEDİK MOVIES
(M. Sc. Thesis)

Özlem URSAVAŞ

GAZI UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
MAY 2019

ABSTRACT

Cinema is the seventh art branch which provides cultural exchange. This art branch became research field of folklore in many ways such as story telling, expressiveness and cultural interaction. Recep İvedik movie series includes five movies and the series has a special place in the Turkish cinema industry with broken records and criticisms about movies. The movie series are comprise of Recep İvedik's adventures. Recep İvedik first seen at television show of Şahan Gökçek. Then first movie met with the audience in 2008 and last movie of series -Recep İvedik 5- came out in 2017. Movie series treat people who migraten from village to city. Their orientation period, sociocultural situation, level of education, try to continue the tradition and difficulties about city life are the main ideas of movies. Recep İvedik movies with "A Folk Hero" slogan, loved from some audience however other part of audience criticezed very much. Such that after the success of first movie Şahan Gökçek agreed with a mobile phone company for using Recep İvedik İvedik at advertising. Recep İvedik İvedik is chosen on account of versarility. After analyzing Recep İvedik İvedik in the thesis and analyzing the other types and elements in the film, folk scientific elements will be listed. As a result of all this, Recep İvedik will be examined with holistic view.

Science Code : 31003

Key Words : Recep İvedik, Trickster, Fake Hero, Player, Traditional Value Conflict İn City.

Page Number : 71

Supervisor : Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecim boyunca benden desteğini ve bilgisini esirgemeyen, kıymetli paylaşımlarıyla bana yol gösteren, tecrübeleriyle yolumu aydınlatan danışmanım Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ'a ayrıca bıkmadan sorularımı yanıtlayan ve bu aşamada varlıklarıyla bana destek veren hocalarım Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL'e, Doç. Dr. Selcan GÜRÇAYIR TEKE'ye ve Araş. Gör. Zeynep Safiye BAKİ NALCIOĞLU'na, manevi destekleriyle her zaman yanımda olan çok değerli aileme ve arkadaşlarıma, beni bu yolda yalnız bırakmayıp desteğiyle daima arkamda olan Şafak PEKEL'e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
GİRİŞ	1
1.RECEP İVEDİK FİLMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	13
1.1.Recep İvedik'in Analizi.....	13
1.1.1.Duygusal Yönden Recep İvedik.....	15
1.2.Recep İvedik İle Karagöz Benzerliği.....	16
1.3.Recep İvedik Filmlerindeki Diğer Tipler ve Folklordaki Benzer Kişiler.....	20
1.3.1.Recep İvedik 1 Filmindeki Tipler.....	21
1.3.2.Recep İvedik 2 Filmindeki Tipler.....	23
1.3.3.Recep İvedik 3 Filmindeki Tipler.....	24
1.3.4.Recep İvedik 4 Filmindeki Tipler.....	26
1.3.5.Recep İvedik 5 Filmindeki Tipler.....	27
1.4.Recep İvedik Bir Halk Kahramanı Mıdır, Anti-Kahraman Mıdır?.....	29
1.5.Recep İvedik Hilebaz Mıdır?.....	30
1.6.Recep İvedik 2000'li Yılların Şaban'ı Mıdır?.....	32
1.7.Oyuncu olarak Recep İvedik	34
1.8.Recep İvedik Hakkındaki Eleştiriler	35
1.9.Recep İvedik Kullanım Yerleri.....	36
2.RECEP İVEDİK FİLMLERİNDEKİ HALK BİLİMSEL ÖGELERİN İNCELENMESİ.....	39
2.1.Çocuk Oyunları ve Oyuncakları.....	39
2.1.1.Misket.....	40
2.1.2.Uzun Eşek.....	40
2.1.3. Diğer Oyunlar.....	41
2.2.Yardımselverlik.....	42
2.3.Halk Şiiri.....	43
2.4.Atasözleri.....	44

	Sayfa
2.5.Lakaplar ve Takma Adlar.....	44
2.6.Geçiş Törenleri.....	45
2.6.1.Evlilik.....	45
2.6.2.Ölüm.....	47
2.7.Fal, Sihir, Büyü ile İlgili Uygulamalar.....	48
2.8.Rüya Motifi.....	50
2.9.Halk Tiyatrosu.....	51
2.10.Gurbete Çıkma.....	52
2.11.Halk Oyun, Spor ve Çalgıları.....	53
2.11.1.Halk Çalgıları.....	53
2.11.2.Halk Oyunları.....	54
2.11.3.Halk Sporları.....	55
2.12.Meslekler ve El Sanatları.....	56
2.13.Diğer.....	59
SONUÇ	61
KAYNAKLAR.....	65
ÖZGEÇMİŞ.....	71

GİRİŞ

Türk Sineması'nın bugüne dek, tek bir kişi etrafında dönen en uzun soluklu film serisi, Recep İvedik film serisidir. Bu serinin başrolü olan Recep İvedik'in, kendine has kişiliği ve davranışları kendinden çokça bahsettirmekte hatta tartışmalara yol açmaktadır. Recep İvedik'in tartışılan tipi için, kişiliği ve yaptıkları göz önünde bulundurularak ona "tip" denmesi yerinde bir yaklaşım olacaktır. Tipi TDK'nın sözlüğündeki gibi şu şekilde; "Hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişi" (<http://www.tdk.gov.tr>) olarak tanımlarsak Recep İvedik'i değerlendirmek daha kolay olacaktır. Bu tanıma göre Recep İvedik'i incelersek, İvedik'in de belli bir düşünce ve topluluğun zihniyetini temsil ettiğini söylemek doğru olacaktır. Recep İvedik genel olarak Türk halkından bir kesimi temsil etmekte, gelenekselci bir yaklaşım sergilemektedir. Kendisini Anadolu olarak tanımlamaktadır. Diğer yandan Kaplan'ın tip tanımına da bakarsak; "değişmez özelliklere sahip, basit ve sabit kişi" (Kaplan, 1996) Recep İvedik'i tip olarak değerlendirmek daha da kolaylaşacaktır. Recep İvedik, filmlerinde değişime meydan okuyan yapısıyla karşımıza çıkmaktadır. Hem kişilik özelliklerinin değişmesinden hem de onu etkileyecek her değişiklikten kaçınmaya çalışır. Bir işi yoktur, iş bulma kaygısı da ninesi ondan iş bulmasını isteyene kadar olmaz. Kent hayatına uyum sağlayamamıştır ki bu da Recep İvedik'in ne kadar zor değişip adapte olduğunu kanıtlamaktadır. Bunun dışında her zaman aynı kıyafetleri giymesi bile ne kadar sabit bir tip olduğunu kanıtlamaktadır. Ancak sabit olduğu kadar uyum sağlamaya da çalışmaktadır. Gittiği tatil köyüne uyum sağlamaya çalışması akla ilk gelenlerdendir. Tatil köyüne uyum sağlamaya çalışsa da bilgi sahibi olmadığı için odasının ışıklarını açamaması aslında onun değişimi ne kadar zor kabullenen biri olduğunu kanıtlamaktadır. Trajik bir şekilde kendisini aşağılanmış ve cahil hissederek sinirini otel çalışanından çıkarır. Kurnazlık yapıp otel görevlisine vereceği bahşişten kurtulmaya çalışırken oda hakkında bilgi almadığı için mağdur olmuştur. Bütün bu çıkarımlar sonucunda tezin geri kalanında Recep İvedik'ten bahsedilirken tip denecektir.

Recep İvedik filmlerinin ilki 2008 yılında, sonuncusu ise 2017 yılında gösterime girmiştir. Bu filmlerin dördü gişede izlenme rekoruna imza atmış, Türkiye'de en çok izlenen filmler listesinde ilk 10'a girmiştir. Recep İvedik film serisi

sırasıyla; *Recep İvedik* (2008), *Recep İvedik 2* (2009), *Recep İvedik 3* (2010), *Recep İvedik 4* (2014) ve *Recep İvedik 5* (2017) filmlerinden oluşmaktadır. Film ilk olarak 2008 yılının şubat ayında gösterime girmiştir. Filmin yönetmeni Togan Gökbakar'dır. Başrol oyuncusu, aynı zamanda filmin senaristlerinden biri ve Recep İvedik tipinin yaratıcısı olan Şahan Gökbakar'dır. Recep İvedik tipi ilk olarak Şahan Gökbakar'ın Tv8 kanalında kendisinin yazıp sunduğu *Dikkat Şahan Çıkabilir* isimli skeç programıyla ortaya çıkmıştır. Şahan Gökbakar Recep İvedik tipinin ortaya çıkış hikâyesini şöyle ifade etmiştir:

Televizyonda yaptığım ilk skecimdi. Bir internet haberinden çıktı bu kahraman. Bir adam, üst kat komşusu kadının, balkondan sarkıttığı sepetin ipinden tutup kadını aşağıya düşürmüştü. Kadının beli kırılmış. Bu adam nasıl bir tip olur diye düşünürken çıktı bu tip. İnsanlar bu tipi beğendi (Tüzün, 2011).

Dikkat Şahan Çıkabilir programında yayımlanan bu skeçteki tip ilk kez “pencerenin önünde oturan adam” olarak ortaya çıkmış, daha sonraki skeçlerde “kapının önünde oturan adam” gibi isim değiştirip geliştirilerek en son oryantal Asena'nın sevgilisi olup adını açıklayarak Recep İvedik formunu almıştır. Pencere önünde oturan adam, skeçte daima ağzında olan sigarayla ve penceresinin önündeki bira şişeleriyle tanınmaktadır. Üst komşusu Halime'den ona bira çekmesini istediğinde Halime ona bira çekmediği için sepetinin ipine asılıp aşağıya düşürmüştü ve haberlere konu olmuştur. Recep, üst komşusu Halime ile tekrar tekrar polemige girmiş onu tekrar yaralamıştır. Karşı taraftaki bakkal dükkânının sahibi Salih Abi ile konuşmaları da her zaman skecin son kısmını oluşturmuştur. Recep İvedik skeçlerden birinde üst komşusu Halime ile sonunda dünya evine girmiş, Halime'yi kucağında kapıdan içeriye sokmak isterken Halime'nin kafasını kapıya çarpıp, onu tekrar hastanelik edip, haberlere tekrar konu olmuştur. Başka skeçlere de pencere önünde oturan adam hâliyle katılmış, Halime ile olan evliliğinin bittiğinden bahsetmiştir.

Diğer bölümlerde ise Şahan Gökbakar'ın ATV kanalında devam ettirdiği programında Recep İvedik tiplemesi *Kim 500 Bin İstemez ki?* adlı skeçte 4 bölüm oynatılmıştır. Yarışmanın sunucusu Konan Işık'a karşı takındığı tavırla, yarışmadaki hâl ve hareketleri ve yarışmayı kazanmış olmasına rağmen almadığı ödül ile büyük bir kitle tarafından tanınmaya başlamıştır. Ayrıca aynı yarışma programında kendini

ekşi sözlük yazarı olarak tanıtması genç kesim tarafından benimsenmesinde büyük rol oynamıştır. Ekşi sözlük yazarı çaylak Recep İvedik; “Ekşi sözlüğe girip hayvan ara butonuna bastın mı ben çıkarım, oradayım” demektedir. Recep İvedik’in sık sık kullandığı “Agresifim, kompleksliyim ama perdelerimi kaldırdığımda kedi gibi bir insanım” sözü ve “konuşma leyn” repliği de ilk kez seyirciye bu skeçlerde aktarılmıştır. Yarışmada ekstra joker hakkı isteyip, şıkların yerini değiştirmiştir. Kendi sorusunu kendi yazmak isteyip, günlük gazetelerin bulmacalarında çıkan bulmaca sorularını yazdırmıştır. Yarışmanın sonuna doğru sunucu Konan Bey’i soyundurarak onun bu hâliyle dalga geçip, halay çekmiştir. Kazandığı hâlde senden çeki bu hâlinle alamam, ben çocuklarıma çıplak bir sunucudan çek aldım diyemem, senin gibi paragöz değilim, ben kendimi denemek için geldim diyerek çeki almamıştır. Recep İvedik tiplmesi bu skeçlerin sonunda filmlerdeki hâline dönüşmüştür. Recep İvedik’in skeçlerde yaptıkları ile sınırlılıkları ve yapabilecekleri kesin bir şekilde belirlenmiştir. Gülüşü, kirli sakalları, kıyafetleri, sürekli söylediği sözler bu skeçlerle birlikte yerine oturmuştur.

Bu çalışmada sözü edilen Recep İvedik’in filmleri halk bilimsel açıdan ilk bölümde incelenecek, daha sonra ikinci bölümde Recep İvedik ve filmlerde yer alan tiplerin analizi yapılarak, filmlerde yer alan diğer unsurlara değinilecektir. Çalışmanın amacı ve önemi, gişede büyük başarı sağlayan ve herkes tarafından bilinen tipin barındırdığı kodları incelemek, bu alanda daha önce yapılmış çalışmaları da inceleyerek Recep İvedik tipine ve filmlerine halk bilimsel yönden bir açıklık kazandırmaktır. Bu amaçla çalışmanın sınırı Recep İvedik film serisi olarak belirlenmiştir.

21 Şubat 2008 tarihinde gösterime giren *Recep İvedik*, IMDB’de 10 üzerinden 4,8 puan almış ve 4 301 693 izlenme oranına ulaşmıştır. Film Recep İvedik ismi ile karakolda başlamaktadır. Burada adı geçen “halk kahramanı”nın tanıtılması işlemi yapılmaktadır. Ayrıca karakol çıkışında eşyalarını teslim aldığı sırada hikâyede daha sonra üzerinde durulacak olan misketlere dikkat çekilmekte, Recep İvedik söz konusu misketler için: “Benim için manevi değeri var.” demektedir. Karakol çıkışında arabasının önünden geçen biri cüzdanını düşürdüğünde ise, Recep İvedik cüzdanı yerden alıp sahibine teslim etmeye çalışmaktadır. İlk denemesinde başarısız olsa dahi cüzdanın sahibini televizyonda görüp, konuşmasından etkilendiği için cüzdanı sahibine teslim etmeyi kendisine amaç olarak belirleyip yola çıkmıştır. Hikâye bu şekilde başlarken cüzdanı teslim etmek için gittiği Antalya’daki cüzdan sahibinin

otelinde, misketlerin asıl sahibi, misketleri vermek istediği kişi olan ilk aşkı Sibel ile karşılaşır. Sibel ile yıllar sonra buluşması, Recep'in o otelde kalmaya karar vermesini ve Sibel'in dikkatini çekmeye çalışarak hikâyenin ilerlemesini sağlar.

12 Şubat 2009 tarihinde gösterime giren *Recep İvedik 2*, IMDB'de 10 üzerinden 4,3 puan almış ve 4 333 144 izlenme oranına ulaşmıştır. Bu kez film Recep İvedik'in mahallesinde başlamaktadır. Filmde ilk olarak Recep İvedik'in ortaya çıkmasında önemli rol oynayan komşu Halime'nin sesi duyulmaktadır. Bu filmde Recep ninesini ziyarete gitmekte ve ninesinin ondan yapmasını istediği şeyleri yerine getirmeye çalışmaktadır. Ninesini ziyarete gittiğinde eve giriş parolası olarak bu filmde önemli olacak atasözü duyulmaktadır. Bu söz, "Ekinler baş vermeden, kör buzağı topallamazmış." sözüdür. İlerleyen dakikalarda bu sözün Recep'in iş dünyasında saygınlık kazanmasını sağlayacak olan söz olduğunu görürüz. Film, Recep ve ninesinin ondan istedikleri etrafında şekillenmektedir ve hikâye bu şekilde ilerlemektedir.

12 Şubat 2010 tarihinde gösterime giren *Recep İvedik 3*, IMDB'de 4 puan almış ve 3 326 084 izlenme oranına ulaşmıştır. Film, Recep'in evinde düzenlenen bir altın günü ile başlamaktadır. Arkadan mezdeke sesi duyulmaktadır. Recep'in evinde toplanan kadınlar, Recep'in isteği üzerine oraya gelmişlerdir. Recep mahallenin dayanışma ve birliğini temsil eden kadın grubuna derdini anlatmakta ve onlardan yardım istemektedir. Ninesinin ölümünün ardından Recep İvedik depresyona girmiş, rüyalar görmeye başlamıştır. Bu buhran dönemini atlatmak için mahalleli kadınlardan yardım istemiş ve aldığı tavsiyeleri gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ancak bu tavsiyelerden çok fazla yararlanamayan Recep'in evine davetsiz bir misafir gelmekte ve hayatı birden ummadığı şekilde değişmeye başlamaktadır. Yeni arkadaşından da depresyondan çıkmak için yardım istemiş ve onunla çeşitli şeyler denemeye başlamıştır. Recep ve beklemediği yeni ev arkadaşıyla hikâye üçüncü filmde bu şekilde ilerlemektedir.

21 Şubat 2014 tarihinde gösterime giren *Recep İvedik 4*, IMDB'de 3,9 puan almış ve 7 374 931 izlenme oranına ulaşmıştır. İlk sahnede Recep'in mahalleli çocuklarla birlikte top sahasında antrenman yaptıkları görülmektedir. Yine diğer filmlerde olduğu gibi filmin hikâyesi için önemli olan unsur ilk sahnelerden verilmektedir. Bu filmde Recep, satılıp yerine apartman yapılacak olan top sahasını mahalledeki çocukların top oynayabilmesi için müteahhitin aldığı paradan daha fazlasına satın almak istemektedir. Bu amaç uğruna Recep İvedik imzaladığı

senetteki parayı bulabilmek için her yolu denemeye başlar ve sonunda televizyonda gördüğü büyük para ödüllü Issız Ada yarışmasına katılmaya karar verir. Çeşitli hilebazlıklarla yarışmaya katılmaya hak kazanan Recep İvedik, mahallenin çocukları ve mahalle ruhu için yarışmayı kazanmak adına elinden gelen her şeyi yapmaya çalışır. Dördüncü filmin hikâyesi de Recep'in Issız Ada'daki performansları ile ilerlemektedir.

16 Şubat 2017 tarihinde gösterime giren *Recep İvedik 5*, IMDB'de 3,3 puan almış ve 7 434 946 izlenme oranına ulaşmıştır. Filmdeki ilk sahnede Recep İvedik mahallesinde koşarak gelmektedir. Bir süre onun ağır çekim koşuşunu gördükten sonra mahalledeki gençleri uzun eşek oyunu pozisyonunda onu beklerken görürüz. Recep gerilir ve üzerlerine atlar ve sırayı yıkar. Daha sonra filmde Recep'in yaptığı çeşitli muzırlıkları görürüz. Arkadaşının üzerine arabasını sürer, arabayı mahalleliye taşıtarak park eder, tamircinin altından merdivenini çeker, birinin gazetesini ateşe verir yani kısaca herkese komik bulduğu şakalar yaparak günlerini geçirdiğini görürüz. Bir gün mahalleden bir tanıdığının ölmesiyle, ölen tanıdığının son aldığı işi devralır ve hikâye de bu yönde şekillenir. Recep artık bir Türk sporcu kafilesini yarışmalara götürecek olan şofördür ama zaman içerisinde o kafilenin şoföründen çok kafilenin değişilmez bir parçası, sporcusu, kaptanı ve kurtarıcısı olmaktadır.

Recep İvedik'in altıncı filminin ise 2019 Kasım'ında vizyona gireceği, bu filmin safaride geçen bir film olacağı söylenmektedir. Recep İvedik Türk Sineması'nın en uzun soluklu film serisi olarak üzerine birçok araştırma yapılmaktadır. Özellikle seyircilerin Recep İvedik üzerine bitmeyen tartışmaları Recep İvedik'i araştırmalar için cazip bir konu hâline getirmektedir.

Recep İvedik Filmleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Selin Tüzün'ün 2011 yılında yazdığı Marmara Üniversitesi İletişim Bilimleri anabilim dalı Radyo Televizyon bölümündeki yayınlanmamış doktora tezi "Küresel-Yerel Tartışmaları Bağlamında "Recep İvedik"", Recep İvedik'in ilk üç filmini inceler. Tüzün'ün tezi 3 bölümden oluşur. İlk bölümü küreselleşme ve kimlik ilişkileri adını taşıyıp bu bölümde küreselleşme ve kimlik ilişkileri derinine bir incelemede bulunur. Ayrıca Türkiye üzerinden küreselleşmenin sosyo- kültürel görünümelerini ele alarak; tüketim kültürüne, orta sınıfın ortaya çıkışına, kimlik arayışına ve erilliğin yükselişine dikkat çekerek Recep İvedik'i değerlendireceği alanlara giriş yapmıştır. İkinci bölümü Türkiye'de 1990 sonrası dönüşen medya bağlamında popüler sinema ve

sinema ve televizyonda yeniden inşa edilen yerellikler başlığı altında medyanın yeniden yapılanışını ve 1990 sonrası medyanın dönüşümü ile değişen popüler Türk Sineması konularını değerlendirmiştir. Üçüncü bölümü Recep İvedik filmleri başlığı altında öncelikle Recep İvedik filmlerinin künyesi ve konusunu vererek, filmlerin üretim aşamasından bahseder. Çalışmasında kapitalizm ve küreselleşme sorunlarıyla başa çıkmak amacıyla Türk Sinemasında geleneksel ve otantik olana yönelmenin sonuncunda Recep İvedik filmlerinin meydana geldiğini söyler. Tezde o dönem çıkan mizah dergileri ve mizah anlayışının Türk Sinemasına nasıl yön verdiğinden de bahseder. Recep İvedik filmlerini bu son akımların etkisi ile ortaya çıkmış filmler olarak değerlendiren Tüzün filmlerin ortaya çıktığı zamandaki mizah anlayışıyla ve popüler sinemaya tam anlamıyla uyum sağladığını belirtir. Tezde film incelemesinin yanı sıra Recep İvedik filmlerinin nasıl ortaya çıktığı, hangi yapımcı firma tarafından yapıldığı, pazarlaması, finansmanı, dağıtımı gibi konular da ele alınmıştır. Ayrıca yaşanan polemikler, oynadığı reklamlar ve bir halk kahramanı olarak Recep İvedik konusu da ele alınmıştır.

Sarp Çölgeçen'in 2018'de yazdığı İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema ve Televizyon bölümü yüksek lisans tezi "Recep İvedik: "Halk Kahramanı" Mı Yoksa Piyasa Kahramanı Mı?", Recep İvedik serisindeki 5 filmi inceler. Çölgeçen'in tezi 3 bölümden oluşur. İlk bölümü Türkiye'de hayat tarzı tartışması adındadır. Küreselleşme ve tüketim kültürü, orta sınıflar ve hayat tarzları, Beyaz Türkler ve maganda terimlerinden bahseder. Recep İvedik'in fenomen oluşunun toplumsal koşullarına genel olarak, küreselleşme olarak adlandırılan sürecin yarattığı kültürel, ideolojik koşullara bakmak gerektiğini söyler. Beyaz Türkler ve Zenci Türkler'den bahsederek, Recep İvedik'in sinemada bazı kesimlerden intikam aldığını söyler. İkinci bölümü Türkiye'de bir endüstri olarak sinemanın gelişimi adını taşır ve Türkiye'de sinemanın gelişiminden, 2000'lerdeki sinemadan, medya ve kültür endüstrisinden, Türk sinemasındaki gişe rakamlarından ve komedi ve yabancı muadillerinden bahsederek, Kemal Sunal'ın Şaban'ı ile o yıllardaki diğer tiplerden, son olarak da Türk sinemasındaki Recep İvedik'in yerinden bahseder. Bu kısımda Recep İvedik'i Öztürk Serengil'in Adanalı Tayfur'u ile lümpenlikleri yönünden benzetir. O dönem Adanalı Tayfur gibi konuşanlar çoğaldığı için bu tarz filmlere bir dönem devlet tarafından yasak getirildiğinden bahseder. Recep İvedik ve Şaban benzetmeleri için ise; Şaban'ın eleştirisi sistemin kendisine değil, sistemin boşluklarında yaşayan kesimlere,

sistemdeki bürokrasi ve denetimsizlik gibi aksaklıklara yönelik olduğunu, kent kültürünü, modernleşmeyi taşıraya, köye taşıdığını, modernleşme temsidir der. Buna karşılık Recep İvedik'in ise gücü öven, şiddeti uygulayan, magandalığa özendiren biri olduğunu söyler. Üçüncü bölüm Recep İvedik piyasanın "halk kahramanı" adını taşır ve Recep İvedik'in ortaya çıkışı, popülerliğiyle yükselişi, filmlerin konusu ve piyasa kahramanı olarak değerlendirilir. Beyaz Türkler'in mekanlarına girip bu mekanları bir yandan aşağıladığına, bir yandan oranın parçası olduğuna, uyum sağladığına değinmiştir. Sonuç olarak yapılan reklamlar ile magazinsel olaylar ve dağıtımın iyi olması sebebiyle İvedik tartışmasında kültür endüstrisinin etkisinin azımsanamayacağını söylemiştir. Maganda olarak Beyaz Türkler'e karşı olan intikamını almaktadır diyen Çölgeçen, belli bir kesimden intikam alması halk kahramanı olduğunu ileri süremeyeceğini söyler. Ama "intikam alan halk kahramanı" imajı filmin tanıtımında bir pazarlama stratejisi olarak kullanıldığı için Recep İvedik piyasa kahramanıdır demiştir.

Recep Samet Irmalı'nın 2019 yılında Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümü yüksek lisans tezi olarak yazdığı "Kültür Endüstrisi Bağlamında Recep İvedik Serisinin Değerlendirilmesi" 3 bölümden oluşur. Tezin giriş kısmında Recep İvedik için; 70'li yıllarda ortaya çıkan Şaban tiplmesiyle benzerliklerinin olduğu, aralarındaki farkın değişen toplumsal yapıya uygun karakter yaratılmasından kaynaklandığını göstermeye çalıştım demiştir. Siyaset ile karşılaştırmalı olarak Recep'in ortaya çıkışı ile AKP'nin iktidara gelişi ve ikisinin de kendisini elitin ve aydının karşısında görmesinden bahseder. Tezin ilk bölümü Theodor Adorno özelinde kültür endüstrisi kavramı adı altında kültür kavramından giriş yaparak kültür endüstrisine de değinir. Bu çalışmasının Recep İvedik film serisinin hangi yolları kullandığını, insan ve toplum üzerinde etki ettiğini göstermeyi hedeflediğini belirtir. İkinci bölümde Recep İvedik filmlerinden bahseder. Bu filmlerin hikâyeleri, gişe rakamları ve kültür endüstrisi bağlamında değerlendirilmesi bu bölümde ele alınır. Recep İvedik'i karakter komedisi olarak değerlendiren Irmalı filmlerin, gross-out ve fars türünde filmlere örnek olarak gösterilebileceğini söyler. Diğer filmlerden farkının kent soylu- taşralı gerilimi ve kültürel değişim- kimlik bunalımını konu edinmesidir der. Recep İvedik'in izlenmesinin ve gülünmesinin sebebini tanıdıklık hissi ve tekrar mantığının oluşturduğunu söyler. Dördüncü filmde Survivor yarışmasının ünlü- gönüllü ayrışmasının mikro etno- kültürel bir alan oluşturduğunu, aynı oluşumun Recep

İvedik'in bakımsız ve varoş takımında da olduğunu söyler. Argonun yanında islami dil de söz konusudur diyerek Recep İvedik ve iktidar arasında bağlantı kurar. Ayrıca bu bölümde Recep İvedik'i kahraman ve süper kahraman olarak değerlendirir. Recep İvedik'in Youtube'daki süper kahraman animasyonlarının evrensel bir ideali olmadığından sadece milli kahraman durumun beşinci filmde olduğundan bahseder. Ancak Recep İvedik'in her filmde yardımcı oyuncular tarafından etrafının sarılmasından bu yüzden de bu görüntünün de ona bir kahramanlık attığından bahseder. İrmalı Recep'in kendi sınıfını da ezdiğinden, şehirde şiddete meşruluk kazandırdığından, bu sebeple onun da ait olduğu alt sınıfın gücü kendi ellerinde bulundurdıklarını sanmasından, ancak ait olduğu sınıfın üst sınıf tarafından hor görüldüğünden bu yüzden de ne kahraman ne süper kahraman ne de anti-kahraman olduğunu söyler. İrmalı'nın tezde değindiği bir diğer önemli konu ise kahramanın ticareti konusudur. Recep İvedik'in tişört, sırt çantası, defter ve okul seti gibi hem gençlere hem de çocuklara yönelik pazarlama nesnelerinin bulunduğunu söyler. Üçüncü bölüm kültür endüstrisi olarak gülme adını taşır. Bu bölümde Recep İvedik filmleri ile Kemal Sunal'ın Yedi Bela Hüsnü(1982), Umudumuz Şaban(1979) ve Gerzek Şaban(1980) filmlerinin tek ortak noktasının mahallesini kurtarması anlatısı olduğunu söyleyerek Karagöz'den Recep İvedik'e gülmenin izini sürer. Karagöz ve Recep İvedik'in bağlantısının altını bu bölümde çizdikten sonra, Recep İvedik filmlerindeki eril kodlara ve erkeklik olgusuna değinir. Daha sonra moda ve milliyetçilik konularına da değinerek Recep İvedik'i derinlemesine inceler.

Zehra Nalu Gide'nin 2019 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema bölümündeki yüksek lisans tezi "Sinema- Seyirci İlişkisi: Recep İvedik Filmleri Üzerine Bir Alan Araştırması" isimli çalışması 4 bölümden oluşmaktadır ve yazılan diğer tezlerden farklı olarak alan araştırması yöntemi kullanılarak yazılmıştır. Popüler kültür kavramı ve popüler kültüre farklı yaklaşımlar, 2000 sonrası popüler Türk sineması, popüler seriler olarak Recep İvedik serisi ve çözümlenmesi ve Recep İvedik serisi üzerine alan araştırması bölümlerinden oluşur. Recep İvedik ile ilgili ilk bölümde, İvedik'in bu kadar çok izlenmesinin altında yatabilecek nedenler ile seride yer alan tüm filmlerin ortak noktaları sıralanmış. Alan araştırmasının sonuçlarının verildiği bölümde daha çok Recep İvedik hakkında katılımcıların görüşlerine yer verilmiş. Recep İvedik'i sevme nedenleri ve izleme nedenleri derinlemesine araştırılmış. Tezde insanların Recep İvedik'i sevme nedeni olarak; Recep İvedik'in kendinden taviz vermemesi, herkese

eşit davranması, yardımsever olması, dobra olması, kimsenin kötülüğünü düşünmemesi gösterilmiştir. Ayrıca samimi bir ortamda yaşaması ve sıcak mahalle kültürünü filmlerine taşıyor olması da Recep İvedik'in sevilme nedenleri arasında yer almaktadır demiştir. Sonuç olarak insanların Recep İvedik'i diğer insanlardan bağımsız olarak sevdiği ve izlediği, çoğunun Recep İvedik'in bazı özelliklerini kendinde gördüğü veya bazı özelliklerinin kendisinde olmasını istediği, Recep İvedik filmlerinden sevilenin Recep İvedik 4 filmi olduğu yapılan alan araştırması sonucu Nalu Gide tarafından öne sürülmüştür.

Selin Tüzün'ün Cem Pekman ile olan "Recep İvedik: "Kahraman" dan "Ürün"e" isimli bir makalesi de bulunmaktadır. Bu makalede ise Recep İvedik tipinin popüler kültür kahramanı olarak ticari yönü irdelenir. Makale filmlere ekonomik ve politik açıdan yaklaşır, popüler kültür kahramanı olan Recep İvedik'in ticari bir ürüne ve tüketim nesnesine dönüştürülmesini konu alır. Recep İvedik'in yaratılışını, filmlerinin ortaya çıkışını, yapım aşamasını, reklamlara transferini ve tüketiliş biçimini inceler. Bunları incelerken Recep İvedik'in tüketim ürününe dönüşmesinin de izini sürer.

Selda Saral Güneş ve Deniz Yağız Baylan'ın "Değişen Toplumsal Yapının Film İçeriklerine Yansıması: Kibar Feyzo ve Recep İvedik Filmlerinin Greimas'ın Eyleyenler Örnekçesine Göre Çözümlemesi" isimli makalesinde ise Kibar Feyzo ve Recep İvedik filmleri karşılaştırılarak incelenir. Makalede toplumsal ve kültürel değişimin daha iyi anlaşılması ve değişen toplumsal yapı için bu iki filmin incelenmesinin uygun bulunduğu söylenmektedir. Ait oldukları dönemi, ekonomik, kültürel, siyasal, ideolojik ve insan tipolojisi bakımından yansıtmaları nedeniyle temsil eden bu iki filmin seçiminde yönetmenlerin duruşu, ana karakterlerin kimliği, senaryo ve işlenen konu göz önünde bulundurulmuştur. Makalede değişen toplum ve medya yapısı, komedyenin rolü, değişen Türk Sinemasından bahsedilirken göstergebilim yöntemi kullanılarak eyleyenler örneği üzerinden filmlerin çözümlemesi yapılmıştır. Film olarak Recep İvedik'in, tamamen popüler olması ve lümpen gençliğe hitap etmesi sebebiyle seçildiği söylenmiştir.

A. Cem Güzel'in "Recep İvedik'e ya da Kendimize Bakmasını Öğrenerek 'Değişimi' Öğreneceğiz" isimli makalesinde Çağan Irmak'ın Issız Adam filmi ile Recep İvedik filmlerini karşılaştırmıştır. Issız Adam filmindeki Alper karakterini daha modern, melankolik, kibirli, şehvetli ve burjuva sinizmini kuşanmış bir kahraman olarak sunarken bunun karşısında Recep İvedik'i ultra- modern mekânları istila

edişiyile “post modern bir Zampagno” olarak değerlendirmiştir. Filmleri çeşitli yönlerden karşılaştıran makalede iki karakterde anti-kahraman olarak ele alınmıştır.

Ercan Geçgin’in “Kültürel Farklılaşma Açısından ‘Arif’ ve ‘Recep İvedik’ Karakterleri” isimli makalesi ise Cem Yılmaz’ın Arif karakteri ile Şahan Gökbağar’ın Recep İvedik’ini alan araştırması yöntemiyle topladığı veriler ışığında karşılaştırmaktadır. Makalede bu iki kahramanın farklı sosyal kesimlere karşılık geldiği, ikisinin izleyicisinin ve kültürel seviyelerinin farklı olduğu olgusu üzerine durulmaktadır.

Işkın Özbulduk Kılıç’ın “Seyirci Deneyiminde Film Tercihini Etkileyen Motivasyonlar ve Filmlerin Alınlanması: Recep İvedik Örneği” isimli bir makalesi bulunmaktadır. Bu makalede Recep İvedik film serisinden 4 filmin izlendiği yılda gişe birincisi olduğu için seçildiğinden bahsedilmektedir. Ayrıca çalışma alan araştırması yöntemiyle gerçekleştirilmiş olup çalışmanın amacı Recep İvedik filmlerinin neden bu kadar çok izlendiği ve bu karakterin seyirci tarafından nasıl anlamlandırıldığıdır. Özbulduk Kılıç makalesinde seyircinin bu film serisini modern kent yaşamının kurallarından kaçmak ve içindeki yabancıllığı bu filmlerde buldukları için izlediğini söylemiştir.

Mevlüt Akyol ve Yasemin Kuruca’nın ortaklaşa yazdıkları “Sinema Filmlerinin Pazarlanmasında Sosyal Medyanın Kullanımı” adlı makale Recep İvedik 4 dışında o dönemlerde vizyona giren Eyvah Eyvah(2010), Düğün Dernek(2013), Pek Yakında(2014), Unutursam Fısılda(2014), Deliha(2014), Birleşen Gönüller(2014), Çakallarla Dans 3(2014), İncir Reçeli 2(2014), Patron Mutlu Son İstiyor(2014) gibi filmleri de inceler. Makalede sosyal medyanın filmleri nasıl etkilediği özellikle Facebook gibi platformlarda nasıl yankılar bulduğu incelenmektedir.

Cemil Doğan ve Özden Özdemir’in “Ürün Yerleştirme Uygulamalarının İncelenmesi ve Sinema Sektörü İle Birörnek Değerlendirme” isimli makalesi ise ürün yerleştirmenin nasıl yapıldığı ve ürün yerleştirmenin reklamlarla olan ilişkisini, olumlu ve olumsuz sonuçlarını sıralayıp, kırdığı rekor sebebiyle Recep İvedik 5 filmini ürün yerleştirme açısından bir okumaya tabii tutmuştur.

Zehra Nalu Gide’nin 5. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Konferansı’nda sunduğu “2000 Sonrası Türk Sinemasında Komedi Filmleri ve Seyirci İlişkisi: Recep İvedik Filmleri” isimli bildiri aynı kişinin yukarıda değerlendirilen yazdığı teze benzeyen bir çalışmasıdır. Bildiri alan araştırması

yöntemi kullanılıp, tezden farklı olarak bu sefer Avrupa’da yaşayan Recep İvedik seyircileriyle gerçekleştirilen çalışmayı konu edinir.

Cevdet Özdemir’in Adnan Menderes Üniversitesi 6. Uluslararası Sosyoloji Kongresi’nde sunduğu “Bir Kimlik Bunalımının Yansımaları: Recep İvedik Filminin Sosyolojik Analizi” isimli bildiride Recep İvedik’in aykırı maganda tipi için; insanlar sokakta baş edemedikleri magandalara sinemada gülmektedir demiştir. Ayrıca Recep İvedik filminde en çok sözlü şiddetin bulunduğunu tespit edip, Recep İvedik’i kültürümüze ve geleceğimize zararlı bir film olarak değerlendirmiştir.

Uluslararası İletişimde Yeni Yönelimler Konferansı’nda Serra Orkan, Ayşegül Çaycı, İhsan Eken ve Berk Çaycı’nın ortaklaşa hazırladığı “Türk Sinemasının En Çok İzlenen Filmlerinde Ürün Yerleştirme” isimli bildiride 2011 yılı sonrasında RTÜK tarafından ürün yerleştirmenin serbestleştirilmesi sonrasında en çok izlenme sayısına ulaşmış ürün yerleştirilen filmleri incelemektedir.

Son olarak Erciyes Üniversitesi ve Azerbaycan Hazar Üniversitesi iş birliğinde gerçekleştirilen 21. Yüzyıl Kültür ve Kimlik Uluslararası Sempozyumu’nun bildirilerinden derlenen 21. Yüzyıl Kültür ve Kimlik Uluslararası Sempozyumu’ndan Materyaller’in ilk cildinde Aslı Büyükokutan Töret’in sunduğu “Bir Popüler Kültür Komіği: “Recep İvedik”” bildirisi de bahsedilmeye değerdir. Bildiride öncelikle Recep İvedik tip olarak ele alınmaktadır. Recep İvedik hakkında önemli çıkarımlarda bulunulan bu kısımda, Recep İvedik’in söyledikleri ve yaptıkları incelenerek filmin ve tipin profili çıkarılmıştır. Popüler kültür ve tüketim kültürü etkisi ile ortaya çıkan Recep İvedik’in insanları neden güldürdüğü’nün tip üzerinden kökenine inilerek gülme teorileri, söz ve hareket komіği ile açıklanmaya çalışılmıştır. Bildiride 4 film ele alınmıştır. Ayrıca Recep İvedik Türk Tiyatrosundaki Karagöz’e benzetilerek, gülme nedenleri ile de benzerlik kurulmuştur.

Bu tezde ise Recep İvedik filmleri bahsedilen diğer çalışmalardan farklı olarak halk bilimsel yönden ele alınmıştır. Yukarıda bahsedilen çalışmalarda Recep İvedik küresel-yerel bağlamda kimlik arayışları ve küreselleşme, hayat tarzı, kültür endüstrisi, tüketim kültürü adı altında, tüketim nesnesi olarak ekonomi adı altında, toplumsal, kültürel değişimin medya odaklı dönüşümü altında ve popüler kültür, kültürel farklılıklar ve pazarlama adı altında incelenmiştir. Bu tezde seyircinin dikkatine getirilen halk bilimsel ögeler ve tipler belirlenerek geleneksel Türk Tiyatrosu dahil olmak üzere belirlenen ögeler ve tipler incelenmiş, bu öge ve tiplerin folklordaki benzerleriyle karşılaştırması yapılmıştır.

Tez “Giriş”, “Recep İvedik Filmlerinin Değerlendirilmesi” ve “Recep İvedik Filmlerindeki Halk Bilimsel Öğelerin İncelenmesi” olarak 2 bölüm ve “Sonuç” kısmından oluşmaktadır. Birinci bölümde Recep İvedik tipinin analizi yapılarak, Recep İvedik filmlerinde yer alan diğer tipler incelenmiş, Recep İvedik filmlerindeki diğer tiplerin folklordaki benzer tipler ile bağlantısı kurulmuştur. Bu bölümde ayrıca, filmde tipler dışında kalan incelenmeye değer diğer konulara da yer verilmiştir. Tezde Recep İvedik’in oyuncu yönüne, hilebaz yönüne, kahraman yönüne ve reklamlara aktarılmasına da değinilmiştir. İkinci bölümde ise Recep İvedik filmleri içinde yer alan halk bilimsel öğeler incelenmiştir. Sonuç kısmında ise genel olarak Recep İvedik filmleri değerlendirilmiş ve Recep İvedik tipinin halk bilimsel yönleri tartışılıp sonuca bağlanmaya çalışılmıştır.

1. RECEP İVEDİK FİLMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Recep İvedik, 30'lu yaşlarında, İstanbul'a Kars'tan göç etmiş bir ailenin tek çocuğudur. Kent hayatına uyum sancılarını hâlâ içinde barındırdığı için, filmde bu duruma yapılan göndermeleri sık sık görürüz. Bu göndermeler bazen çocukken oynadığı oyunlarda, bazen gittiği tiyatrodaki, bazen de Recep'in dış görünüşünde saklanmış bir hâlde karşımıza çıkmaktadır. Recep İvedik, dışarıdan görenlerin maganda olarak adlandıracağı ancak sadece onu tanıyanların gerçek hâliyle değerlendireceği bir tiptir. Hâl böyle olunca Recep İvedik filmleri, 5 film sayısına ulaşmış ve bizi, Recep'i farklı farklı mekânlarda tanıma fırsatına erişirmiştir. Bu çeşitliliği ise Recep İvedik'in sevilmesinde yardımcı olan unsurlardan biri olarak yorumlayabiliriz.

Bu tezde Recep İvedik filmlerindeki öğeleri incelemek için önce Recep İvedik tipinin ve diğer tiplerin analizi yapılacaktır. Bu analizler filmleri halk bilimsel açıdan daha iyi anlamaya ve değerlendirmeye yardımcı olacaktır. Recep İvedik'in bu tezde değerlendirilen beş filminde Recep İvedik'in hayatını yakından görürüz. Filmler Recep İvedik'in Karagöz ile olan bağını, Şaban ile olan bağını, kişi profilini çözümlemeye yarayan ipuçları ile doludur. Tezde yer alan bu bölümde Recep İvedik'in ve filmlerde önemli yer tutan diğer tiplerin analizi ve bu tiplerin Geleneksel Türk Tiyatrosu'ndaki benzerleriyle karşılaştırması yapılacak ve Recep İvedik'in hilebaz mı, Şaban mı yoksa halk kahramanı mı olduğuna dair tartışmalar yer alacaktır.

1.1. Recep İvedik'in Analizi

Filmleri incelerken ana tip olan Recep İvedik'i de incelemek filmlerdeki öğelerin anlaşılmasında yardımcı olacaktır. Recep İvedik, dış görünüş itibarıyla uzun boylu, kilolu, iri yarı görünüme sahip kalıplı bir adamdır. Kıyafet değiştirmesi gerekmedikçe (Örneğin; dalış ekibine katılması veya spor kıyafetleri giymesi gibi) hep aynı şekilde giyinmektedir. Üzerinde turuncu renkte sarı ve siyah dikey şeritleri olan bir gömlekle, altında koyu kahverengi kumaş bir pantolon ve kösele ayakkabıları Recep İvedik'in en bilindik, her zaman kullandığı kıyafetleri olarak söylenebilir. Ortalama bir insandan daha fazla kıllı bir görünüme sahiptir. Kirli sakalları ve tek kaş olarak tabir edilen bitişik kaşları bulunmaktadır. Tek kaşlı olması Recep İvedik'in her zaman çatık kaşlı görünmesine sebep olmaktadır. Recep İvedik'in bu görünümü akıllara Neşet Ertaş'ın "niye çattın kaşlarını" türküsünü

getirmektedir. Çatık kaşlı olmak, kaşlarını çatmak türkülerde sıkça geçen bir imgelem olarak karşımıza çıkmaktadır. Recep İvedik de birleşik çatık kaşlı görüntüsüyle, kalın kaşları tekrar moda yapmasıyla akıllara kazınmıştır. Gömleğinin üstten birkaç düğmesi her zaman açıktır ve buradan göğüs kılları görünmektedir. Saçları her zaman dağınıktır, onlara şekil vermek adına zamanını harcamaz. Recep İvedik'in bu bilindik görüntüsü filmlerde ara ara değişir. İlk filminde tatil köyüne ve aerobik sporuna vb. ayak uydurabilmek için kıyafet değişikliğinde bulunur. İkinci filmde girdiği işlerde iş ortamına ayak uydurmak için yine kıyafet değişikliğinde bulunur. Burada ayrıca bir iş partisine katılmak için kendine uygun bir takım elbise giyer ve bir başka parti için ise kostüm kullanır. Üçüncü filmde de kıyafet değiştirmek durumunda olduğu birkaç yerde ortama uyum sağlayabilmek adına kıyafet değişikliğinde bulunur. Dördüncü filmde diğer filmlerin aksine Recep'i daha uzun süre boyunca alışık olunan kıyafeti dışında başka bir kıyafetle görürüz. Bu filmde Recep İvedik, bulunduğu adadaki yarışma koşullarına daha uygun düşecek bir kıyafetle karşımıza çıkar. Ama yine de filmin sonuna doğru alışık olduğu kıyafetinin bir parçasını arar: Kösele ayakkabılarını. Beşinci filmde de Recep yine aynı kıyafetle karşımıza çıkar ve ilerleyen zamanlarda Recep'i Türk bayrağı damgalı eşofmanlarıyla ve milli formasıyla Türkiye adına yarışırken buluruz. Ama tüm bu durumların dışında Recep İvedik hep aynı kıyafetle karşımıza çıkmaktadır. Bu da onu hep aynı kalmasıyla insanların gözünde markalaştırmıştır. Recep İvedik denildiğinde akla gelen ilk formu filmlerdeki bilinen kıyafeti ve hâlidir. Recep İvedik Türk Tiyatrosunda birçok tipin karşılığı olarak gösterilebilir. Görünüş ve davranış olarak Karagöz'e, Pişekâr'a benzemektedir. Onların değişmeyen kıyafetleri ve görünüşleri Recep İvedik için de geçerlidir.

Recep İvedik İstanbul'da Güngören'de oturmaktadır. Skeçlerde oturduğu ev kiradır ancak filmlerde böyle bir durum belirtilmemiştir. Filmlerde kendi tabiriyle Uzak Doğulu yani Karslı olduğunu ima eder. Anadolu'lu olarak kendini tanımlar. Filmlerinde kendisini yine kendi tabiriyle halktan biri olarak, bir halk adamı olarak görürüz ancak ilk filminde çıkış sloganı olarak "bir halk kahramanı" sözü seçilmiştir. Daha sonraki iki filminin afişlerinde de halk kahramanlığına vurgu yapılmaktadır.

1.1.1. Duygusal yönden Recep İvedik

Recep İvedik kendisinin de söylediği gibi agresif, kompleksli ve perdelerini kaldırdığında kedi gibi bir insan mıdır? Bu soruya hemen hemen evet cevabını verebiliriz. Agresif ve kompleksleri olan bir insandır Recep İvedik. Perdelerini kaldırdığı durumları az çok görsek de bu anlarda daha çok çocuksu yönünü ön plana çıkarır. Recep kaba, yol yöntem bilmeyen, nerede ne söyleyeceğini bilmemesine rağmen gayet açık sözlü ve içinden geldiği gibi konuşan, görgüsüz, saygısız, çoğu yerde patavatsız, açıkgoz, kurnaz, egoist, olayları kendi istediği şekilde algılayan ve empati yoksunu, kendi çıkarları için olayların yönünü değiştirmeye hevesli ve bu konuda başarılı bir adamdır.

Recep İvedik kurnazlığının dışında saftır. Gerçekten yardıma ihtiyacı olan insanlara karşı yardımseverdir. Mahalleli çocukların futbol sahasını kurtarmak için elinden gelen her şeyi yapar. İçten davranır, sevdiği insanlara karşı yapmacıklıktan uzaktır. Kendisi ile dalga geçmeyi bilen bir yapıya sahiptir. İkinci filmde “hayvanım ama evcil değilim” sözü buna bir örnektir. Çoğu zaman eşek şakaları dışında kimse için kötü şeyler yapmaz ve kötü şeyler düşünmez, sadece cezalandırılmayı hak edenlere hak ettikleri cezayı vermeye çalışır. Beşinci filmde onu soğuk odaya hapseden Rus genç için basit bir ceza öngörmüştür. Onu kamyoncu arkadaşlarının da yardımıyla havuza atar. İlk filmde onu otele yakıştırmayan, kontrol altında tutmak isteyen ve hep onu azarlamaya çalışan otel müdürünü oteli yıkmakla tehdit eder ancak otele zarar vermez ve basit bir ceza olarak arabasının aküsünü alır. Çünkü kendi aküsünü yolda rastladığı iki kıza yardım etmek için vermiştir. Bu yüzden de müdürün aküsünü almakta bir sakınca görmez.

Bunların dışında Recep çocukça davranır. Tüm kaba saba görünümünün altında aslında çocuksu biri vardır. İsteddiği şeyler için çocukluk yapar. Bazen çocuk gibi herkese, her şeye inandığını görürüz. Hırslı bir yapısı vardır, her zaman kazanmak ister. Kazanamadığı zamanlarda da oyunbozandır. Mızıkçılık yapar. Kazanmak için hileye başvurur, aynı zamanda biraz da hilebazdır. Kahramanlıklar yapıp tam bir kahraman olamasa (kahraman yapısına uygun olmasa) bile davranış şekli bakımından “anti-kahraman”¹ olarak yorumlanabilir (Jung, 2005:122).

¹ Eğer anti kahraman terimini; hantal, sakar, kaba, bön, istediğini elde etmek için yasadışı yollara başvuran biri olarak (Ölçer Özünel, 2008) değerlendirecek olursak özellikle kahvehanede okey oynarken kazanmak için taş çalması ve Issız Ada yarışmasında kazanabilmek için bu özelliklerini

Özgüven sahibidir. Her işe atılır her şeyi yapabileceğini iddia eder. Aynı zamanda cahildir ancak cahilliğini kabul etmez. Her işte başarılı olacağına olan inancı tamdır. Olayları kendi istediği şekilde algılamasının yanı sıra olayları kendi isteği yönünde çeviremezse şiddete başvurabilecek kapasiteye sahiptir. Çoğu kez karşısındakini şiddetle tehdit etmektedir. Bazen tokat attığı da olmuştur. Terbiyesiz ve ağız bozuktur. El kol hareketleri ve uygunsuz hareketler yapar, küfredir. Burada Recep İvedik'i Karagöz'e benzetebiliriz. Karagöz'de de açık saçıklığın bulunması ve Karagöz'ün de kaba saba, cahil biri olarak çoğu yerde şiddete başvurduğu bilinmektedir. Metin And Karagöz'ün bu hâli için şunları söylemektedir:

Siyasal taşlamanın yanı sıra, Karagöz'ün ikinci özgünlüğünün de onun açık saçıklığı olduğunu başta belirtmiştim. Yerli kaynaklar bu konuda susmuştur; yalnız bu konuda değil, genellikle Karagöz üzerine yerli kaynaklarda pek az bilgi vardır; bir iki yerde Karagöz'ün veya bir iki Karagöz oynatıcısının adından başka bilgiye rastlanmaz. Buna karşın, Türkiye'ye gelmiş pek çok yabancı, gördükleri Karagöz'ün açık saçık bir oyun olduğu üzerinde durmuşlardır. G. A. Olivier, Karagöz'ün perdeye erkeklik aygıtı ile çıktığını söyleyen Sevin, Gérard de Nerval, Karagöz'de Türkler için ölüm tohumu olacak kertede açık saçıklık gören Rolland, Thèophile Gauthier, Edmond de Amicis... gibi. Bunlara başkalarını da katabiliriz (And, 2012: 43-44).

And'ın da bahsettiği gibi Karagöz'de görülen bu açıklık bugün Recep İvedik'te olan açıklıkla benzer bir açıklıktır. Burada bahsedilen Karagöz'ü göz önünde bulundurarak Recep İvedik'i değerlendirecek olursak; Recep İvedik'in sürekli elinin erkeklik aygıtında bulunması, sokakta yürürken, başkalarının yanındayken apış arasını çekiştirmesi, yaptığı imalar, göndermeler hepsi Karagöz ile benzeyecektir. Bu da Recep İvedik'i Karagöz'e bir adım daha yaklaştıracaktır.

1.2. Recep İvedik ile Karagöz benzerliği

Recep İvedik tipi kaba saba tavırlarıyla, el kol hareketleriyle, yanlış anlamalarıyla ve herkese cevap vermesi, hazır cevaplılığı ile Karagöz'e benzemektedir. Recep İvedik tipini ortaya çıkaran Recep İvedik'i sinemaya taşıyıp, canlandıran kişi Şahan Gökbakar'dır. Şahan Gökbakar bu tipi, *Dikkat Şahan Çıkabilir* isimli televizyon şovunda bir gazete haberinden etkilenerek canlandırdığını

kullanması göz önünde bulundurulduğunda Recep İvedik'in de anti kahraman ile benzerlik gösterdiğini söylemek doğru olacaktır.

söylemiştir. Recep İvedik ortaya çıktığı ilk zamanlar “pencerenin önünde oturan adam” olarak tanınırlığını sağlamıştır. Recep İvedik tipini pencerenin önünde oturan adam olarak da Karagöz’e benzetebiliriz. Karagöz oyununun bölümlerinden ilki olan mukaddimede Hacivat sahneye girerek perde gazelini okuduktan sonra bir beyit okur ve kendisine bir arkadaş aradığını belirtir. Bu arkadaş Karagöz’dür ve Hacivat’ın bu bölümde Karagöz’ü indirmek için yaptıklarına “Karagöz’ü İndirmek” (And, 2012: 46) denir. Bu kısımda çoğu zaman perdenin sağında evinin balkonundan Hacivat’a söylenen Karagöz ile Recep İvedik arasındaki ilk bağlantıyı burada kurabiliriz. Aynen Karagöz gibi Recep İvedik de penceresinin kenarında oturup dışarıyı izlemekte ve dışarıdakilerle ağız dalaşına girmektedir. Recep İvedik’in karşısında Hacivat dengi biri sürekli olarak bulunmasa bile Recep İvedik, Karagöz gibi penceresinin önünden geçenlerle söyleşir, onlarla çatışır. Bazen bu kişi Bakkal Salih’tir, bazen üst kat komşusu Halime’dir. Kim olursa olsun Recep İvedik’in bu şekilde pencere kenarında oturuşu ve çatışması izleyenlere Karagöz’ü anımsatır.

Recep İvedik ile Karagöz başta bahsedildiği gibi cahil ve kaba olmalarıyla da birbirlerine benzemektedir. Karagöz çoğu zaman söylenileni anlamaz, anladığını ise yanlış anlar. Recep İvedik’te de bu durum bu şekilde mevcuttur. Özellikle popüler bir kahvecide Recep sipariş verirken zorlanır ve anlamaz, anladığını da yanlış anlar. Bunun bir örneği yoga kursunda da vardır. Recep yoga hocasının dediklerini anlamaz ve oradakilere dallama dediğini sanarak sinirlenir. Laf oyunları çeşitli şekillerde Recep İvedik filmlerinde de sergilenir. Recep İvedik de Karagöz gibi laf oyunlarına başvurur. İlk filmde gördüğümüz tanışma sahnesinde Sibel’e masaj yapacak olan masör kendisini “Merhaba ben Murat” diye tanıştırdıncı Recep İvedik de “Koyayım da tur at” şeklinde kafiyeli bir cevap vermiştir. Bu gibi laf oyunları diğer filmlerinde de görülür. Yanlış anlamalar ve tekrarlamalar Karagöz’de olduğu gibi Recep İvedik filmleri için de kullanılan gülmeyi ortaya çıkaran yöntemlerden biri olmuştur.

Bunun dışında Recep İvedik’in neredeyse bütün filmlerinde apış arasını ellediği görülür. Erkeklik algısı ve erkeklik baskısı tüm filmlerinde yapılmaktadır. Karagöz ile ilgili olarak Karagöz’ün kimi oyunlarında sahneye erkeklik organı ile çıktığı yabancı kaynaklarda söz edilmektedir. Bu konuda Metin And Başlangıçtan 1983’e *Türk Tiyatro Tarihi* isimli kitabında da bahsetmektedir.

Karagöz oyunlarının konuları, sözleri incelenirse, mahalle baskınına, zamparalık olaylarına, çift kadınla evlenmeye, sevice kadınlara, çeşitli cinsel sapıklıklara rastlanır. Hiçbir fasıl içinde şimdiye kadar tasavvuf ile ilgili bir konuya rastlanmamıştır. Perde gazelleri oyunun kendisinden bağımsız olup burada oyunun öğrenek değeri ve tasavvuf anlamı belli bir fasıl için değil fakat oyunun genellikle kendisi içindir. Nitekim eskiden Arap ve Fars şair düşünürleri yazılarında kukla ve gölge oyununun bu öğrenek yanı ve sembolik anlamı üzerinde durmuşlar ve belki onlar da Yunan ve Roma yazarlarının ve düşünürlerinin bu türlü benzetiş ve anıştırmalarından yararlanmışlardır. Karagöz'ün ciddiyeti üzerine titizlenmeleri ve onu bir halk tiyatrosu gibi görmek istemeyen incelemecilerimiz aynı gerçeklerle phallus'un (erkeklik organı) Karagöz'ün ayrılmaz bir ögesi olduğunu da kabule yanaşmazlar. Oysa Mimus, Ortaç güldürüleri, Aristophanes'in komedyaları, Commedia dell'arte başta olmak üzere, phallus, bolluk törenlerinin bir kalıntısı olarak halk tiyatrolarının en ayrılmaz bir özelliğidir. Böyle olunca gene bir halk tiyatrosu olan Karagöz bundan niye yoksun kalsın? Bu arada Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde Karagöz ile ilintili bölümde "... ve civan Nigâr hamama girüb Gazi Boşnak hamamda civan Nigâr-ı basup Karagöz'ü kiririden üryan bağlayup hamamdan çıkarması..." burada kir erkeklik organıdır. Nitekim şair Kani'nin bir dizesi de şöyledir:

"Karagöz kiri gibi kalkar kendin gösterir"

"Toromanlı Karagöz" veya "Zekerli Karagöz" denilen böyle "Phalluslu Karagöz" oyunlarının çok oynandığını bildiğimiz gibi sevicilik gibisinden türlü cinsel sapıklıklara değinen oyunlar da vardır (<http://karagoz.org.tr/tr/karagoz-blog/karagoz-tarihcesi>).

Karagöz ve Recep İvedik erkeklik organlarını ve erkeklik algısını gözler önüne sermelerinden dolayı benzemektedirler. Yukarıda verilen örneklerle karşılaştırıldığında Recep İvedik ve Karagöz arasında bu yönden de bir bağ kurulmuş olur. Karagöz de Recep İvedik de küfürlü konuşmalara sıklıkla yer verirler. Ve ikisi de sinirlendiğinde yumruklarına güvenirler. Eğitilmemişlerdir, kaba kuvvet kullanmak onlar için olayların çözümüdür. Karagöz'de gülmeyi oluşturan unsurlardan biri de Karagöz'ün sabit durmayan koludur. Karşısındaki haklı olsun ya da olmasın Karagöz bir koluyla yumruğunu karşısındakinin kafasına birden indirebilir. Recep İvedik de hoşuna gitmeyen konuşmalarda hemen şiddete başvurur ve yumruğu karşısındakinin suratına indirir. İki tipte de gülmeyi oluşturan bu unsurlar benzerdir. İki tip de karşılarında kim olursa olsun, hangi sınıftan olursa olsun umursamayıp yumruklarını savurdıkları için izleyen halk tarafından bu sahneler oldukça rahatlatıcı ve doyuma ulaştırıcı sahnelerdir. Karagöz'ün karşısındakini cezalandırması, halk tabakasından biri olduğu için halkın intikamını alması

görüldüğü kadar, Recep İvedik'in de karşısındakini yumruklarıyla cezalandırması aynı işlevi yaratmaktadır. İki tipte temsil ettikleri kitle için aynı rahatlamayı oluşturur.

Recep İvedik 2 filminde ninesinin isteği üzerine işe girmek isteyen Recep, burada aslında Karagöz'de de yer alan başka bir durumun içerisine girer. Recep İvedik birçok işe girip çıkarak esnaf destanını gerçekleştirir. Karagöz ve Hacivat'ta da Hacivat, Karagöz'e iş bulur ancak Karagöz bu işlerden çeşitli bahanelerle ayrılır veya işten atılır. Bu durumun benzeri *Recep İvedik 2* filminde de görülür. Recep İvedik babaannesinin isteği üzerine kendisine çalışmak için iş arar. Birçok alanda farklı işlere giren Recep İvedik her girdiği işten de ayrılır. Bu durumda onu Karagöz ile benzeten durumlardan biridir. Esnaf destanlarının *Recep İvedik 2* filmi ile benzerliklerini inceleyecek olursak bu destanlar 18. yüzyıl civarı ile âşıkların çeşitli yönleriyle esnafı ele alan şiirler söylemesiyle (Kaya, 2012) birlikte ortaya çıkmıştır. Çeşitli meslek dallarıyla ilgili şiirler söyleyen âşıklar bulunmaktadır. Bu tezde Altunhisarlı veya Borlu Âşık Tahirî olarak bilinen Âşık Tahirî'nin esnaf destanı ile karşılaştırma yapılacaktır. Ancak destanın ona ait olup olmadığı kesin olarak bilinmezken, bahsedilecek bu destanda Tahirî çiftçi, ekmekçi, çörekçi, çorbacı, gemici, külhancı, avcı, mehter, tellal, hallaç, saka, saz şairi, hamamcı, bakkal, meyhaneci, boyacı, terzi, berber, debbağ, cambaz, balıkçı, kasap, sarraf, vekilharç, kalaycı, tabip, bezirgân, seyis ve bostancı olup birçok işte çalışarak hiçbir işte tutunamaz (Tan, 2011). Recep İvedik de ninesinden öğrendiğimiz ve bazılarını görme fırsatına eriştiğimiz çalışma hayatında 20 günde 17 işten istifa etmiştir. Aynı esnaf destanında olduğu gibi sırasıyla pizzacı, kasiyer, eczane çırağı ve kabin memuru olarak görev yapan Recep İvedik bu gördüklerimiz ile beraber toplamda 17 iş değiştirip başarılı olamamıştır. Esnaf destanlarında geleneğe uygun biçimde en son başarılı olunan işin son dörtlükte söylenmesi gerekirken biz *Recep İvedik 2* filminde başarılı olunan işin reklamcılık olduğunu görürüz. Recep olağanüstü bir şekilde reklamcılıkta başarılı olmuş ve saygınlık kazanmıştır.

Recep İvedik 3 filminde Recep İvedik ve Zeynep tiyatro izlemeye gittiklerinde tiyatro başlamadan Zeynep Recep'e tiyatrodaki mısır yenmeyeceğini söylediğinde Recep "Tamam bana akıl verme. Ben ortaoyunundan gelmeyim. Karagöz-Hacivat kültürünü bilirim ben, lütfen." diyerek ona çıkışır. Recep İvedik aynı zamanda bir halk kahramanı olduğu için halk tiyatrosunu bildiğinden bahseder. Aslında bu sözüyle tipin yaratıcısı Şahan Gökbağ'ın Karagöz'ü, Karagöz kültürünü bildiğini ve Recep İvedik'te de Karagöz'den parçalar bulunduğunu kanıtlamış olur. Bunu Recep

İvedik'in ağzından duymak ise iki tip arasında kurulacak bağlardan biridir. Ayrıca Recep İvedik'e gelen eleştiriler sonucunda böyle bir sahnenin cevap niteliğinde eklenmiş olması muhtemeldir. Ancak şöyle söylenebilir ki, Recep İvedik Karagöz'e benzer bir tiptir. Kimi seyirciler için yardımsever, saf, dürüst, dobra biriyken, kimi izleyiciler için ise kurnaz, hileci, şiddet yanlısı, kaba biridir. Karagöz de Recep İvedik de kimin baktığına göre değişen tiplerdir. Bakış açısı bu tipler için oldukça önemlidir. Recep İvedik bazıları için toplumun aynası veya kültürel değerlerimize sahip çıkan halktan biri olarak nitelendirilirken, bazıları için ise toplumumuzu yozlaştıran veya kültürel değerlerimizi kaybetmemize yol açan bir maganda olabilmektedir. Burada biraz da olsa taraftarlık söz konusudur. Bunu daha iyi açıklayabilmek için:

Taraftarları için Karagöz, Türk milletinin halk tabakasına has maneviyatın tecellisidir. Saf ve dürüştür. Dobra, açık yürekli, samimi; dilde, ahlakta, tavırda daima güzellikten hoşlanan; fedakâr, okumamış ama irfan sahibi, iyi bir aile babasıdır. Bazıları içinse, Türk halkının asıl temsilcisi, her yönüyle övülesi, akıl hocası, âlim olan Hacivat'tır. Ancak mizahın nitelikleri düşünüldüğünde böyle bir taraftarlık anlayışı, mantık düzlemine aykırı düşmektedir. Çünkü, diğer temsilciler, ibret dersi için komikleştirilirken, aydının temsilcisi sayılan Hacivat'a ve halkın simgesi kabul edilen Karagöz'e ayrıcalık yapılması -baş karakterler olmalarına rağmen- mümkün değildir. (Coşar ve Usta, 2009)

şeklinde bir örnek verebiliriz. Karagöz millî değerlerimiz içerisinde yer aldığı için, onu romantik bir şekilde yücelten ve ona ait olmadığı kadar çok naiflik atfedenler elbette Recep İvedik gibi bir magandayı Karagöz'ün devamı ya da Karagöz'den etkilenmiş bir tip olarak görmeyecektir. Ancak tüm bu görüşlerin dışında Recep İvedik ve Karagöz patavatsızlıkları, kabalıkları gibi birçok yönden benzeşmektedirler. İkisi de halkı temsil eder. Recep İvedik de Karagöz gibi yanlış anlaşılmalara ve tekrarlara başvurur. İkisinin de okumışlara, kendilerinden olmayanlara, onlara benzemeyenlere karşı kullanacakları yumrukları bulunur.

1.3. Recep İvedik filmlerindeki diğer tipler ve folklordaki benzer kişiler

Recep İvedik filmlerindeki ana tip Recep İvedik olmasına rağmen filmde hikâyenin ilerlemesi açısından yardımcı tiplere de yer verilmektedir. Yardımcı tipler filmin ilerleyişi ve içeriği açısından filme oldukça katkı sağlamaktadır. Bazen Recep'e yardımcı olmakta bazen de onunla zıtlık oluşturmaktadırlar. Recep İvedik filmlerini halk bilimsel açıdan incelerken, geleneksel Türk Tiyatrosundaki tipler ile

Recep İvedik filmindeki tipler arasındaki benzerliğe de değinmek gerekmektedir. Bu benzerliklere aşağıdaki bölümlerde yer verilecektir.

1.3.1. Recep İvedik 1 filmindeki tipler

Birinci filmde kullanılan tiplerden ilki zengin otel sahibidir. Tamamen iyi ve dürüst bir tiptir. Televizyon kanalında kendi dürüstlüğü ve doğruluğundan bahsedince Recep'i düşürdüğü cüzdanını Antalya'ya kadar götürmeye farkında olmadan ikna ederek Recep'in güvenini kazanır. Recep'in filmin konusunu oluşturacak maceraya çağrı kısmını zengin otel sahibi gerçekleştirir. Joseph Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* isimli kitabında maceraya çağrı için şunları söylemektedir:

Bir hata -görünüşte yalnızca şans- beklenmedik bir dünyayı ortaya çıkarır ve birey pek iyi anlaşılamayan güçlerle bir ilişkiye sürüklenir. Freud'un gösterdiği gibi, kazalar yalnızca şans değildir. Bastırılmış arzuların ve çatışkılarının sonucudurlar. Yaşamın yüzeyinde, beklenmedik su kaynaklarının yarattığı dalgalanmalardır onlar. Ve bunlar oldukça derin, ruhun kendisi kadar derin olabilirler. Kaza bir kaderin boy vermesini sağlayabilir (Campbell, 2013: 65).

İlk filmde kullanılan otel müdürü ise tipe zorluklar çıkaran kötü adam görevini görmektedir. Recep'i hep aşağılar ve ona türlü zorluklar çıkararak onu kontrol altında tutmaya çalışır. Otel müdürü tiyatromuzdaki zorba tiplerine örnek olarak gösterilebilir. Hem Recep'e karşı çıkan sayılı insanlardan biridir hem de oteldeki diğer çalışanlara mevkisi ile zorbalık etmeye çalışmaktadır. Otelde çalışan görevli (belboy) ise Recep'e hem yardımcı olmakta hem de onu kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Otel çalışanı filmin tamamında otoriteye karşı gelememekle birlikte, filmin sonunda otoriteye karşı gelebilecek cesareti Recep İvedik sayesinde kendisinde bulmakta ve kendi yolunu çizmeye karar vermektedir. Recep'e yardımcı olan diğer tipler ise yolda üyesi hâline geldiği Kara Ambar Kamyoncular Derneği'dir. Bu dernek kendine has üye profili ve kayıt süreci ile erkek egemen bir yapılaşmayı temsil etmektedir. Kamyoncular hem görünüş hem de davranış açısından Tuzsuz Deli Bekir gibi geleneksel Türk Tiyatrosunun kabadayı tiplerine benzetilebilir. Tuzsuz Deli Bekir kabadayıların en bilinenidir. Sahneye her zaman nara atarak girer. Problemler Tuzsuz Deli Bekir'in olduğu yerde çözüme kavuşur. "...Tuzsuz Deli Bekir, Karagöz oyunlarının Hacivat ve Karagöz'den sonra gelen başlıca tipleri arasında bulunmaktadır. O, Karagöz oyunlarının *serserisi* (Sevin 1968: 65), *kabadayısı* (Siyavuşgil 1941: 165; And: 1969: 303) düzenin koruyucusu gibidir.

Perdede hiçbir güvenlik gücünün yer almayıp da onların işini Tuzsuz'un üstlenmesi, adeta bir yeniçeri, bir karakol, bir mahkeme gibi hareket etmesi onun gülünç bir tip olmasını gideremez" (Koçak,2002). Kamyoncular da bu filmde Recep'in sorununu çözmek için onun yardımına gidip adeta bir güvenlik gücü gibi, adalet makamı gibi davranarak Recep'i sorunundan kurtarırlar.

Filmdeki diğer en önemli tip ise Recep İvedik'in çocukluk aşkı Sibel'dir. Recep ile Sibel aynı mahallenin çocuklarıdır, birlikte misket oynarlar ancak Sibel'in ailesi yurtdışına taşınma kararı alınca mahalleden taşınırlar. Sibel, Recep'in ayrılırken ona söylediği bir söz yüzünden ona kızgın bir şekilde mahalleden ayrılmaktadır ama daha sonra Recep'i unutacaktır. Recep'i gördüğünde hatırlamaz ve onu; davranışları, dış görünüşü yüzünden hor görür. Burada diğer bir önemli tip ise Sibel'in annesidir. Sibel ve annesi tiyatromuzda kadın tiplerine denk düşmektedir. Türk Tiyatrosunda kadınlar zenne ismi ile anılır ve hepsi aynı kategoride yer alır. Orta oyunu, meddahlık ve köy seyirlik oyunu gibi alanlarda kadınlara pek rastlanmaz ya da erkekler tarafından canlandırılırlar. Tiyatromuzda Kanlı Nigâr gibi sivrilen birkaç kadın tip olduğu için filmdeki kadınlar ile tiyatromuz arasında direkt olarak bir benzetme yapılamamaktadır. Sibel'in annesi, Sibel'in mutlu bir evlilik yapıp istediği kişiyle evlenmesinden çok onun zengin ve onun istediği biriyle evlenmesini istemekte, bu yüzden de Sibel'e baskı yapmaktadır. Sibel'in onu aldatan nişanlısı kendisini affettirmek için annesi ve Sibel'i tatile göndermiş ancak olacıklardan habersiz Sibel'in onu affedip affetmediğini öğrenebilmek için sürekli arayıp durmaktadır. Recep ise Sibel'in içinde bulunduğu durumdan habersiz, Sibel ile ayrı kaldıkları günden beri ona vermek istediği misketleri yanında taşımaktadır. Onu ilk gördüğü anda hatırlayan Recep, Sibel'in etrafında dolaşarak onunla ilgilendiğini belli etmeye çalışmaktadır. Bu filmde en önemli tip Sibel'dir ancak diğer filmlerde olduğu gibi bir mutlu son, kavuşma gerçekleşmez. Recep, Sibel'in nişanlı olduğunu duyunca onu susturur ve ona söyleyeceklerinden vazgeçer çünkü söyleyeceklerinin nişanlı birine söylenmemesi gerektiğini düşünüp Sibel'den vazgeçer. Misketleri de ona yardımcı olan otel çalışanına verir ve Sibel'e ulaştırmasını ister. Sibel ancak misketleri gördüğünde Recep'in o çocukluk arkadaşı Recep olduğunun farkına varmaktadır.

Filmde görünmeyen ama skeçlerden beridir varlığından haberdar olduğumuz Salih Abi de yer almaktadır. Salih Abi mahallenin bakkalı olarak esnaf tipini temsil

etmektedir. Filmde başka tipler de bulunmaktadır ancak burada incelenecek kadar filme etkisi olmayan yardımcı tipler olduğu için sadece film incelenirken değinilmiştir.

1.3.2. Recep İvedik 2 filmindeki tipler

İkinci filmde ilk görülen ve en önemli tip Recep'in ninesidir. Nine bilinen, alışık olunan ninelerin aksine oyun konsolu ile oyun oynayan, eve giriş için parola isteyen, zaman zaman ağzı bozuk olan ama yine de herkes gibi bir evi olan biridir. Evinde; danteller, çini tabaklar, eski fotoğraflar, kömür sobası, eski bir radyo, kütüphaneli koltuk ve sandığı olan, torunundan iş bulmasını, evlenmesini onun mürüvvetini görmeyi isteyen bir ninedir. Görünüş olarak aykırı bir tip değildir, normal giyimlidir. Başında oyalı yemenisi, üzerinde elbisesi vardır, bastonu da yanında durmaktadır. Recep gibi onun da kaşları bitişiktir. Burada aile olma vurgusu, aileden gelen benzerlikler vurgulanmak istenmiş olabilir.

Bu filmde ninesi ile Recep arasındaki ilişkiyi görürüz. Nine Recep'in iyi bir şekilde yaşadığını bir şeyler başardığını ölmeden görebilmek için Recep'i yanına çağırmaktadır. Ninesi Recep'in hayatını düzene koyması için ona 3 madde sunmaktadır: 1. İş bulması, çalışması 2. Evlenmesi bark sahibi olması 3. Saygınlık kazanması, iyi bir adam olması şeklindedir. Film ninesinin Recep'ten istediği şeyler üzerinde dönmektedir. Recep ninesinin isteklerini gerçekleştirmek için adım attıkça çatışmalar yaşar, iş hayatına adapte olamaz, işler ona uygun değildir, buluşmalara gider kızı bulamaz, gittiklerinde ise başarısız olur. Kısacası filmde ninesinin yönlendirmeleri altındaki bir Recep İvedik görülmektedir.

Filmdeki diğer önemli tip Recep'in kuzeni Hakan'dır. Hakan tip olarak iyi, olumlu bir tip olsa bile ilk başta Recep'e karşı çıkmaktadır. Onun o ortama uymadığını, uyum sağlayamayacağını, bir işte başarılı olamayacağını düşünmektedir. Nasıl olsa bırakır gider diye oyalanması için Recep'in isteklerini yerine getirir ama onu şirket yönetimine tam olarak dahil etmez, toplantılardan, partilerden ona haber vermez. Recep bir şekilde hepsini öğrenir ve olaylara dahil olur. Hakan Recep'in her şeyi yüzüne gözüne bulaştıracağından emindir ama kuzeni olduğu için de onu hiçbir zaman tam anlamıyla dışlamamaktadır. Recep'e toleranslı davranır, ondan çekinir ama yine de ona güvenir. Recep onun yapamadığı anlaşmayı yapar ve o da Recep'le olan ilişkilerini düzenler onu şirkette her alanda yanında görmeyi istediğini söyler. Çalışanlarıyla ilişkisini sabit bir yerde tutar, olumludur. Başlangıçta istemese bile Recep'e yardımcı olan tiplerden biridir. Ayrıca

Recep'e göre çok kibar ve kırılgan biridir. Tiyatroda Çelebi tipine karşılık gelebilir. Özellikle Recep'in Hakan'ın çocukluğu ve ergenliği ile ilgili anlattığı anılarda ve Hakan'ın Recep'in yanında fazlasıyla kibar ve kırılgan duruşuyla Çelebi tipine benzediği daha çok görülebilir. Çelebi gibi İstanbul Türkçesi ile konuşur ve zengindir. Dedesinin şirketini işlettiği için mirasyedidir de denilebilir.

Recep İvedik'in filmdeki diğer bir yardımcıları da şirkette çalışan Ali Kerem'dir. Ali Kerem, Recep'in kendisine bir eş aradığını duyunca ona yardımcı olarak onu bir chat sitesine kaydeder ve buluşmaları ayarlar. Eskiden evlenmek isteyen gençlere ya aile büyükleri tarafından uygun bir eş bulunur ya da gençler çeşitli tanışma mekânlarında birbirlerini görür beğenir ve ailelerinin de yardımıyla evlenmek için adım atarlarmış. Şimdilerde ise sosyal medya, chat siteleri gençlerin yeni tanışma mekânları olarak görülmektedir. Birçok çift internet üzerinden birbiriyle yazışmakta ve sonuç olarak internet üzerinde başlayan tanışma ile evlilikler yaşanmaktadır. *Recep İvedik 2* filminde bu konuya gayet güzel bir şekilde değinilmiştir. İnternette chat sitesine adı yerine koyduğu nickname'i ile yani lakabıyla, bir kız ile tanışma hevesi olan Recep sonunda hüsrana uğramıştır. Recep İvedik internetteki sanal tanışma ortamlarından memnun kalmayınca güncellenmiş yeni tanışma mekânlarında kendisine bir eş aramaya başlayacaktır. Çeşitli mekânlara giden Recep İvedik yine aradığını bulamayacaktır. Buradaki tip Ali Kerem, Recep'e yardımcı olan diğer bir tiptir ve en sonunda da Recep'in ninesinin yanına kılık değiştirerek gitmektedir ki Recep ninesini sevgilisi olduğuna ikna edebilsin. Ali Kerem, iyi yapıda bir tiptir ve filmde Recep'e yardımcı olması amacıyla yer almaktadır.

1.3.3. Recep İvedik 3 filmindeki tipler

Üçüncü filmde filmin başında filmi etkileyecek olan ama kısa süre filmde görülen önemli bir tip vardır. Bu tip Recep'in rüyasına giren Aksakallı Dede'dir. Aksakallı Dede Recep'in rüyasına girer, mekân- zaman bilinmez olur. Recep'i çağırır "Recep, gel Recep, gel" diye ona seslenir. Recep bilinmez bir şekilde ona doğru ilerler. Ama aynı zamanda etrafa tehditler savurur, ortaya çıkmasını erkek gibi yüzleşmelerini ister. Aksakallı Dede Recep'i kendisine daha da çağırır, karşılaştıklarında Recep onu görünce korkar, besmele çeker ve dedeyi dinlemeye koyulur. Yardımcı bir bilge kişinin rüyaya girmesiyle ilgili olarak Campbell şunları söylemektedir:

Düşlerin bilimi ve diliyle ilgili deneyim sahibi erginlenmiş birinin gözetiminde benlik gelişiminin tehlikeli krizlerinin vuku bulmasına izin verilir, sonra bu deneyim sahibi kişi kadim mystagogos ya da ruh rehberinin, yani sınavın ve erginlenmenin gerçekleştirildiği ilkel orman tapınaklarındaki büyücü- hekimin kişiliğini ve rolünü üstlenir. Doktor, mitolojik alemin çağdaş ustası olarak bütün gizli yolları ve doğru sözleri bilen kişidir. Büründüğü yol tamamen, mitlerdeki, söyledikleri tuhaf maceranın sınav ve dehşetlerinde kahramana yardımcı olan Yaşlı bilge adamın rolüdür. Birdenbire ortaya çıkıp korkunç canavarı öldürecek olan büyülü parlak kılıcı gösteren, bizi bekleyen kısmeti ve hazinelerle dolu kaleyi haber veren, en öldürücü yaralara iyileştirici merhemini süren ve sonunda büyülü geceye uzanan büyük maceranın ardından muzaffer kişiyi normal yaşama döndüren de yine odur (Campbell, 2013: 20).

Bilge kişilerin görevi yukarıda verildiği gibi kahramana yardımcı olmak, onu doğru yola sevk etmektir. Bir bilgenin davranışının her film ve her anlatı için bu şekilde olması beklenir. Ancak Recep İvedik 3 filminde olay şu şekilde gerçekleşmektedir: Aksakallı Dede “Sen seçildin Recep” der. Recep “Neden ben dede, neden?” şeklinde isyan ederken, dede Recep’in tam bir hayvan olduğunu söyler. Recep bu uhrevi ortamda dedenin söylediklerini ona yakıştırmaz ama dede tekrar tatlı dille onu çağırır ve sonra “Sana bu hayvanlıklarının hesabını soracam, sorduracam” diyerek Recep İvedik’i elindeki asasıyla dövmeye başlar. Recep’i dövmesine kadar bu normal bir aksakallı dede rüyası gibi görülmektedir, ancak Recep’i dövmesiyle rüya normal kalıpların dışına çıkmaktadır. Burada Aksakallı Dede, Recep’e yol gösterip ona yardımcı olmak yerine onu yaptığı yanlışlar, filmde söylediği gibi hayvanlıklar yüzünden dövmek için Recep’in rüyasına girmektedir.

Recep İvedik bu filmde yalnız kalması sonucuyla girdiği depresyondan ve az önce aktarılan aksakallı dede rüyasından kurtulmak için herkesten yardım istemektedir. Filmdeki en büyük yardımcısı köyden hemşerisinin kızı Zeynep’tir. Zeynep bir gece Recep’in kapısına dayanır ve onu babasıyla konuşturur, yurttan problem yaşadığını kalacak bir yere ihtiyacı olduğunu ve babasının onu buraya yönlendirdiğini o yüzden Recep’in yanına geldiğini söylemektedir. Zeynep, üniversite öğrencisi ufak tefek bir kızdır. Psikoloji bölümünde okumaktadır. Recep İvedik psikoloji okuduğunu duyunca ondan yardım ister, ona rüyasını anlatır. Bu aşamadan sonra Recep yalnız kalmak istemez ve Zeynep nereye giderse o da yanında gider. Recep’in sıkıntısını geçirmek için çeşitli aktivitelere, kurslara katılırlar. Bunların dışında Zeynep Recep İvedik’e karşı gayet anlayışlı ve sabırlı davranmaktadır. Onu anlamaya, sıkıntısını geçirmeye, ona yardımcı olmaya

çalışmaktadır. Ancak daha sonra kendine bir ev bulunca Recep'i yalnız bırakıp kendi yaşamına dönecektir. Zeynep bu filmde aslında aksakallı dede gibi bir rol üstlenip, bir yardımcı gibi Recep'e yol göstermektedir. Tabi ki aksakallı dede gibi bilge, uhrevi, maddi dünyadan elini çekmiş bir kişi değildir ama yine de yardımcı görevindedir. Bu filmde karşılaşılan en önemli tip Zeynep'tir ve olumlu, yardımcı bir tiptir.

1.3.4. Recep İvedik 4 filmindeki tipler

Dördüncü filmde Recep İvedik İssiz Ada programına katılmaktadır. Bu filmdeki en önemli filmi yönlendiren unsur mahallenin çocukları ve top oynadıkları sahadır. Mahallenin çocuklarının top oynadığı saha mahalledeki boş bir arazidir. Sahibi eski bir mahallelidir ancak onun ölümünden sonra mirasçıları arsayı bir müteahhite satmıştır. Müteahhit de arsaya site yapmayı planlamaktadır. Recep ve çocuklar sahadayken bu bilgiyi öğrenir ve Recep bu durumu durdurmak ister. Gidip müteahhitle konuşup arsayı satın almak istediğini söyler ve senet imzalar. Mahalleliden para toplamaya çalışır, çeşitli kişi, kurum ve kuruluşları arar ama bir sonuç elde edemez. En sonunda İssiz Ada yarışmasına katılmaya karar verir ve bunu mahallenin çocuklarının sahalarını kaybetmemesi için yaptığını söyler. Recep İvedik genel olarak paraya önem vermeyen, kendi hâlinde yaşayan biridir. Ama mahallenin çocukları söz konusu olduğunda bunu sadece onlar için yapmak ister.

Filmin geri kalanında Recep ile çatışma yapan, Recep'in yarışmayı kazanma yolundaki en büyük rakibi Taylan'dır. Taylan, Recep'e göre oldukça fit bir vücuda sahip, sportif bir tiptir. Taylan'a tam olarak kötü bir tip diyemeyiz çünkü o da yarışmayı kazanmak için elinden geleni yapmaktadır ve yarışmada bir çekişme olması da normaldir. Ancak Recep onu düşmanı olarak kabul etmiştir ki biz hikâyeye Recep'in açısından baktığımız için seyirciler de Taylan'ı hikâyedeki çatışma yaşanan rekabetçi bir tip olarak görmektedir.

Filmdeki diğer önemli tip ise Halil İbrahim'dir. Halil İbrahim, kısa boylu olması sebebiyle Recep'in daha da iri görünmesine sebep olmaktadır. Görünüş açısından Türk Tiyatrosunun kısa boylu, gittiği yerde ortalığı karıştıran, akıl sağlığı pek yerinde olmayan üyesi Beberuhi'ye benzemektedir. Filmde Recep, Halil İbo'yu kendisine yardımcı olarak seçmiştir. Halil İbo'nun ufak tefek görüntüsü Recep'in iri yarı görüntüsü ile birleşince akıllara kral ile soytarısını veya cüceleri getirmektedir. Kralın yüceliğini anlatmak için veya haşmetini göstermek için etrafında bulunan soytarılar daha çok eğlence amacıyla anılıyor olsa da bu işlevleri yerine getirmektedir. Recep

İvedik'te ise seçilen oyuncuyla birlikte Recep'in haşmeti ve ihtişamını arttırmak amacı gözetilmiş olabilir. Kral ile soytarısına benzetilecek olursa Recep'in, Halil İbo'yu yardımcı olarak seçmesindeki diğer neden ise kendini eğlendirmesini istemesiyle açıklanabilir. Cüce hâliyle değerlendirdiğimizde ise, cüce olarak tasvir edilenlerin kültürümüzde daha çok güldürü amacıyla kullanıldığını görürüz. Bu da Recep İvedik'in yanına neden bu şekilde görünen birini seçtiklerini açıklamaktadır. Halil İbo, nişanlısıyla evlenebilmek, daha sonra iyi bir hayat yaşayabilmek için yarışmaya katılmıştır. Recep kendisinin yarışmayı kazanacağından emin olduğu için ve Halil İbo ile orada arkadaş olduğu, onu mağdur etmek istemediği için Halil İbo'ya onun düğününü yapma sözü vermiştir. Bu sebeple Recep hem mahalleli çocuklar hem de Halil İbo için yarışmaktadır. Başta da söylendiği gibi filmdeki en önemli unsur mahalleli çocuklardır, Recep yarışmaya onlar için katılmaktadır.

1.3.5. Recep İvedik 5 filmindeki tipler

Beşinci filmde, filmin önemli tipinden ziyade önemli bir amacı bulunuyor. Filmdeki amaç Eurasia Gençlik Oyunları'na katılıp bu yarışmada Türk bayrağı ve halkını temsil etmektedir. Bu amaç filmdeki en önemli amaçtır. Bu amacın dışında filmdeki önemli tipler: Recep'in yakın arkadaşı Nurullah, asıl katile başkanının yardımcısı olan, daha sonra Recep'in yardımcısı olan Akif, Recep'in kamyoncu arkadaşları ve diğer sporculardır. Nurullah filmin başından beri Recep'in yanındadır, genel olarak uyumlu ve iyi bir tiptir. Ancak arada sırada Recep'e karşı gelmekte veya Recep için karışt görüşler belirtmektedir ki bu filmde Recep'in gözünden kaçmamaktadır. Yine de Nurullah filmin başından sonuna Recep'e yardımcı olmaktadır. Filmdeki diğer yardımcı tip Akif'tir. Akif de gayet uyumlu ve iyi bir tiptir. Recep'in yarışmalara katılabilmesi için ona yardımcı olur, onun işlerini yapabilmesi için ona ne yapacağı konusunda bilgi verir ve elinden geldiğince işleri onun için kolaylaştırmaya çalışır ve bu uğurda tatlı bir dille konuşarak olayları çözmeye çalışır. Kaba şiddete başvurmaz, sadece Recep'in yaptığı bir oyunda ona eşlik eder ve sporcuları yarışmadan çekecek eski katile başkanına kafa tutar.

Bu tiplerin dışında Türk kafilesindeki sporcular ve diğer sporcular bulunmaktadır. Burada karışt tip olarak iki tip yükselmektedir. İlki Yunan sporcu Niko'dur. Niko, Karagöz'deki Rum tipine benzemektedir. Kültür kardeşliği yemeğinde Türk yemeklerinin adlarına ve kendilerine benzeyen yemekleri Yunan yemeği olarak servis edince Recep İvedik itiraz eder ve bu yemeklerin Türk

kültürüne ait yemekler olduğunu onların bu yemekleri çaldığını söyler. Niko ile kavga etmeye başlarlar ve bu kavga tatsız bir sonla biter. Niko, Recep'in rakiplerinden biri olduğu için film içerisinde seilmeyen kötü tiplerden biridir ve Recep ile çatışma hâlinindedir. İkinci tip ise Rus sporcu Nikolay'dır. Nikolay da Recep ile çatışma içerisinde ve zorba tiplerinden biridir. Nikolay kendi kafilesindeki kız sporcuları Recep'in yanında görünce kızlara kızar ve ondan uzak durmalarını söyler. Recep de bu duruma karşı çıkar ve Nikolay ile aralarındaki gerginlik bu şekilde başlar. Recep sıradaki rakibinin Nikolay olduğunu öğrenince ona doping verir ve yarışmadan uzaklaştırmaya çalışır ancak Nikolay'dan da dayacağı yemiş bulunur. Daha sonra doping testi yapılır ve Recep madalyanın sahibi olur. Nikolay bu durum karşısında Recep'in kötülüğü için, ona karşı şeyler yapmaktadır ve Recep de kendince onu filmin sonlarına doğru cezalandırır ve Nikolay ile çatışmaları da bu şekilde biter.

Filmde Recep İvedik'in yardıma çağırdığı diğer tipler Kara Ambar Kamyoncular Derneği üyesi olan kamyon şoförleridir. Bu tiplerin hepsi birbiriyle neredeyse aynıdır. Aynı jargona sahiptirler, görünüşleri dahi benzerdir. Hâl, hareket ve tavırları birbirine benzemektedir. Belli bir meslek grubunun icracılarını, etrafında oluşturdukları kültürü temsil etmektedirler ve ona göre davranırlar. Kamyoncuların ellerinde tespihleri bulunur, genellikle esmer ve Recep İvedik gibi vücutları kıllı tiplerdir. Kabadayıdır, erkeksi konuşmalar ve erkeksi davranışlar sergilerler. İlk filmde yer alan kamyoncuların devamı niteliğindedirler. Yürüyüşleri, davranışları, giyinişleri geleneksel Türk Tiyatrosu'nda yer alan Tuzsuz Kara Bekir ile benzemektedir. Kabadayılıkları ise yine aynı tip ile benzemektedir. İlk filmde bahsedildiği gibi Recep'in çağrısı üzerine gelen kamyoncular tiyatrodaki kabadayılar, Tuzsuz Deli Bekir gibi sorun çözmek için orada bulunmaktadırlar. Kamyoncular, sporculara göre halkı temsil etmektedirler. Sporcular gerek yedikleri içtikleriyle gerekse davranışları ve duruşları ile eğitilmiş ve daha üst seviyede bir grubu temsil ederken kamyoncular ise; yedikleri içtikleriyle olsun, davranışları ve konuşmalarıyla da eğitimsiz ve daha alt seviyede bir grubu temsil etmektedirler. Tıpkı Recep İvedik'in bütün filmlerinde halkın yanında olduğu ve halkı temsil ettiği gibi bu filmde de kamyoncular ile birlikte daha çok halk temsil edilmektedir. Her ne kadar spor ile uğraşmayan insanların o tarz yarışmalara girip sürekli bunun çalışmasını yapan, bunu mesleği, hayattaki tek uğraşı hâline getirmiş, bu işi profesyonel olarak yapan insanların yerini tutmayacak, onları yenemeyecek

olduklarını biliyor olsak bile Recep İvedik ve arkadaşlarının yarışmaları kazanıyor oluşu bizleri hem gururlandırır hem de sevindirir. Bu yüzden bu filmde başta küçük görülen Recep İvedik ve kamyoncu arkadaşlarının üstün başarı göstererek girdikleri her yarışmadan 1 madalya ile ayrılmaları filmdeki güldürü öğeleri haricinde, seyirciyi rahatlatan, ona kazanma hissini tattıran bir unsurdur. Yine belirtilebileceği gibi vücudunda yağları sallanarak koşan Recep İvedik'in bunu profesyonel olarak yapan, kondisyonu yerinde olan diğer sporcuları kolay kolay geçebilmesinin mümkün olmayacağını bilirken, onun yarışta herkesi geçerek kazanması Recep İvedik'in bir "halk kahramanı", halktan bir insan olması sebebi ile filme yakışan bir son, seyircinin içten içe istediği bir durumdur.

1.4. Recep İvedik Bir Halk Kahramanı Mıdır, Anti-Kahraman Mıdır?

İlk 4 filmde "Bir Halk Kahramanı" sloganı ile piyasaya çıkan Recep İvedik gerçekten bir halk kahramanı mıdır? Recep İvedik kaba saba, patavatsız ve zorba olmasına rağmen yardımsever, fakirin, zorda kalanın dostu, kurtarıcısıdır. Filmlerinde birçok kez farklı yollarla birçok insana yardımcı olduğu görülmüştür. İlk filmde cüzdanını düşüren otel sahibine, yolda kalan kızlara, otelde çalışan otel görevlisine, otelde bulduğu yavru kediye bile yardımcı olmuştur. İkinci filmde kuzeni Hakan'ın işlettiği dedesinin reklam şirketine ve kuzenine, o şirketteki çalışanlara da yardımcı olmuştur. Üçüncü filmde depresyonda olsa bile evsiz kalan Zeynep'i evine alarak ona yardım etmiştir, hem de ondan yardım almıştır. Dördüncü filmde ise mahallenin çocukları için *İssiz Ada* isimli yarışmaya katılarak onlar için yarışmada sonuna kadar kazanmaya çalışmaktadır. Beşinci filmde ise kahramanlığını bir üst boyuta çıkartarak ülkesini en iyi şekilde gençlik yarışmalarında temsil etmeye çalışmıştır. Tüm bunlara bakılacak olursa Recep İvedik için halk kahramanı demek yerinde olacaktır. Aynı zamanda "bir halk kahramanı" sloganıyla ortaya çıktığı için yaratılmış bir kahramandır da. Ancak değerlendirilmesi gereken bir başka durum da söz konusudur. Recep İvedik bir halk kahramanı olduğu kadar aynı zamanda bir anti-kahramandır da. Anti-kahramanlık her ne kadar kahraman karışıklığı olarak algılansa da hatta çoğu zaman kötü karakterler anti-kahraman olarak nitelendirilse de günümüzde kötü olmayan ama bilindik kahraman yollarından gitmeyen anti-kahramanlar bulunmaktadır. Anti-kahraman için şu şekilde bir açıklama yapılabilir:

...anti-kahraman karakteri, doğumundan ya da diğer sosyal koşullara bağlı olarak kendisini dışarıda bulmuş dramatik bir baş-kahraman olarak tanımlanabilir (Madison, 2004). Karakteri bu duruma düşüren

güçler genelde sosyal normlar ve kültürel hegemonya biçimleri olmaktadır ve kahramanın ezilenler ya da azınlıklar arasındaki haklı pozisyonu veri kabul edilmektedir. Ekran yazarları, dramatik bir anlatıyla anti-kahramanları sisteme savaş açan, sisteme içkin adaletsizlikleri, statükoyu tadil eden bir konuma yerleştirir ve bunu hem ekranda hem de gerçek izleyicinin dünyasında gerçekleştirir. Yani anti-kahraman da klasik kahramanlar gibi bir görevi yerine getirirler. Ne ki yöntemleri klasik kahramanlarınkinden oldukça farklıdır. Onlar kötünün özelliklerine de sahiptirler. Okuyucu veya seyircinin anti-kahramanlarla kendilerini tam anlamıyla özdeşleştirememesi bu yüzdendir. Ancak onları bu hâllerıyla yok saymak da olanaksızdır. Dolayısıyla anti-kahraman salt kötü değildir. O, belli türden bir kötüdür. Bu nedenle de kötü adamdan ayrılır (Gedik, 2016).

Burada belirtilenlere göre Recep İvedik tipini incelersek, Recep İvedik'in de doğumundan ya da daha sonra sosyal çevresinden dışlandığını söylemek mümkündür. *Recep İvedik 3* filminde Recep ve Zeynep kütüphanedeyken Zeynep'in bilgisayarındaki ilk insan fotoğrafını Recep İvedik babasına benzeterek çocukken mahalledeki arkadaşlarının babasını orangutana benzeterek onunla fotoğraf çekilmek için sıraya girdiklerinden bahseder. Yani Recep İvedik, istemeden kendisini dışarıda bulmuş bir kahramandır diyebiliriz. Ayrıca Recep İvedik'in etrafı onu dış görünüşü yüzünden hor görenler ve eleştirenlerle doludur. Recep İvedik de bu durumdan rahatsız olduğunu serinin üçüncü filminde belirtir ancak her filmde onu dış görünüşüne göre eleştiren ve dışlayanlarla doludur. Recep İvedik de diğer klasik kahramanlar gibi hedeflediği görevi yerine getirmeye çalışır ama bu görevi kendi yolu yordamı ile farklı şekillerde yerine getirir. Klasik bir kahramanın yolunu izlemez. Bu yönden de anti-kahraman özelliği taşıdığını söyleyebiliriz. *Recep İvedik 4* filminde Recep, mahalledeki çocukların sahasını kaybetmelerini istemediği için onlar için *İssız Ada* programına katılıp kendi yolu yöntemi ile yarışmayı kazanıp, yine ödemeyi kendi yöntemi ile bozuk paralar ile gerçekleştirir. Recep, diğer kahramanların da gittiği yollardan gitmez kendi yolunu kendisi bulur. Örneğin; *Recep İvedik 1* filminde kendisine Ankara'yı soran adamı yolundan çevirip kendisini Antalya'ya bıraktırap yoluna devam eder. *Recep İvedik 5* filminde Türkiye'yi yarışmalardan çekmeyip kamyoncu arkadaşlarını çağırarak onlarla birlikte yarışmaya katılır. İnsanları kendi yöntemleriyle cezalandırır ve ödüllendirir.

1.5. Recep İvedik Hilebaz Mıdır?

Recep İvedik film serisinde Recep İvedik tipinin yeri geldiğinde çokça hileye başvurduğu görülmektedir. İlk filmde yolu soran birini kandırıp kendi işini hallettikten

sonra doğru yolu tarif eder. Sibel'e açılmak için onu masaj salonuna kadar takip ettiğinde görevliyi kandırıp içeriye girmeyi başarır. İkinci filmde kendisine ait olmayan sözü söyleyerek saygınlığa kavuşur. Ninesi ölüm döşeğindeyken ona evlenecek kız bulamadığı için arkadaşını sevgilim diye tanıştırır. Üçüncü filmde Zeynep ile kahvehanede okey oynarlarken Zeynep'e ihtiyacı olan taşı masanın altından vererek hile yapar. Beşinci filmde rakibine doping hazırlayarak yarışmanın haksız galibi olur. Recep İvedik buna benzer birçok şey yapar.

...Bu karışıklığın bir örneği de şeytanın "simia Dei" olarak tanımlanması, hatta halkbilimde "faka bastırılmış" ve "aptal" olarak karakterize edilmesidir; hilebazlıkla ilgili tipik motiflerin garip bir bileşimi, kısmen eğlenceli kısmen de kötücül (zehir!) olan kurnaz oyunları, biçim değiştirme yetisi, hayvansal-tanrısal çifte doğası, her tür işkenceye maruz kalabilmesi ve -last but not least- bir kurtarıcı figürünü andırmasıyla Mercurius'ta da görülür. Bu nitelikler, Mercurius'un, Yunanlıların Hermes'inden bile daha eski olan, ilk çağların derinliğinden çıkıp gelmiş bir daemonium gibi görülmesine neden olur. Mercurius'un hilebazlıkları, onu halkbilimin belirli figürleriyle de akraba kılmıyor değildir, ki masallarda karşımıza çıkan bu figürler evrenseldir: "Aptal oğlan", "aptal Hans" ya da tam bir anti-kahraman olup diğerlerinin tüm çabalarına karşın başaramadığı şeyi aptallığıyla başaran "Keloğlan". Bir Grimm masalında "Ruh Mercurius" bir köylü delikanlı tarafından oyuna getirilir ve özgürlüğünü değerli şifa sanatıyla yeniden satın almak zorunda kalır (Jung, 2005: 121-122).

Jung'un burada bahsettiği gibi Recep İvedik'in hilebazlığı da kısmen eğlenceli kısmen de kötücüldür. Atılımları kurnazcadır ve "hayvansal-tanrısal çifte doğası" denildiğinde Recep İvedik'in "hayvanım ama evcil değilim" sözleri akıllara gelir. Recep İvedik'te tıpkı Keloğlan'dan bahsedildiği gibi diğerlerinin tüm çabalarına rağmen başaramadıkları şeyi aptallığıyla, cahilliğiyle ama aynı zamanda kendine duyduğu güven, özgüven ve cesareti ile başarır. Recep İvedik bu şekilde bakıldığında hilebaz arketipine de uymaktadır ancak Recep İvedik'in genellikle yaptığı şeylerde iyi niyeti mevcuttur. İyi niyetli olmasına rağmen çevresindekiler için kötü şeyler de yapabilmektedir. Kahvehanede okeyde taş çalması kimse için çok kötü olmayan bir davranış olsa bile, ilk filmde Sibel'in masajda yanında olabilmek için masörü bayıltması kötü bir davranıştır. Beşinci filmde ise bir sporcunun sporcu hayatına son verebilecek bir hamle yapması da kötü bir davranıştır. Bütün bunların sonucunda Türk kültürünün mizah değerlerinden biri olan Nasrettin Hoca'nın bu yönlerinin değerlendirildiği Ölçer Özünel'in "Hoca Nasrettin, Kahraman mı Anti-Kahraman mı, Hilebaz mı, Bilge mi?" isimli makalesine de göz atmak karşılaştırma

açısından yerinde olacaktır. Ölçer makalesinde Nasrettin Hoca üzerindeki tartışmaları değerlendirmiş, hocanın hilebaz olamayacağını örnekler vererek dile getirmiştir. Nasrettin Hoca incelemesinde Ölçer: “Nasrettin Hoca’nın fıkraları incelendiğinde onun, merkezi otoriteye yakın olmadığı, aksine kendi belirlediği bir sınırsızlıkta otoriteyi ters yüz ettiği görülmektedir.” demektedir. Bu açıdan bakıldığında Recep İvedik’in de otoriteye karşı sorunlarının olduğunu söylemek yanlış olmaz. Recep üniversitedeki akademisyene, kütüphaneciye, yoga kursundaki yogiye, otel yönetimindeki müdüre kadar herkese karşıdır. Bu da Recep İvedik’in kendinden daha yüksek bir otoriteye olan bağımsızlığını göstermekte ve Recep İvedik’in hilebaza örnek olarak gösterdiğimiz yönlerini mizah öğelerine dönüştürmektedir.

1.6. Recep İvedik 2000’li Yılların Şaban’ı Mıdır?

Şahan Gökbakar röportajlarında Recep İvedik’i 2000’lerin Şaban’ı olarak nitelendirmiştir. Hürriyet Gazetesi’ne verdiği bir röportajda Şahan Gökbakar şunları dile getirmiştir:

- Yani yeni neslin ‘Şaban’ı Recep İvedik, Kemal Sunal’ı da siz mi olacaksınız?

Mantalite olarak öyle diyebiliriz. Ama Kemal Sunal’ın yerini ne şimdi ne de ileride doldurmak mümkün değil. O bir fenomen ve çok önemli bir Türk... İnşallah, bundan seneler sonra da Recep İvedik serileri aynı keyifle izlenir; benim de öyle seri filmlerim olur. (<http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/2000lerin-sabaniyim-8067842>, E.T: 14.01.2019)

Şahan Gökbakar kendisinin yarattığı tiplmeyi Şaban olarak nitelendirirken, Recep İvedik hakkında Recep’in her şeyi bilen, her duruma ayak uyduran, her şeye karışan bir adam olduğunu söyleyerek röportajına devam etmiştir. Şaban ile Recep karşılaştırıldığında; Şaban’ın toplumsal olaylara ve durumlara daha çok tepkisinin olduğunu, daha çok sistemin karşısında durup, halkın problemlerini dile getirdiğini görürüz. İkisinin de halktan biri olmasının dışında Şaban bazen köy ağasının altında ezilen bir maraba olarak karşımıza çıkar, bazen de bir çöpçü, öğrenci olarak karşımıza çıkar. Ancak Recep hep aynı çevrede, hep aynı şekilde karşımıza çıkar ve daha çok kendi problemlerine ve kendine de dokunan problemlere yoğunlaşır. Çok az olarak toplumsal problemlere değinir. Bunun dışında Recep de Şaban gibi eğitimsizdir ancak Şaban daha çok zekasını ve cesaretini kullanarak ilerler, Recep ise cahil cesaretini ve maçoğunu kullanarak ilerler.

Şaban'ın akıllara kazınan kendine has bir gülüşü bulunmaktadır. Recep İvedik'in de kendine has bir gülüşü bulunmaktadır. Şahan Gökbağ'ın Şaban gibi bir tip yaratma kaygısı olduğu bilindiğinden, Recep'in kendine has bir gülüşünün olması buradan yola çıkılarak açıklanabilir. Şaban'ın gülüşü akıllara getirildiğinde daha saf ve içten bir gülüş olduğu anlaşılmaktadır. Recep İvedik'in gülüşü ise içinde bulunduğumuz zaman gibi daha yapmacık, doğallıktan uzak ve daha estetik yoksunu olarak nitelendirilebilir. Ancak ikisinin de kendine has bir gülüşü olduğu gerçeği yadsınamaz. Bunların dışında hem Recep İvedik hem de Şaban hareket komiklerini Karagöz'den almıştır. Karagöz'ün sabit olmayan eliyle önüne gelen herkesi mutlaka bir kere tokatlaması ile Recep'in ve Şaban'ın da duruma göre etraflarındakilere tokat atmaları benzerdir. Şaban filmlerinde tokat attığı kadar tokat da yer. Ancak Recep İvedik filmlerinde neredeyse kendisine hiç dokundurtmaz ve baskın tarafta yer alarak hep tokat atan taraf olur. Recep İvedik ile Şaban'ın temel farklarından biri de budur. Şaban çevresinden aynı tepkiyi görebiliyorken Recep çevresine uyguladığı şiddetin aynısını görmez. Recep İvedik daha çok ezen taraftadır. Kimse ona haddini bildirmez veya kimse Recep'in sözüne karşı çıkamaz, çıkanlar ise Recep tarafından cezalandırılır.

Şaban toplumla daha çok iç içedir. Bazen o da Recep gibi içinden gelenleri dışından söylese de çoğunlukla kaba bir adam profili oluşturmaz. Recep İvedik ise topluma karşı, her konuda görüşü bulunan ve bunu dile getiren biridir. Özellikle ilk filmlerde bu herkese karışan yapısı ön plandadır, içine kapanık ama herkese karşıt bir yapıdadır. Ancak sonraki filmlerde Recep'in içine kapanıklığı açılır ve insan içine karışıkça daha fazla olaylara müdahale ettiğini görürüz. Her konu hakkında bilgisi vardır ve herkese karşı bir duruşu vardır. Üniversite hocasına, kahveci çalışanına, şirket çalışanına, yoga eğitmenine ve müteahhite kafa tutar. En çok toplumun yararına hakkını buralarda savunur: Üniversite öğrencilerinin çözemediği problemleri çözer, yoga eğitmenine ders niteliğinde bağdaş pozisyonunu öğretir, mahalleyi betonlaştırmak isteyen müteahhite karşı koyarak çocuklar için halı sahayı kurtarır.

1.7. Oyuncu Olarak Recep İvedik

Recep İvedik hem oynadığı oyunlarda hem de gerçek hayatta iyi bir oyuncudur. Oynadığı oyunun kurallarına bir yandan sıkı sıkıya bağlı olan Recep İvedik bir yandan da mızıkçıdır ve oyunbozandır. Kaybedeceğini anladığı zaman gıcunmadan hileye başvurabilir bu da onun oyuncu yönünü ortaya çıkarır. Bunun dışında oynadığı oyuna kendisini kaptırır.

Her oyunun kendi kuralları olur. Bunlar, oyun tarafından çizilen geçici dünyanın çerçevesi içinde neyin yasa gücüne sahip olacağını belirler. Bir oyunun kuralları mutlak olarak emredici ve tartışılmaz niteliktedir. Paul Valery şu düşüncüyü, bir gün ilk bakışta söylemiş olmasına rağmen bu pek sıradan olmayan bir fikirdir: "Bir oyunun kurallarından kuşku duymak asla mümkün değildir. Çünkü onları belirleyen ilke tartışmasız niteliktedir. Kurallar ihlal edilir edilmez, oyun evreni çöker, oyun diye bir şey ortada kalmaz. Hakemin düdüğü büyüğü bozar ve 'bildik dünya' nın mekanizmasını bir an için geri getirir." Kurallara karşı çıkan veya bunlara uymayan oyuncu, bir oyunbozandır. Fair kavramı oyun içindeki tutuma sıkı sıkıya bağlıdır: "Dürüstçe" oynamak gerekir. Oyunbozan, sözde oyuncudan tamamen başka bir şeydir. Bu sonuncusu oyunu oynuyormuş gibi yapmaktadır. Görünüşte oyunun büyüğü çemberini kabul ediyormuş gibi davranmaya devam eder (Huizinga, 2006: 29).

Alıntıda bahsedildiği gibi Recep İvedik için bu tanımlardan hepsi onun oyunda hangi pozisyonda olduğuna göre değişir. Eğer Recep İvedik kazanıyorsa iyi bir oyuncudur. *Recep İvedik 4* filminde yarışları kazandığı veya *Recep İvedik 5* filmindeki mücadeleleri kazandığında olduğu gibi Recep iyi ve oyunun kurallarına bağlı olur. Kaybediyorsa veya durum belli değilse sözde oyuncu olarak oyunda yer almaya devam eder. Dördüncü filmde köpükte kayma yarışı olduğu zaman davrandığı gibi davranır, kazanmak için umudu varsa yarışmaya devam eder ama daha mızıkçı olur. Ama eğer gerçekten kaybediyorsa oyunbozanlık yaparak oyun evrenini tahrip eder. Az önce verilen örnekteki köpükte kayma yarışmasını kaybettikleri zaman etrafındaki herkesi suçlar ve oyun evrenini yıkmaya çalışır. İyi bir oyuncu olarak yer aldığı zamanlarda bile yer yer hileye başvuran Recep İvedik kazanmaya karşı tutkundur. Beşinci filmde olduğu gibi kazanmak için rakibi Nikolay'a doping hazırlayıp verir. Sporcu olarak ahlak kurallarına uymaz ama oyuna kendisini kaptırdığı zaman kazanmak için elinden geleni yapmaktadır.

1.8. Recep İvedik Hakkındaki Eleştiriler

Recep İvedik film serisi vizyona girdiği ilk filminden itibaren hem çok beğenilmiş hem de çok eleştirilmiştir. Recep İvedik'in ilk filmi çekilirken fragmanı internette yayımlandığı dönem izlenme rekoru kırmış, gençlerin paylaşımda bulunduğu internet üzerindeki katılımcı sözlüklerde çok konuşulmuştur. Recep İvedik sevenleri ve sevmeyenleri olarak insanlar ikiye ayrılmış ve sevenleri filmi savunurken sevmeyenleri kötüleyerek Recep İvedik tipinin ve filmlerinin topluma zarar verdiğini söylemişlerdir. Bunlara rağmen Recep İvedik tipinin her filmi sinemada ve televizyonlarda yayımlandığı zamanlarda diğer Türk filmlerine oranla üstün başarı sağlamıştır. İstatistiklere göre Recep İvedik film serisinden 4 film, Türkiye'de en çok izlenen filmler listesinde ilk 10'da yer almaktadır. Bu seriden birinci sırada yer alan film en son film olan *Recep İvedik 5* filmidir. *Recep İvedik 5* filmi vizyona girmeden önce çok konuşulmuş ve içerdiği bir sahne sebebiyle gündemden düşmemiştir. Giresun Üniversitesi'nde görevli Azeri kökenli akademisyen Prof. Dr. Aygün Attar filmdeki boks sahnesinde Azerbaycan ve Türkiye'den sporcuların karşı karşıya gelmesine ve filmde Recep İvedik'in Azeri sporcuya attığı yumruk sonrası sporcunun 2 metre öteye uçarak nakavt olmasına karşı çıkmıştır. Bununla ilgili yasal işlem başlatacağını ve şikâyetle bulunacağını söyleyen akademisyen şu şekilde açıklamada bulunmuştur:

“Azerbaycan'da cenk eylemek diye bir ifade tanımlamasından pek istifade edilmez, savaşmak dövüşmek olarak söylenir, bu ifadeyi kimse cenk etmeyi yaygın olarak kullanmaz. Türkiye'ye karşı ise hiçbir zaman kullanılmaz, işin ucunda ölüm olsa dahi kimse bir Azerbaycanlıya Türkiye ile cenk etmek istediğini söyletmez, şaklabanlık yaparak ucuz numaralarla 'komedi' yapmaya gayret eden ve bunu yaparken epey zorlandığı her hâlimden belli olan Şahan Gökbakar da buna dahildir. İkincisi, neden filmde Azerbaycan ile Türkiye rakip yapılmış, rekabet içinde savaşan iki ülke olarak seçilmiş? Etrafımızda bu kadar çok rakibimiz var iken bir millet iki devleti temsil eden kardeşleri sırf şaka olsun diye ringe çıkaran ve dövüştüren 'zihniyetin' bilmesi gerekiyor ki bunun şakası dahi güzel değil. Üçüncüsü ve en önemlisi, bırakın kardeş, dost, can Azerbaycan'ı, dünyanın hiçbir devletinin bayrağına komedi olsun diye yumruk atılması, küçük düşürülmesi kabul edilemez, hele söz konusu bir millet iki devlet olduğumuz Azerbaycan'ın bayrağının üçüncü sınıf bir filmde böylesine hakarete maruz kalması hiç yenilir yutulur değil, kesinlikle kabul edilmezdir. Tüm Türkler gibi Azerbaycan'ın da devlet ve millet olarak bayrak hassasiyetini iyi hesap eden film yapımcıları sırf polemik yaşansın, böylece filmin bedava reklamı olsun düşüncesi ile bu fragmanlara yer vermiş, ticari beklentiler nedeniyle kardeşliğe zarar

vermeyi dahi göze almışlar ise ayıp etmişler”
<http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/magazin/recep-ivedik-5-filminin-fragmanindaki-boks-sahnesine-azeri-akademisyenden-tepki-40337263>)

Akademisyenin bu açıklamasından sonra henüz vizyona girmeyen *Recep İvedik 5* filminden söz konusu sahne kaldırılmıştır. Şahan Gökbakar tarafından bir video çekilerek Azerbaycan halkından özür dilenmiştir. Sinemada gösterime girdiğinde bu sahne filmde yer almamıştır. Polemik olduğu zaman herkes tarafından görülmek istenen fragman internet video kanalında bugüne kadar 65 milyon tıklanma almıştır. Recep İvedik serisinin de en çok izlenen filmi *Recep İvedik 5* olmuştur.

Şahan Gökbakar’a gelen eleştiriler arasında Gökbakar’ın skeç programında tipleri canlandırdığı gibi sinemaya aktarmıyor oluşu vardır. İzleyenlerden ve filmi beğenmeyenlerden çoğu Gökbakar’ın tiplerini sinemaya aktarırken skeç programında olduğu gibi yansıtmadığı, eleştirmekten uzak durduğu ve sadece kabalığa yer verdiğini söylemişlerdir. Bunun dışında her film öncesinde Recep İvedik sevenler ve sevmeyenler Recep İvedik filmleri hakkında bolca tartışmakta ve ekranlarda polemikler karşımıza çıkmaktadır.

1.9. Recep İvedik Filmlerinin Kullanım Yerleri

Recep İvedik film serisinin ilki 2008 yılında çıkmıştır. O günden bugüne kadar Recep İvedik filmleri televizyon kanallarında gösterilmiş ve devam filmleri ile neredeyse hiç gündemden düşmemiştir. Recep İvedik’in halk tarafından bu denli sevilmesinin ardından pazarlama amacıyla Recep İvedik bebekleri serbest girişimciler tarafından yapılmış kentlerde sokaklarda satılmıştır. Bununla ilgili olarak filmin yapımcısı;

“Bize geliyor arkadaşlar. Recep İvedik’in oyuncak bebeğini yapmışlar. Tamam diyoruz. Güzel, madem Recep İvedik’in bebeğini yapacaksınız, bizim de Recep İvedik karakterine dair bir estetik anlayışımız var. O zaman ona göre yapmanız gerekiyor. Bir müddet çalışıyorlar üzerinde. Gidiyorlar, geliyorlar, sonra yok oluyorlar ortadan. O gömlek meselesinde de bize gelenler oldu. Recep İvedik karakteri adına dergi çıkarmak isteyenler oldu. Anahtarlık çıkarmak isteyen oldu, kalem çıkarmak isteyen oldu. Bir sürü şey... Biz kendimiz gidip, bir yerle anlaşıp gel şunun gömleğini dik demeliyiz ama bu ayrı

bir iş alanı. Çok kolay bir iş de değil. Bunun için ayrı bir birim kurmak lazım. Biz Aksoy Film’de zaten -belki insanlar farklı biliyordur- on kişi filanız. Üç kişi muhasebede. Onu da çıkardığınız zaman... Onun gömleğiyle ilgilenilecek. Bardak, ıvır zıvır, kupa... Bunlar bir yerlerde yaptırılacak. Sonra dağıtılacak. Kimler alacak, kimler satacak. Bunlar hep düşünülmesi gereken şeyler. O yüzden bizim de eksiklerimiz bu. Biz dışarıdan bize talep gelmesini bekliyoruz. Geliyor da ama sonra yok oluyorlar” (Pekman ve Tüzün, 2012)

şeklinde yapıp satılan bebeklerin kendileriyle alakalı olmadığını anlatan bir açıklamada bulunmuştur. Buna rağmen Recep İvedik bebekleri akıllarda kalan Recep İvedik kıyafetleriyle sokaklarda satışa sunulmuştur. İlk film çıktıktan sonra Recep İvedik tipi bir de reklam filminde oynamıştır. Bir mobil telefon şirketinin reklam filminde oynayan Recep İvedik, operatörün maskotu olan tavuk ile karşımıza çıkar. Tavuk ile yatak odasının penceresinde karşılaşan Recep daha sonra telefon şirketinin peşini bırakmaz. Tavuktan rahatsız olan Recep, psikoloğa gitmiş, telefon şirketinin binasının önünde tavuğu şikâyet etmiş, boyacıya gitmiş tavuğu boyamış, şirkete tekrar gidip reklam müziği önerisinde bulunmuş, sevgilisi ile konuşan kadının yanlış anlamasını gidermiş, Tavuk Fest’te gençlere öneride bulunmuş ve en sonunda tavuktan kaçmak için Grönland’a gitmeye karar vermiştir. Bunların dışında mobil telefon şirketinin reklamları için Recep İvedik’in önde oturup maceralarını anlatmasını konu alan reklam filmleri çekilmiştir. Bunlar da: Everest’te, Çin’de, kampta, ofiste, plajda ve safaride geçmektedir. Burada Recep başından geçen şeyleri anlatırken reklam filminin sonunda hep aynı mobil şirketi övmektedir. Bu reklam filmlerinden sonra Recep İvedik tipi daha tanınır olmuştur. İlk filmde sonra çekilen bu reklamlar Recep İvedik’in ikinci filmine mutlaka bir katkıda bulunmuştur. Ancak bu katkıya dair bir araştırılma yapılmayıp somut kanıt olmamasına rağmen ikinci filmin ilk filmin izlenme rakamlarını geçmiş olması bunun için kanıt gösterilebilir. Ayrıca Şahan Gökbakar’ın daha sonra yaptığı bir girişimiyle birlikte Recep İvedik tişörtleri, çocuklar için okul çantası, okul araç gereçleri ve defter gibi ürünlerin yapılarak satıldığı ve Şahan Gökbakar’ın bunları kendi sosyal medya hesabında Recep İvedik’in hayranlarına duyurduğu bilinmektedir. Recep İvedik’in yapılan bu ürünleriyle birlikte filmin hedef kitlesinin gençler ve çocuklar olduğu anlaşılmaktadır.

2.RECEP İVEDİK FİMLERİNDEKİ HALK BİLİMSEL ÖGELER

IMDB verilerine göre Türkiye’de vizyona giren diğer sinema filmlerine oranla Recep İvedik filmleri genel olarak izleyiciler tarafından daha fazla tercih edilmiştir. Bu durum, Recep İvedik film serisinin günlük hayata karışmasına olanak sağlamıştır. Filmin çok izlenmesi ve dikkat çekmesi, kentteki geleneksel değerlerin savaşının filme yansımaları, film içerisindeki repliklerin bile hayata, sokağa karışması film serisinin halk bilimsel çalışmalara konu olmasını sağlamıştır. Bu çalışmada, tezin bu bölümünde Recep İvedik filmlerinde yer alan halk bilimsel öğelerin analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucu Recep İvedik filmlerindeki halk bilimsel öğeler sıralanarak, bu öğelerin filmde nasıl ele alındığına değinilmiştir. Recep İvedik filmleri ilk olarak çocuk oyun ve oyuncakları alt başlığı altında ele alınmıştır. Bu başlık altında Recep İvedik’in ilk filminde yer alan misket gibi oyuncaklar incelenmiştir. Daha sonra Recep İvedik yardımseverlik, halk şiiri, atasözleri, lakaplar ve takma adlar, geçiş törenleri, fal, sihir, büyü gibi uygulamalar, rüya motifi, halk tiyatrosu, gurbete çıkma, halk oyun, spor ve çalgıları, meslekler ve el sanatları ve bir başlık altında toplanamayan diğer unsurlar gibi alt başlıklar altında incelenmiştir. Bu sıralama filmde yer alan halk bilimsel öğelerin ortaya çıkışına göre yapılmıştır.

2.1.Çocuk Oyunları ve Oyuncakları

Bütün insanların geçtiği bir yol olan çocukluk dönemi beraberinde oyun ve oyuncakları da getirmektedir. “Türk kültür tarihinde oyundan söz eden en eski kaynağın Kaşgarlı Mahmut’un 1072- 1074 yıllarında yazdığı *Divanü Lügat-it Türk* olduğu söylenebilir. *Divan*’da adı geçen oyunlar içinde ceviz, çelik çomak, bebek vs. oyunların yanı sıra aşık oyunu da vardır.” (Onur, 2005: 439). Yaşanılan coğrafyaya göre oyun ve oyuncaklar farklılık göstermektedir. Ancak her basit nesne oyun ve oyuncak olmaya adaydır. Böylece oyun ve oyuncaklar da çeşitlilik göstermektedir.

Toplumun ayrılmaz bir parçası olan çocuklar ve daha çok onların oynadığı oyun ve oyuncaklar zaman içerisinde her alanda yer almaya başlamıştır. Bu alanlardan biri de sinemadır. Sinemada çocuk oyuncular ve çocukların getirisi olarak oyuncaklar günümüzde bolca görünmektedir. Üstelik değişen oyun algısıyla birlikte oyun ve oyuncakların sadece çocuklar için olmadığı modern çağda inceleme alanımızı oluşturan Recep İvedik filminde de oyun ve oyuncaklar bu konudan nasibini almıştır. Filmde yer alan oyun ve oyuncaklar şu şekilde sıralanabilir: Misket, uzun eşek, ipli seksek ve diğer modern oyun ve oyuncaklar.

2.1.1.Misket

Recep İvedik'in birinci filminde filmin başında, ortasında ve sonunda sık sık görülen, Recep İvedik'e ait olan misketler bulunmaktadır. İzleyicinin unutmasına izin verilmeden ara ara hatırlatılan misketler, Recep ile Sibel'in ortak geçmişlerinin ispatı olan tek nesnedir. Bu bağlantı filmde flashback bir görüntü ile Recep ile Sibel'i çocukluklarında mahallede misket oynarken gördüğümüzde kanıtlanır. Recep'in hiç yanından ayırmadığı, çocukken ilk aşkı Sibel'e hediye etmek istediği misketler filmin sonunda yine Sibel'e ulaşır. Misket ya da bilye oyunu ülkemizde çocuklar tarafından uzun yıllardır oynanan bir oyundur. Oynanış şekli ve yöntemi bakımından aşık oyununa benzeyen misket oyunu, bilye de denilen cam, porselen, mermer, demir vb. maddelerden üretilmektedir. Eskiden sokaklarda genellikle erkek çocukları tarafından oynanan misket oyunları, şimdilerde teknolojinin ulaşamadığı kırsal alanlarda yine çocuklar tarafından tercih edilmektedir. Misket veya bilye muhtemelen sanayinin gelişmesi ve hayvancılığın azalması ile eski değerini kaybeden aşık oyununun yerini almış nesnedir. Misket oyununun ilk hâli diyebileceğimiz aşık oyununun bir çeşidi filmdekine benzer olarak şu şekilde oynanmaktadır; "...bir aşık kemiğini misket (bilye) gibi kullanarak başka bir aşığı veya aşıkları vurmak, bir çizgi / çember dışına çıkarmak, bir çukura sokmak vb. suretiyle oynanır. Anadolu'da aşıkla oynanan oyunlar arasında en yaygın ve çeşitli olanı bu gruptaki oyunlardır." (Bozbay, 2013)

2.1.2. Uzun eşek

Recep İvedik'in beşinci filminin başlangıcında mahalleliyle birlikte uzun eşek oynadığı görülmektedir. Recep, eşeğe iyi atlayabilmek için çocukların da oyunda yaptığı gibi geri çekilip koşarak gelir. Ancak Recep İvedik adına yakışır şekilde sokağın köşesinden dönüp gelen Recep, eşeğe atlamak için hayli uzun bir mesafe seçmiştir.

Çocukların dünyasında çok farklı yere sahip olan hayvanlar, bazen oyunlarına ad olmakta, bazen de oyuncaklarından biri oluvermektedir. Uzun Eşek bunlardan belki de en yaygın bilinenidir. Eğilerek ve eğilenlerin üzerine atlanmak/binmek suretiyle oynandığından, yani eğilen oyuncular eşeğe benzetildiği için, biraz da aşağılamak amacıyla bu adla anılmaktadır. Eşek olmamak için başarılı olmak şarttır. (Özbakır, 2009)

Bu oyunda da Recep başarılı olan kısımda, eşeğe atlayan taraftadır. Recep İvedik'in oyuncu kişiliği bu filmde daha çok karşımıza çıkmaktadır. Oyun ile başlayan film, gençlik olimpiyatları ile devam ederek Recep'in kabiliyetlerini sergilemesi için ona fırsat yaratır.

2.1.3. Diğer oyunlar

Recep İvedik filmleri oyun ve oyuncaklara yer verilen filmlerden biridir. Bunlardan biri de ipli seksektir. İpli seksek oyunu, seksek oyununun gelişmiş bir versiyonudur. İki kişinin birbirlerine bakacak şekilde karşılıklı durup ayaklarına ip geçirmesi ile oynanır. 2'den fazla kişi ile oynanan bu oyunda ilk sırayı alan kişi ipin üzerinden sekerek atlar ve yerine göre ipe basarak hamlelerini yapar. Sırayı şaşırmaları hâlinde yerine diğer oyuncu geçer ve en başından başlar. Burada seksekte farklı olarak taş atma yoktur. Seviye atlandıkça ipin seviyesi de yükselir ve burada sekmek oldukça zorlaşır. *Recep İvedik 3* filminde Recep ve Zeynep'in parkta çocuklarla birlikte ipli seksek oynadığı görülmektedir. Recep gerçek oyuncu olarak oyunun kurallarına bağlıdır ve yanındaki çocuk yanlış yapınca onu hemen uyarır. Ancak Zeynep çocuk oldukları için Recep'in müdahale etmesine karşı çıkar. Bu sefer de Recep'in oyunbozan tarafı ortaya çıkarak mızıkçılık yapmaya başlar. Oyunlar oyuncuların kişiliklerini katıksız ortaya koyabilecekleri alanlardır. Recep'in kişiliğine dair okumalar Recep'in oynadığı oyunlara bakılarak yapılabilir. Bu oyunlara bakarak Recep'in daha çok geleneklere bağlı olduğunu, ancak girdiği ortamlara uyum sağlayabilecek seviyede biri olduğunu söylemek mümkündür. Recep İvedik bir yandan geleneksel oyunları oynarken bir yandan da modern teknoloji zamanının oyunlarını oynayarak filmlerinde de yaptığı gibi çok katmanlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Recep İvedik filmlerinde oynanan diğer oyunlar geleneksel oyunlar sınıflamasına girmemektedir. Bunlar oyun konsolu, masaüstü oyunu, futbol, oyuncak bebek süsleme gibi oyunlardır. *Recep İvedik 2*'de oyun konsolunda ninesiyle futbol oyunu oynayan Recep İvedik izleyicilere artık farklı bir çağda yaşandığını, ninelerin torunlarıyla çağa ayak uydurup geleneksel olanı unuttuğunu da göstermektedir. Diğer oyun olan oyuncak bebek süsleme ise *Recep İvedik 3*'te geçmektedir. Tek başına oynanan, pek fazla paylaşım içermeyen bir oyundur. Popüler bir oyuncak üreticisi tarafından genellikle kız

çocuklarının oynaması için geliştirilmiş bir oyuncaktır. Masaüstü oyunu da bu filmde geçen popüler oyunlardan biridir. Diğer oyunlardan farklı olarak grup olmayı gerektiren bu oyun Recep'in doğum gününde eve gelen arkadaşları ile oynadığı bir oyundur. Son olarak *Recep İvedik 4*'te Recep'in mahalleli çocuklarla birlikte boş bir sahada futbol oynadığı, onlara abilik yaptığı, onların hakkını gözeterek top oynadıkları sahanın ellerinden gitmesine mâni olduğu bilinmektedir.

2.2.Yardımseverlik

Recep İvedik her macerasında insanlara yardım etmeyi seven biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Onu ilk filminde yolda bulduğu cüzdanın sahibinin konuşmasından etkilenip, cüzdanını teslim etmeye götürürken tanırız. Bu durum daha filmin en başından Recep İvedik'in ne kadar çok yardımsever bir insan olduğunu izleyicilere kanıtlamaktadır. Recep, iyilik yapmak için çıktığı yolda yine iyilik yaparak saflığını ortaya koymaktadır. Çünkü yolda karşılaştığı arabaları bozulan genç kızlara yardımcı olabilmek için kendi arabasının aküsünü hiç düşünmeden vermiştir. Arabasının çalışmayacağı aklına dahi gelmemiş, yol yardımı arayarak arabasının neden çalışmadığını öğrenmek istemiştir. Yardımcı olmak istediğinde Recep İvedik kendinden bir parçayı hiç düşünmeden verebilecek kadar yardımsever ve kendi zararına olsa bile bunu umursamayacak kadar da saf biridir. Ama bunun yanında otel müdürünün arabasının aküsünü çalacak kadar da kurnazdır. Recep cüzdanı ulaştırmak için çıktığı bu yolda insanların hayatlarına dokunarak ilerler. Otelin önünde bulduğu kedi yavrusunu da otel görevlisine vererek karnının doyurulup bakılmasını sağlar.

İkinci filmde kuzeni Hakan'ın çalıştırdığı dedesinin ajansının yüksek fiyatlı bir anlaşma imzalaması için elinden geleni yapar. Her ne kadar Recep İvedik'in Japon iş adamları tarafından başka biri sanılması sebebiyle şansı yaver gitmiş olsa da sonuç olarak yardımseverliğini kuzeninden esirgememiş olur. Üçüncü filmde Recep ninesinin vefatı nedeniyle yardıma muhtaç konuma düşmüştür. Yine de evinde ağırladığı misafiri Zeynep için yardıma bulunmuştur. Dördüncü filmde Recep çocuklar için büyük bir yardımseverlik adımı atar ve elinden gelenin hep en iyisini yapmaya çalışır. Bu yüzden katıldığı yarışmada başarısız olan takım arkadaşlarıyla tartışmaya girer ve

hedefinden şaşmamak için her şeyi yapar. Çocuklara söz verdiği futbol sahasını onlara sağlayabilmek için katıldığı yarışmada tanıştığı Halil İbo'ya, yarışmayı kazanan kendisi olacağı için yardım etmek ister. Halil İbo yarışmayı kazanırsa nişanlısı ile evlenecektir. Recep yarışmayı kazanacağından emin olduğundan arkadaşını mağdur etmek istemez ve ona da mütevazı bir düğün sözü verir. Recep İvedik sözünde durmuş mudur bilinmemekle beraber, çocuklara söz verdiği sahayı çocuklar için satın almıştır.

Beşinci filmde Recep İvedik vefat eden bir arkadaşının tamamlanmamış işini üstlenmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi Recep İvedik tipi oldukça yardımsever bir tiptir. Mahalle ve mahalleli bilincine sahiptir. Dördüncü filmde saha için mahalleliyi bir araya getirmeyi ve onların Recep'i desteklemesini mahalle bilincini onlara yeniden aşıl原因an Recep İvedik sağlamaktadır. Son filmde de mahalleden bir arkadaşının yarım kalan işini tamamlamak yardımseverliği ile Recep'e kalmıştır. Bu işin içine vatanını temsil etme duyguları da girince Recep İvedik kendisini genç olimpiyatlarında bulmuş ve ülkesini gururlanarak temsil etmiştir. Recep İvedik Türk milletinin yardımseverlik anlayışının net bir örneğidir. Yardıma ihtiyacı olana gerekirse kendinden vererek yardım etmekte ve yardıma ihtiyacı olan için art niyet beslemeyerek en saf duygularıyla hareket etmektedir. Recep İvedik'in yardımseverliğinin altında belki de onaylanma ihtiyacı yatmaktadır. Görünüşünden dolayı itici bulunan, çoğu insan tarafından ötekileştirilen, uzak durulan ve hor görülen Recep İvedik onaylanma ihtiyacıyla da yardımsever biri hâline gelmiş olabilir.

2.3.Halk Şiiri

Şiire sadece *Recep İvedik 1* filminde rastlamaktayız. Recep kendi yazdığını söylediği bir şiiri Sibel sandığı kadına okumaktadır. Şiir şu şekildedir: "Gözündeki şavkı görmek isterim/ İçindeki neşeyi görmek istiyorum/ Festival gibisin katılmak istiyorum/ Rock'n Coke gibisin çadır kurmak istiyorum/ Recep oğlan der ki: Ben seni istiyorum". Beş mısradan oluşan bu şiir tam olarak hece ölçüsüne uygun şekilde yazılmamıştır. Ancak kafiyeli olarak yazılan bu şiirde gelenekte yer alan tapşırma kullanılmıştır. Tapşırma bir şairin son dizede kendi adına ya da mahlasına yer vermesiyle oluşur. Tapşırma ile ilgili olarak Yıldız şunları söylemiştir: "Tapşırma, halk şiiri geleneğine ait bir terimdir ve "şiirin son dörtlüğünde ozanın mahlasını

söylemesi” olarak tanımlanabilir. Şairin ad veya mahlas kullanması sadece halk edebiyatına mahsus bir gelenek değildir. Divan ve tekke edebiyatlarında, şairlerin on üçüncü yüzyıldan itibaren, mahlas kullandığını görmekteyiz.” (Yıldız, 2011). Recep İvedik de son dizide kendi adına yer verip “Recep oğlan der ki” demektedir. Tam olarak gelenekte yer aldığı şekliyle kullanılan bu uygulama Recep İvedik’in halk şiirini bildiğini, âşıklardan haberi olduğunu akıllara getirmektedir. Özellikle Recep İvedik’in eğitimsiz olduğu ve âşıklık geleneğinin yaygın olduğu bir yer olan Kars ilinden göçtükleri hatırlanacak olursa Recep İvedik’in bu geleneği bilmesine şaşırmamak gerekir. Kendi mahallesinden pek fazla dışarıya çıkmayan Recep İvedik anlaşılan kendi kültüründen de pek fazla uzaklaşmamıştır.

2.4. Atasözleri

Recep İvedik 2 filminde bolca kullanılan bir söz bulunmaktadır. Bu söz “Ekinler baş vermeden kör buzağı topallamazmış” sözüdür. Bu sözü ilk kez Recep’in ninesini ziyarete gittiği zaman duyarız. Ninesinin evine giriş için ninesi bir parola kullanmaktadır ve Recep bu parolayı hatırlamakta başta zorlansa da ninesinin yardımıyla sözü toparlamayı başarır. Şahan Gökbakar filmde sonra yaptığı açıklamada bu söz öbeğinin kendi uydurması olduğunu, bir anlam aramanın yanlış olduğunu söylemektedir. Bu söz Türk Dil Kurumu’nun atasözleri ve deyimler sözlüğünde yer almasa bile internette paylaşımcı sözlüklerin kullanıcıları tarafından belirtilen görüşlerde insanlar bu sözü daha önce duyduklarını söylemektedirler. Film çıktığı günden itibaren birçok habere konu olmuş bu sözün, Millî Eğitim Kurumu’nun yaptığı bir sınavda ne anlama geldiği öğrencilere sorulmuştur. Bu nedenle bu söz *Recep İvedik 2* filmi ve yapılan çalışma için oldukça önemlidir. Çünkü bu söz öbeği bu filmi izleyen bir neslin hafızalarına yerleşmiştir. Anlam olarak bu söz zamanı gelmeden hiçbir olayın gerçekleşmeyeceğini anlatmaktadır.

2.5. Lakaplar ve Takma Adlar

Recep İvedik 2 filminde Recep’in dedesinin lakabının “ayı boğan” olduğunu öğreniriz. İlk başta dikkatlerden kaçsa da Recep İvedik kendisine bir eş bulabilmek için kayıt olduğu chat sitesinde bu isim ile yer almak isteyerek dedesinin lakabını tekrar gündeme getirir. Lakapların yerini “nickname”lerin aldığı bu dönemde Recep İvedik’in dedesinin lakabını kullanması geleneğe bağlılığının da bir göstergesidir. Ayrıca Recep, kendisine nickname

anlatıldığında anlamamış, lakap dendiğinde ne demek istediğini anlamıştır. Yani Recep İvedik tipini modern olarak nitelendirmekten çok geleneksel olarak nitelendirebiliriz. Bu durumu kendi mahallesinden çok sık dışarı çıkmamasıyla, eski skeçlerde anımsanacağı gibi genellikle penceresinin önünde oturup mahalleliyi izlemesiyle, eğitimsiz olmasıyla, başka kültürlerle karşılaşmaması ve sadece kısıtlı çevresiyle iletişim ve aktarım içinde olmasıyla açıklayabiliriz. Recep İvedik ilk buluşması başarısız geçince kendisine başka bir takma ad olarak kismetini aramaya devam etmiştir.

2.6. Geçiş Törenleri

İnsan hayatında yer alan başlıca üç geçiş töreni bulunmaktadır. Bunlar; doğum, evlilik ve ölümdür. Recep İvedik filmlerinde geçiş törenleri de yer almaktadır. Filmde yer alan geçiş törenleri evlilik; nişan, kız bakma ve ölüm ile ilgili olan geleneklerdir. Recep İvedik filmlerinde ninesinin isteği üzerine evlenmek istemiş ve biriyle tanışmak için chat sitelerinde şansını denemiştir. Ölüm ise ikinci filmde ve beşinci filmde Recep'in ninesinin ve bir arkadaşının ölümü ile karşımıza çıkmaktadır.

2.6.1.Evlilik

Recep İvedik filmlerinde evliliği iki kere ön plana çıkmışken görürüz. İlki *Recep İvedik 1* filminde Sibel'in nişanlı olduğunu öğrendiğimiz zaman, ikincisinde ise Recep'in ninesinin ondan evlenmesini istediği zaman. Recep ilk kez Sibel ile karşılaştığında onun nişanlı olduğunu bilmeyerek ona yaklaşmaya çalışmış ve daha sonra nişanlı olduğunu öğrendiğinde ondan uzaklaşmıştır. Recep İvedik'e göre nişanlı olan birine bu şekilde yaklaşmak ayıp ve uygunsuz bir durumdur. Bu yüzden Sibel'e açılacağı anda evleneceğini öğrendiği için ona duygularından bahsetmez ve daha sonra kendisine nişanlı bir kadına açılmanın yakışmayacağını söyler, vazgeçer. Recep İvedik burada Türk âdet ve geleneklerine uygun hareket etmektedir. Evlilik yoluna girip söz vermiş birine karşı örlere uygun olarak davranması gerektiği gibi davranmaktadır.

Recep İvedik'te geçen evlilik ile ilgili diğer durum ninesinin ondan evlenmesini istediği zamandır. Recep İvedik'in ninesi bir gün Recep'i evine çağırır ve ondan üç şey yapmasını ister bunlardan biri de Recep'in evlenmesidir. Bu istek aile büyüğünden gelince Recep İvedik kıramaz ve kendisi için bir eş adayı aramaya başlar.

Eskiden bu işi aile büyükleri gençler için yapar ve bu olaya da görücü usulü denirdi. Görücü usulü şu şekilde gerçekleşir;

Evlenme çağına gelen oğullarına ailesi önce beğendiği bir kız olup olmadığını sorar. Eğer oğlan kız beğenmeyi ailesine bırakırsa ailesi önce çevreden soruşturarak kız arar. Kız ararken kızda ve ailesinde ahlaki yapı, maddi durum, fiziki güzellik vb. özellikleri arar. Oğlanın beğendiği bir kız varsa aynı özellikler soruşturularak araştırılır. Çevredeki evlenme törenleri, kızlarla erkeklerin birbirlerini görüp tanışma ortamlarıdır. Eğer bir kıza karar verilirse kız evine görücü gönderilir. Görücüler oğlanın annesi, teyzesi, halası, yengesi ve komşu kadınlardır. (Artun, 2011: 4-28)

Ancak şimdi gençler birbirlerini görme, tanışma imkânına günümüzde daha fazla sahip oldukları için bu yöntem çoğunlukla tercih edilmemektedir. Tercih edildiği yerler hâlâ bulunmaktadır ama eski geçerliliğini büyük oranda kaybetmiştir. Bu yüzden Recep İvedik kendi eşini kendi seçmek, biriyle tanışmak için bir çare aramaktadır. Kuzeni Hakan'ın yönettiği şirket de internet chat odaları da Recep'in kendisine eş arayacağı mekânlar olacaktır. Recep iş bulma kısmını hallettikten sonra şirkette tanıştığı Ali Kerem'den internette tanışabileceği çok fazla kız olduğu bilgisini alınca bir chat sitesine kayıt olur. Bu chat siteleri insanların birbiriyle tanışması için kurulan, eskiden festival ve mesire alanlarında gerçekleşen tanışma yerlerinin günümüzdeki yansıması diyebileceğimiz, herkesin kendisinin görücüsü olduğu bir alan niteliği taşımaktadır. Öyle ki görücüler tarafından huyu suyu, meziyetleri anlatılan, yetenekleri övülen insanlar burada kendilerini anlatma ve övme işine girilerek bir nebze de olsa kendilerinin görücüler olma konumunda bulunmaktadırlar. Bu yeni mekân daha sonra sanal olmaktan çıkıp gerçek bir mekânda buluşmaya dönüşmektedir. Recep İvedik için bu mekânlardan ilki popüler bir kahveci dükkânı olmuştur. Recep burada umduğunu bulamamış, üstelik bu yer ile uyum sağlayamamıştır. Bu kahve dükkânından oralet, ıhlamur, mırza gibi şeyler ister hiçbirine ulaşamaz. Şahan Gökbakar burada gerçek bir eleştiri mi yapmak istemiş yoksa Recep'in duruma ve kahveciye olan uyumsuzluğunu mu göstermek istemiştir bilinmemekle beraber her iki durumda da sıradan bir insan olan Recep'in bu mekânlara olan yabancılığını gayet iyi bir şekilde aktarabilmiştir. İkinci olarak kız bakma mekânı için şirketi gösterebiliriz. Recep burada çalışan kızlara popüler bir kahveci markasına ait şeffaf bardaklarda fal bakarak onların dikkatini çekmeye çalışmaktadır. Bu girişimi de pek fazla sonuç vermez. Recep bu şekilde uğraşırken

chat sitesi için oluşturulan yeni profilde buluşma isteği gelir. Recep bu buluşmaya da gider. Bu yeni buluşma bir suşi restoranındadır. Recep buraya uyum sağlamakta zorlanmaz çünkü kendi deyimiyle o da bir Uzak Doğulu'dur. Kendisini Uzak Doğulu sayarak Karslı olduğunu belirtir. Oranın müdavimiymiş gibi davranılmasını ister, her şeyi kızı etkilemek için ayarlar ancak gelen kızı beğenmez. Bu buluşması da anlattığı yalan etkileme hikâyelerine rağmen olumlu geçmeyen Recep İvedik kendisine başka bir kısmet aramak için çalışmalara devam eder. Yaşadığımız çağda kız bakma mekânlarının ne kadar değiştiğini Recep İvedik'in şimdiye kadar gittiği yerlerden de anlayabiliriz. Eskiden hamamda, mesire alanında, evlilik törenlerinde, bir ziyarette beğenilen kızlara görücülük edilirken, Recep İvedik kısmetini günümüzde kahveci dükkanlarında, suşi restoranlarında, şirketlerde aramaktadır.

Recep, arkadaşı Ali Kerem'den İstanbullu sosyete kadınların takıldıkları mekânları ve onları nerede bulacağını öğrendikten sonra hemen bir yoga kursuna kayıt olur. Burada da aradığını bulamaz. Son olarak çareyi partilerde arar. Kuzeni Hakan'ın iş anlaşması yapabilmek için Japon iş adamları onuruna verdiği partide ve iş yerinden bir kızın kostümlü doğum günü partisinde kendisine kız bakarak, insanlarla yakınlaşmaya çalışır ama yine başarılı olamaz. Recep İvedik filminde yeni tanışma mekânlarına dikkat çekilmiştir. Bu mekânlar sadece filmler için geçerli değildir. Aynı zamanda gerçekte de genç insanlar tarafından kullanılan mekânlar olduğu için zaten filme yansımış bir gerçektir. Recep İvedik'te de bu duruma dikkat çekilmesi günümüzde kız bakma, beğenme işinin ne kadar değiştiğini göstermektedir.

2.6.2. Ölüm

Recep İvedik filmlerinde ölüm ile ilgili uygulamalar iki kere karşımıza çıkmaktadır. Bunlar ikinci filmde Recep'in ninesinin vefatıyla ve beşinci filmde mahalleden bir arkadaşının vefatıyla. Recep İvedik'in ninesinin vefatından sonra ninenin evinde helva karılıp gelenlere dağıtılır. Bu görevi mahalleli kadınlar üstlenir. Kadınları ellerinde irmik helvası ile otururken görürüz ve son olarak Recep, Hakan ve Ali Kerem de evde oturup, ellerinde helva varken görülür.

Ölen kişinin ardından helva kavrulması günümüzde sıkça rastlanılan bir durumdur. Çoğu filmde de yer alan bu işlem herkes tarafından bilinmektedir. Bir evde ölüm olursa ardından mutlaka helvası da kavrulmaktadır. Bununla ilgili olarak Artun; "Yörüklerde ölü gömüldükten sonra ziyafet verilir. Ölünün canı için yedi gün

çörek dağıtılır ve helva dökülür” demektedir. Genellikle ölü çıkan evde yemek dağıtılması veya diğer insanların ölü evine yemek getirmesi sıkça rastlanılan bir olaydır. Burada amaç bir araya gelip ölüyü yad etmek, ölen kişinin yakınlarını yalnız bırakmamaktır. Ayrıca bugün toplanan insanlar baş sağlığı dilemek için de orada bulunurlar. *Recep İvedik* filminde ninesinin ölümü üzerine eve gelen komşular, helva kavrulup yendikten sonra Recep’e baş sağlığı dileyerek evden ayrılırlar ve böylece görevlerini yerine getirmiş olurlar. *Recep İvedik 5* filminde ise Recep önce arkadaşının cenaze töreninde görülmektedir. Burada ön sırada olmak için biriyle kavga eder ve bu camii için uygunsuz bir davranış olduğundan bu uygunsuzluk gülmeye yol açar. Daha sonra ölü evinde gördüğümüz Recep ve arkadaşı Nurullah’a helva ikram edilir. Recep helvayı tadar ve içinde tereyağı olmadığını söyleyerek eleştirir. Ölünün arkasından tek bir görevleri olduğunu onu da düzgün yapmadıklarını söyler. Ölenin arkasından yapılması gereken şeylerden biri de ölenin helvasını karmaktır. Helva karmak yaygın bir uygulama olup, ölünün ruhu için yapılan pratiklerden biridir. Helva için şu şekilde bir açıklama yapılabilir: “Ölenin ailesi veya yakın akrabaları ölenin ardından helva pişirirler ve komşulara dağıtırlar. Diğer kimseler de ölü evine yemek getirirler.” (Pırlanta,2016). Helva ölenin ruhu için yapılan uygulamalardan biridir. Helva ile birlikte ölenin ruhunu rahatlatma ve insanlara ikram edilmesiyle birlikte iyeleri gözetme amacı sağlanmaktadır.

2.7.Fal, Sihir, Büyü İle İlgili Uygulamalar

Fal ile ilgili uygulamalar ilk olarak *Recep İvedik 2* filminde Recep ofisteki kızlara fal bakmaya çalıştığında karşımıza çıkar. Recep İvedik biraz da kızlarla yakınlaşabilmek için onlara popüler bir kahve dükkânının kahve bardağını kullanarak fal bakmaktadır. Çünkü şirket çalışanları tarafından kahve bu şekilde tüketildiği için klasik Türk kahvesi ve fal bakma geleneği bir yana bırakılıp, popüler olan kahve marka zincirinin şeffaf bardağına geçilmiştir. Son yıllarda gittikçe popülerleşen bu kahve marka zincirinde Türk kahvesi yer almamaktadır. Ama insanların fal bakma veya baktırma ihtiyaçları hâlâ devam etmektedir. Bu yüzden Recep kızlara fal bakarken kızlar olabildiğince isteklilerdir. Çünkü fal bakma işlemi, geleceği veya bilinmeyeni tayin etmekten çok psikolojik boyutuyla bir ihtiyaç konumundadır. İnsanların eğlenceli vakit geçirerek rahatlamasına, başka insanlarla dertlerini paylaşıp üzerindeki yükten kurtulmasına olanak sağlamaktadır. Bir bakıma kahve falı insanı gündelik problemlerinden uzaklaştırıp, sosyalleşmesine olanak

sağlayan bir uygulamadır denilebilir. Ancak bu modern kahveci bardakları ve kahveleri bu ihtiyacı karşılayamamaktadır. Yine de bir gönderme olarak Recep İvedik şeffaf kahve bardaklarında kızların falına bakmıştır.

Sihir ve büyü ile ilgili uygulamalara *Recep İvedik 3* filminde rastlanmaktadır. Recep İvedik ninesinin vefatından sonra girdiği ağır depresyondan kurtulamamaktadır. Bunun için mahallenin kadınlarından yardım ister ve kadınlar Recep'in içine cin girdiğini söyleyerek onu cinci hoca olarak tabir ettikleri birine yönlendirirler. Recep İvedik'teki bu kısım tamamen parodi görünümündedir ve toplum içindeki sahtekâr hacı hocalara dikkat çekmektedir. Hatta Recep İvedik'e hocanın evine geldiği zaman numaramatikten sıra aldırılarak bu işlemle dalga geçilmektedir. Bekleme alanı hastane bekleme alanlarını andırmaktadır. Herkes birbirinin derdini sorup, muhabbet etmektedir. İnsanların dertlerine derman bulabilmek için oraya gittikleri anlaşılmaktadır. Recep'in cinci hoca macerası hüsrarla bitmiş olsa bile hocanın odasında yer alan eşyalar dikkat çekicidir. Odada; dualar, tılsımlar, tesbihler, yer döşegi, sini, bakır kap kakak, üzerlik, çeşitli otlar ve duvarda da asılı olan bir halı bulunmaktadır. Oda görsel açıdan iyi durmaktadır. Dualar, tılsımlar ve tesbihler daha çok İslamiyet sonrası hayatımıza giren şeyler olarak görünmektedir. Ancak yer döşegi, duvar halısı, sini, kap kakak, üzerlik ve otlarla olan ilişkimiz geçmişe dayanmaktadır. Eskiden göçebe hayatın getirisi olan yer döşekleri ve duvar halıları bugün bile hâlâ evlerimizde yer almaktadır. Üzerliğin kullanımı ise: "İnsanların üzerlik tohumlarını elbiselerinde taşımaları ve tohumlarını -kurumadan önce- iplere dizerek hazırladıkları nazarlıkları duvara asmaları daha ziyade nazara gelmemek, kem göze uğramamak için başvurdıkları tedbirlerdir." (Emeksiz,1998) şeklinde açıklanabilir. Filmde üzerliği duvara asılmış bir şekilde görürüz, kullanımı kolay olmasından dolayı en çok rastlanılan kullanım şekli bu hâliyledir. Hoca Recep'in içine cin girdiğini söyler ve ona bir iksir hazırlayacağını tek seansta bu işi çözebileceklerini söyler. Hocanın seans ile iş yapması ise filmde yer alan parodilerden biridir. Modern dünyada psikologların da seans ile tedavi etmesine benzer bir durum olarak bu alternatif tedavi de seans ile belirtilmiştir. Ayrıca hoca, iksiri organik otlarla hazırlayacağını belirterek günümüzün organik olmayan yiyeceklerine ve hızla büyüyen popüler olan organik yiyecek pazarına göndermede bulunmaktadır. Hocanın görünüşüne de değinilecek olursa eğer hoca; başında

takke, üzerinde yelek, ayağında şalvar ve mestleri ile gayet inandırıcı görünmektedir.

Son olarak Recep İvedik film serisindeki ilk filmde Sibel'in boynunda olan nazar boncuklu kolye de bahsedilmeye değerdir. Sibel'in kullandığı kolye altın olup, üzerinde nazar boncuğunu oluşturan renklerde taşlarla işlenmiştir. Kolye genellikle Sibel'in hep üzerindedir. Bu da kolyeyi aksesuar olarak kullanmasından çok nazar boncuğunun işlevini önemseyerek kullandığını kanıtlar niteliktedir. Ayrıca Recep İvedik'in yatak odasında asılı olan nazar boncuğu da nazar boncuğunun yaygın kullanımına örnektir.

2.8. Rüya Motifi

Recep İvedik filmlerinden birinde daha geniş diğerinde sadece adı anılarak bahsedilen rüyaların vazgeçilmez kahramanı ak sakallı dede yer almaktadır. Ak sakallı dededen ilk olarak *Recep İvedik 2* filminde Recep şirketteki tek arkadaşı Ali Kerem'i tehdit ederken bahsedilir. Recep, Ali Kerem'e sinirlendiği bir anda ona vuracağını ve ona vurunca vurmanın şiddetiyle ak sakallı dedenin onu çağıracağından bahseder. Burada söylemek istediği şey vurmanın şiddetiyle arkadaşının başka bir boyuta geçeceği ve ak sakallı dede ile karşılaşacağı şeklinde anlaşılmaktadır. Diğerisi ise *Recep İvedik 3* filminde bizzat ak sakallı dedenin Recep'in rüyalarına girmesi ile gerçekleşir. Recep bu rüyalardan o kadar rahatsız olur ki rüya görmek istemez ve her gece bu rüyayı görmemek için Allah'a yakardığından bahseder. Recep'in rüyasında mekân/zaman bütünlüğü yoktur, nerede olduğunu anlayamamaktadır ve uzaktan kendi adının seslenildiğini duymaktadır. Uzaktan bir ses "Recep gel, Recep gel" demektedir ve Recep buna önce agresif bir şekilde cevap vermektedir. Daha sonra ses "Recep sesime gel" diye çağırdıkça Recep sese doğru ilerler ve Ak Sakallı Dede'yi görünce besmele çeker. Dede "Sen seçildin Recep" der, Recep ise "Neden dede, neden beni seçtin? Neden ben?" diye isyan eder. Sonra dede "Sen tam bir hayvansın" der ve Recep "Oldu mu şimdi bu laflar. Oldu mu yani böyle uhrevi bir ortamda hocam. Beyazlara bürünmüşsün elinde asan hocam, dedem" dedikten hemen sonra dede Recep'i tekrar çağırmaya başlamaktadır. Bu sefer Recep'ten yaklaşmasını ister ve Recep'e asası ile vurur. Dede "Sana bu hayvanlıklarının hesabını soracam, sorduracam" dedikten sonra asası ile birlikte Recep'i dövmeye başlar. Bu aşamadan sonra Recep rüyasından ağlayarak uyandığını söyler.

Diğer ak sakallı dede rüyalarına göre bu rüyada dedenin davranışı tam tersidir. Ak sakallı dede daha çok yardım etmek için rüyalara ya da rüya benzeri gerçek olup olmadığı anlaşılmayan alanlarda karşımıza çıkmaktadır. Recep'in rüyasında bu durum gerçekleşirken ak sakallı dede Recep'ten intikam almak için rüyasına gelmiştir. Yardım etmenin tam tersi olarak ondan hesap soracağını söyleyerek onu dövmeye başlar. Buna benzer bir durum Leyla ile Mecnun'un absürt komedi televizyon uyarlaması dizisinde de karşımıza çıkar. Eskiden âşıklara, yardım dileyenlere yardımcı olan ak sakallı dede ile rüyasındaki çölde karşılaşan Mecnun daha sonra karşılaştığı ak sakallı dedeyi evinde misafir eder ve bazı durumlarda ondan asasıyla dayak yer. Recep İvedik filminde de benzer olarak ak sakallı dedenin kahramanı dövmesi olayı yaşanır. Bu olay başlı başına absürttür ve bu yüzden izleyende gülme etkisi oluşturur. Uhrevi ortamdaki bir kişinin ondan beklenmeyen bir şekilde davranması uyuşmazlık teorisiyle de açıklanabilir. Bu uyuşmazlık mizah unsurunu oluştururken Recep İvedik'in toplumda aşağı tabakadan biri olarak görülmesine ek olarak ak sakallı dede tarafından dövülmesi Recep İvedik'in daha da komikleşmesine yol açmaktadır. Ak sakallı dede tarafından bile kabul görmeyen, bir yandan kentli insanın yaşam tarzına isyanıyla, bir yandan topluma ayak uydurma çabası ve arada kalmışlığıyla Recep İvedik kendisini izleyicilere daha çok sevdirmektedir.

2.9. Halk Tiyatrosu

Recep İvedik'in Türk Tiyatrosundaki bazı tiplerden beslendiği film serisinde direkt olarak tiyatroya gönderme yaptığı kısımlar bulunmaktadır. Recep İvedik skeç olarak ortaya çıktığı için bölümlerde Recep İvedik'in yaratıcısı Şahan Gökbağkar'ın kendisine ait tiplerle yer verilmiştir. Tiplerlerden biri Recep İvedik'in "pencerenin önünde oturan adam" skeçlerinde yer alan, Halime adlı üst kat komşusudur. Balkondan sepet sallarken Recep tarafından sepetin ipi tutularak aşağıya düşürülüp beli kırılan Halime ile olan atışmalarını anlatan skeçler Recep İvedik'in şekillendiği yerdir. İlk filmde de skeçteki üst kat komşusu Halime'ye rastlarız. Şahan Gökbağkar tarafından seslendirilen üst kat komşusu ile arasındaki çekişmeyi buraya da yansıtmışlardır. Ayrıca yine *Recep İvedik 1* filminde yer alan yol yardım tiplemesi Şahan Gökbağkar'ın skeçlerinden çıkmıştır. Türk Tiyatrosunda da meddahların, karagözcülerin her tipi kendilerinin seslendirmesi, taklit yapması ile Şahan Gökbağkar'ın skeçleri ve filmde yer verdiği iki tipleme arasında bağlantı

bulunmaktadır. Şahan Gökbakar bu tiplerde ve taklitlerde doğrudan Türk Tiyatrosundan beslenmiştir; meddahların sahnede yaptıkları taklitler, karagöz ustalarının Karagöz'deki her tipi kendilerinin canlandırması gibi. Bunların dışında *Recep İvedik 3* filminde Zeynep ile tiyatroya gittiğinde orta oyunundan gelme olduğunu, Karagöz- Hacivat kültürünü bildiğini söylemektedir. Recep İvedik'in bunları söylemesi ve ona bunların söylenmesi Recep İvedik filmlerinde geleneksel tiyatrodan yararlanıldığını göstermektedir. Ayrıca Recep İvedik filmlerine ve Şahan Gökbakar'a gelen eleştiriler üzerine filme böyle bir sahnenin eklenmesi olasıdır. Recep İvedik'in kültürümüzü yozlaştırdığını, kültürümüze uymadığını söyleyip eleştirenler için filme böyle bir sahne eklenmiş olabilir.

Buna ek olarak beşinci filmde kaynaşma yemeğinde Aşuk ile Maşuk sahneye çıkıp kısa bir gösteri yapmaktadırlar. O sırada diğer milletlerden birbirlerine anlamayan bakışlar attıklarını görürüz. Aslında Aşuk ile Maşuk Türkiye sahasında hâlâ bilinen bir gösteri sanatı türüdür ve icracıları da bulunmaktadır. Bunlardan Aşuk erkek, Maşuk ise kadın olanıdır. Aşuk, Maşuk'a kur yaparak onu etkilemeye çalışır, günümüzde daha çok güldürü yönü kalan Aşuk ile Maşuk'un dansı Ramazan aylarında düzenlenen gösterilerde de karşımıza çıkmaktadır.

2.10. Gurbete Çıkma

Recep İvedik 4 filminde, Recep ilk defa uzağa gidip mahallesinden, evinden ve ülkesinden ayrılacağı zaman mahallelinin tümünü Recep için toplanmış hâlde görürüz. Bu filmde önce Recep, depresyondan çıkmak için mahallenin kadınlarını toplayıp yardım istemiştir ancak bu filmde bütün mahalleli, esnaf ve çocuklar Recep'i uğurlamak için mahallede toplanmıştır. Recep mahallenin çocuklarının top oynadığı sahayı kurtarma girişimi sebebiyle gurbete gideceği için onu uğurlamaya tüm mahalleli gelir. Toplanan mahallelinin önünde konuşma yapan Recep İvedik mahalleliiden yolculuğu için çeşitli hediyeler alır. Kasap büyük bir parça but verir ve Recep'in boynuna sucuk takar, mahalleden biri annesinin yaptığı saklama kabının içindeki sarmaları verir, bir başkası Recep'in mahallenin çocuklarıyla çektiği fotoğrafı ona verir. Salih bakkal önünde gerçekleşen uğurlama seremonisi Recep'in arabasına alkışlar eşliğinde binmesi ile devam eder. O sırada mahalleden biri elindeki bir kova ile Recep'in arkasından su dökme girişiminde bulunur ve ona "Su gibi git, su gibi gel" der. Bir kişiyi uğurlarken onun yolculuğu için güzel temennide

bulunmak için söylenen bu söz grubu çabuk git çabuk gel, yolculuğun rahat olsun anlamına gelmektedir. Arkadan dökülen su ile de sembolleştirilen bu eylem hemen hemen herkes tarafından bilinen ve uygulanan yolcu uğurlama pratiklerinden biridir. Recep İvedik filminde de karşımıza çıkan bu uğurlama biçimi, Recep İvedik'in bulunduğu samimi mahalle ortamını, insanların gurbete gideni uğurlayıp iyi dileklerde bulunmasına örnektir.

2.11.Halk Oyun, Spor ve Çalgıları

Recep İvedik'in ilk filminde yer alan Kara Ambar Kamyoncular Derneği kayıt yarışması gerçekten bir ritüel havasında olmasıyla ve içerdiği uygulamalarla dikkat çekmektedir. Recep bu derneğe üye olabilmek için çeşitli yarışmalara tabii tutulur. Bunlar sırasıyla; güreş, taş kâğıt makas, lastik fırlatma, bıçak fırlatma ve gaz çıkartarak şişe devirmedir. Buradaki üye kayıt aşamasında davul- zurna ve cümbüş çalgıları cazgıra eşlik etmektedir. Ayrıca Recep İvedik İstanbul'dan Antalya'ya olan yolculuğunda yol kenarlarında sıkça inip oyun havası eşliğinde oynamaktadır. Saydığımız halk oyun ve sporlarının dışında dördüncü filmde de yarışma boyunca oynanan oyunlar bulunmaktadır. Beşinci filmde de Recep'in olimpiyatlara katılması sonucu çeşitli spor dalları sergilenmektedir.

2.11.1. Halk çalgıları

Recep İvedik'in ilk filminde kullanılan çalgıların kültürümüzde önemli bir yeri bulunmaktadır. Davul ve zurna törenlerin vazgeçilmez enstrümanlarındandır. Evlilik törenleri, asker geçirmeleri, sünnet merasimleri, kabul törenleri, güreş müsabakaları gibi çoğu etkinlikte davul ve zurna kullanılır. Davul, geçmişi çok eski tarihlere dayanan vurmali çalgılardandır ve insanın kullandığı ilk müzik aletinden biridir. Şamanlar gibi çeşitli din adamları tarafından da kullanılan davulun Türk milleti için önemi oldukça fazladır. Zurna ise üflemeli çalgılar içinde yer almaktadır ve davulun eşlik ettiği çalgıdır. Davul ile zurna bir arada kullanılan sesleri birbiriyle harmanlanan çalgılardandır. Hâliyle davul- zurna ikilisi Recep İvedik gibi pek çok filmde kendisine yer bulmaktadır. Davul basitçe: "Davul, silindir biçiminde olup tahta veya madeni kasnağın iki yanına gerilmiş derilerin bağlanmasından meydana gelir. Omuza asılacak kaytanı ile vurulmasında kullanılan tokmak ve ince değnekten ibarettir. Mehterde ve halk arasında çalınan davullar, bu şekilde tokmak ve değnekle çalınır." (<http://turkoloji.cu.edu.tr>) şeklinde tanımlanabilir.

Bu filmde ise davul ve zurna kendisine güreş müsabakasında yer bulmuştur. İlk filmde ve beşinci filmde Recep İvedik güreşirken arkada davul- zurna çalmaktadır. İlk filmde kamyoncu ile güreşi ve üye kayıt yarışması için, beşinci filmde ise Recep ülkeyi temsilen güreş pistine çıkarken diğer kamyoncular tarafından çalınmaktadır. Her ikisinde de yarışmaya hazırlık söz konusudur. Davul- zurna bir bakıma güreş müsabakalarında yarışmacıları yarışmaya hazırlayan, onları teşvik eden bir araç konumundadır. Bu sebeple filmde de bu amaçla kullanıldığı görülmektedir. Yarışmacıların motivasyonu arttırmak için ve izleyenlerin de izleme zevkini yükseltmek için Recep'in ilk güreşinde kullanılmıştır. İkinci güreşinde ise olimpiyatlarda Recep İvedik ve arkadaşları tarafından tarihi bir gönderme ve gövde gösterisinde bulunma amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Cümbüş ise filmde çok yer almamasına rağmen ilk filmde kullanılan telli halk çalgılarından biridir.

2.11.2. Halk oyunları

Halk oyunları hayatın içinden bir alan olarak Recep İvedik filmlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Recep İvedik ilk filmde İstanbul'dan Antalya'ya giderken yolda durup oyun oynayanlara eşlik etmektedir. Filmin jenerik benzeri kısmında yer alan bu sahnelerde, Recep'in yolda tanımadığı insanlarla birlikte oyun havası eşliğinde oynadığı görülmektedir. Birbirlerini tanımayan insanları bir araya getirme işlevi bulunan halk oyunları bu yüzden büyümlü bir atmosfere sahiptir. Yaş, cinsiyet, statü fark ettirmeksizin her kesimden insanı aynı çatı altında toplayan ve kaynaştıran bir yapısı bulunan halk oyunları, genellikle oynamak isteyen her insanı kabul edici özelliktedir. Burada da Recep arabasından inip oynayan insanlara katıldığında dışlanmadan aralarına kabul görmektedir. İkinci filmde ise Recep DJ kabinine gidip görevliyi kandırarak hafıza kartındaki müzikleri Japonlarla olan partide çalmaktadır. Recep'e göre o ana kadar ruhsuz olan parti oyun havalarının çalmasıyla birlikte samimi bir ortama dönüşüp ruh kazanır. Önce yadırganır ama sonra herkes aslını kabul ederek oynamaya başlar ve çok eğlenir. Recep İvedik ise pistin hep ortasındadır ve oyun havasının da hakkını vererek oynamaya çalışmaktadır. Burada da Recep baştan hor görülmesine rağmen hareketlendirdiği parti ve halk oyunlarının büyümlü atmosferi sayesinde kendine yer bulmaktadır.

2.11.3. Halk sporları

Recep İvedik filmlerinde halk sporu olarak karşımıza güreş, cirit ve gülle çıkar. Güreş, Recep İvedik filmlerinin hem ilkinde hem de beşincisinde yer almaktadır. Güreş sporu Türklerde eskiden beri yapılan bir spordur; “Orta Asya’daki Türklerde güreş, binicilik ve okçuluk sporlarıyla birlikte yapılmaktadır. Eski Türklerin kendi aralarında harp etmek istemedikleri, aralarında çıkan anlaşmazlıkları, karşılıklı çıkardıkları iki pehlivanın kıyasıya güreşinin sonucuna bağladıkları, yenen pehlivanın tarafı galip, yenilen pehlivanın tarafının da mağlup sayıldığı ifade edilmektedir.” (www.tgf.gov.tr) Buna göre Recep İvedik filmlerindeki güreşler de güreşin yapılma amacına uyuyor denilebilir. Recep İvedik’in yenmek zorunda olduğu dernek üyesi, Recep’in derneğe üye olup olmaması gerektiğini kararlaştırmayı çözmek için güreşmesi gereken biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk filmde ritüelistik özellikler gösteren bir üye kabul yarışmasında karşılaştığımız güreş, teknikleri ve uygulanışı açısından serbest güreş de denilen karakucağa daha yakın durmaktadır. Bu güreşte yağ kullanılmaz ancak yağlı güreşte de kullanılan kışpetler kullanılmaktadır. Recep İvedik filminde kışpet kullanılmamasına rağmen, güreş müsabakasında bir çığırtkan ve davul- zurna eşliğinde güreşilmiştir. Güreş sporu, Türklerde bilinen en eski sporlardan biridir. Türk güreşi diğer milletlerin güreşinden öncelikle müzikli olması ile ayrılmaktadır. Bir diğer farkı Türk güreşinin tekniklerinin ve kıyafetinin farklı olması hususundadır. Geleneksel güreşte eksik olmayan müzik Recep İvedik filminde de bulunmaktadır. Karakucak güreşte olduğu gibi burada da çim bir zeminde güreşilmektedir. Güreş davul- zurna eşliğinde başlamaktadır. Ve güreşin olmazsa olmazı çığırtkan da filmde yer almaktadır. Güreşe başlamadan önce çığırtkan mânisini söyler, filmde yer alan mâni: “Haydi bre pehlivan, pehlivan! / Kamyona binmeden eksik etmen duayı / Kim galip gelecekse yarışsın bu iki ayı” şeklindedir. Mâni filmde söylenmesi için kamyoncular ve film ile ilgili bir detay eklenerek tekrar düzenlenmiştir. Bunun dışında güreş başladığında aslında güreşin kurallarının ne kadar esnek olduğunu anlarız. Çünkü Recep rakibini kandırarak onu yenmektedir ve bu duruma güreş dışındakiler karışmamaktadır. Filmdeki diğer güreş ise *Recep İvedik 5*’te yer almaktadır. Bu güreş Recep’in katıldığı yarışmalardan biri olarak karşımıza çıkar ve Recep İvedik bu güreşe bu sefer hazırlıklı gelir. İlk filmin aksine yanında davul- zurna ekibi ve yağlanmak için de bir ibrik yağ ile gelir. Ancak hakemden bunun yağlı güreş olmadığını öğrenince

yağlanmadan çıkar. Recep İvedik ilk filmdekinin aksine bu filmde güreşe ve güreş tekniklerine daha hâkim görünmektedir. Bunu ilk filmde rakibinin yaptığı başlama hareketlerini tuhaf bir şekilde karşılayıp onu yarım yamalak taklit etmesinden anlayabiliriz. Ancak beşinci filmdeki güreşinde Türk güreşine ait hareketler yapmaya çalışır ve “el ense çekmek, kündelemek” gibi terimlerden bahseder. *Recep İvedik 1* filminden 5 filmine kadar geçen sürede Recep, güreş hakkında bilgi sahibi olmuş gibi durmaktadır.

Recep İvedik 2 filminde Recep ata sporu diyerek ciritten bahsetmektedir. Kuzeni Hakan ile golf oynamaya giden Recep İvedik, golf topunu iyi bir şekilde atınca dedesinin golfçü olduğundan bahseder. Dedesinin golfü at üzerinde oynadığını ve ellerinde sopalar tutup attıklarından bahseder. Recep İvedik’in burada anlatmak istediği spor cirittir. Doğrudan cirit denmese bile tariften anlaşılmaktadır. Filmde cirit oynanmamaktadır ancak sözü geçtiği ve gönderme yapıldığı için bu kısımda bahsedilmiştir. *Recep İvedik 5* filminde olimpiyatlarda gülle atışı yer almaktadır. Recep İvedik her alanda yarıştığı gibi bu alanda da yarışmaktadır.

2.12. Meslekler ve El Sanatları

Recep İvedik filminde birçok meslek dalı yer almaktadır. Recep İvedik’in kendisi işsiz olup, bazen iş ilanlarına bakarak, bazen de işe girip çıkarak meslekleri yakından görmemize olanak sağlamaktadır. Recep İvedik’in en çok işe girip çıktığı film ikinci filmi olup bu filmde ninesinin isteği üzerine kendisine bir meslek edinmeye çalışmaktadır. *Recep İvedik 2* filminde sırasıyla pizzacıda moto kurye, bir süpermarkette kasiyer, eczanede çırak, bir havayolu firmasında kabin memuru olarak çalışır. Ancak biz Recep’in ninesinden son 20 günde 17 kez iş değiştirdiğini öğreniriz. Recep’in bu kısa soluklu iş deneyimleri Karagöz’de Karagöz’ün işe girip çıkması gibi, orta oyununda Pişekâr’ın işe girip çıkması gibidir. Karagöz’de, Hacivat Karagöz’e iş bulur ve onu işe sokar veya Karagöz kendine bir iş bulur, birkaç gün sonunda ya da Recep İvedik’te olduğu gibi aynı gün içinde Karagöz o işten türlü sebeplerden dolayı çıkar. Ortaoyununda da Kavuklu ve Pişekâr’ın başından benzer şeyler geçer, burada Pişekâr işe girip çıkan taraftadır. Burada olduğu gibi işe girip çıkma durumlarının, mesleklerle ilgili detayların yer aldığı şiirler esnaf destanı olarak adlandırılır. En çok Karagöz’de karşımıza çıkan bu durum Karagöz’de olayların başlangıcı konumundadır. Recep İvedik’in ikinci filminde Türk Tiyatrosunda olduğu gibi esnaf destanına yer verilir ve bu filmde de olayların başlangıcını oluşturur.

Recep düzenli bir iş bulmayı istemektedir ve onun bu isteği ninesini de harekete geçirir. Recep'ten iş bulmasını isteyen ninesi yine ona işi bulan kişi olur. Recep'in dedesinin reklam şirketini kuzeni Hakan yönetmektedir. Son çare olarak oraya giden Recep, patron yarısı olarak işe girer. Diğer iş deneyimlerinde normal bir çalışan konumunda olan Recep, patron yarısı olarak işe başladığı an çalışanları azarlamaya, onları aşağılamaya başlar. Burada Recep İvedik'in garibanın yanında olduğu taraftan kolayca diğer tarafa geçtiğini görebiliriz. Recep İvedik normalde işçinin, emekçinin, öğrencinin yanında olduğunu, kapitalist düzene karşı olduğunu belirtse de iş dünyasında başarıyı yakaladığı an "kodoman" olarak hitap ettiği zengin kesimin yanına geçip, kendinden aşağıda gördüğü herkesi aşağılamaya başlamaktadır. Bu da onun ikili yapısını, her yere uyum sağlama çabasının olduğunu ve karakterinin değişkenliğini göstermektedir.

Bu mesleklerin dışında Recep İvedik filmlerinde avcılık, balıkçılık, bakkallık, çömlekçilik, pastacılık, seyyar satıcılık, şoförlük meslekleri ve kurdele nakışı, boncuk işi, örgü, origami gibi el sanatları da yer almaktadır. Kısaca bahsedilecek olursa bunlardan avcılık, çömlekçilik, pastacılık, kurdele nakışı, boncuk işi, origami Recep'in depresyondan kurtulmak için *Recep İvedik 3* filminde uğraştığı şeylerdir. Recep İvedik'in kendisi doğrudan ava çıkmasa bile ava giden arkadaşlarıyla birlikte av alanına gitmiştir. Balıkçılığı ise *Recep İvedik 4* filminde Recep ıssız ada yarışmasındayken görürüz. İlkel yollarla balık avına çıkan Recep avladığı balıktan zehirlenir. Seyyar satıcıyı *Recep İvedik 3* filminde korsan CD satan adam canlandırır. Burada Recep İvedik önce seyyar satıcıdan taraf olurken, seyyar satıcı ondan para isteyince hemen satıcının korsan CD sattığını söyleyerek onu eleştirmesi dikkat çekicidir. Yukarıda görülen durumun benzeri burada da görülmektedir. Recep işler tersine döndüğü zaman hemen karşı tarafta yer almaktadır. Seyyar satıcı ücret istediğinde Recep onu emek hırsızı olmakla suçlar ve para vermeden evine gider. Üstelik "Korsana hayır!" diyerek sosyal mesaj vermekten de geri kalmaz. *Recep İvedik 2* filminde ise ninesiyle birlikte ip dolarken görülür. Yünü ellerinde tutan Recep bir yandan ninesine laf yetiştirirken bir yandan ninesi de yünü dolamaktadır. Filmlerde ve Recep İvedik'in temellerinin atıldığı skeçlerde karşımıza çıkan mahallenin kalbi olarak bahsedebileceğimiz Recep İvedik filmlerinin vazgeçilmezi bakkallık mesleğidir. Skeçlerin başından beri Recep İvedik'in yanında olan bakkal Salih, Recep İvedik'teki mahalle olgusunu sağlamlaştıran bir unsurdur. Mahalleyi mahalle yapan hemen hemen her mahallede

mutlaka bulunan bu küçük esnaf burada Recep'in sürekli iletişimde olduğu, onun önemli eşyalarını saklayan (pasaport gibi), yolculuğa çıkacağı zaman ona yolluk yapan kişidir. Mahallenin olmazsa olmazıdır. Skeçlerde Recep'in birasının kaynağı, filmlerde mahalledeki abisi rolündedir. Bakkal dükkanını filmlerde birkaç kere görürüz. Recep birinde Salih Abi ile bakkalda oturup sohbet etmektedir, birinde Salih Abi'ye şaka yaparken görülür. Ondan yurt dışına çıkarken pasaportunu alır, şehir dışına çıkarken yolluk yapmasını ister, evinin penceresinden ona seslenir ve mahallede olanlar hakkında bilgi alır. Kısaca bakkalı mahallenin kalbi olarak tanıtır.

Şoförlük Recep İvedik filmlerinin ilkinde karşımıza önce kamyon şoförlüğü şeklinde çıkar. Kamyoncuların uğrak mekânlarından biri olan Kara Ambar Kamyoncular Derneği ile ilk olarak bu filmde tanışırız. Recep de derneğe üye olabilmek için onların düzenlediği bir yarışmaya girer. Topluluğa kabul edilme aşamasında elinden geleni yapan Recep bu topluluğa kabul edildiği zaman onlar gibi davranmaya başlar. Kamyon şoförlerinin kamyon arkalarına yazdığı sözleri söyler ki bu başlı başına bir meslek folkloru olarak nitelendirilebilir. Aynı meslekten insanların başlattığı bu akım önceden sadece onlara özgü iken şimdi her arabası olan insan taşıtının arkasına bu sözlerden yazdırabilmektedir. *Çiçek Abbas* (1982) filminde de görüldüğü gibi şoförlük mesleğini icra edenlerin paylaştığı bir jargon bulunmaktadır. Aynı filmde olduğu gibi Recep İvedik de çeşitli söz kalıpları söyleyerek bir nevi kendi kendine *Çiçek Abbas* filmindeki atışma sahnesini canlandırırken, filmde *Çiçek Abbas*'ın şoförler topluluğuna kabul edildiği atışma sahnesindeki gibi kendisinin bu gruba kabulünü kutlamaktadır. Bu benzer diğer sahne ise *Recep İvedik 5* filminde yer almaktadır. Recep yarışma için kamyoncu arkadaşlarını aradığı esnada onlara acil durum kodu niteliğindeki cümleleri söyleyerek durumun aciliyetine dikkat çeker. Burada kullanılan sözler de aynı meslek grubuna ait insanların kullandığı sözlere örnek olarak gösterilebilir. Ancak bu sözler bazen meslek ile ilgili olmayıp sadece isyan etme veya laf sokma aracı olarak kullanılan sözlerden de oluşmaktadır. Recep İvedik bahsedilen iki filmde şu sözleri söylemektedir: "Aşkına eşkiya", "Tek rakibim Türk Hava Yolları", "Yol biter, dert bitmez", "Dönersem dediysen dönerim", "Laf sokarım derinden, aklın oynar yerinden", "Gölge olur çınar altı, sana girsin F16", "O laflar boy boy, sana koyan Recep kovboy", "O pencere, bu pencere sana girsin düdüklü tencere".

2.13. Diğer

Recep İvedik filmlerinde geçen diğer halk bilimsel öğeler bu başlık altında incelenecektir. Bu öğelerden ilki Recep İvedik'in evi ve evinde yer alan eşyalardır. Recep İvedik'in evinde duvara asılı hâlde olan bir halı bulunmaktadır. Göçebe kültürün izlerini taşıyan bu halının, hâlâ filmde görüldüğü hâliyle kullanıldığı alanlar mevcuttur. Duvar halıları genellikle süs amaçlı kullanılmaktadır. Recep İvedik'in evinde de hâlâ Anadolu'nun izini taşıyan bir halı duvarda görülmektedir. Buna ek olarak Recep'in yatak odasının duvarında nazar boncuklu bir süs de bulunmaktadır. Recep'in ninesinin evi de eski eşyalar ile döşenmiş bir evdir. Ninesinin evinde dikkat çeken bir sandık bulunmaktadır. Ninesi her seferinde maun sandığının çok kıymetli olduğunu ve o öldükten sonra sandığın açılabilirliğini söylemektedir. Değerli sandığının üzerine hiçbir şeyin gelmesine izin vermemektedir. Sandık genel olarak evlenecek yaşa gelen genç kızların evlilik hazırlıklarını yaptıkları zaman edindikleri, çeyizlerini saklayıp, değerli eşyalarını koydukları bir mobilyadır. Evlenecek kızlar kendileri için bir sandık edinirler ve el emeği çeyizlerini burada saklarlar. Sandıklar insanların ömürlerinin büyük bir kısmında yer alır, hatta "Kız beşikte, çeyiz sandıkta" sözü bu duruma örnek olarak sandığın değerini kanıtlayan niteliktedir. Recep'in ninesinin sandığı da ninesinin ölümüne kadar yanında durmaktadır. Ninesinin ölümünden sonra Recep için de değerli bir sandık olmuştur. Bunu filmde sandığın üzerine helva koyan Ali Kerem'i azarlamasından da anlayabiliriz. Bunun dışında ninesinin evinde çini tabaklar, eski fotoğraflar, danteller, süs çerçeveleri ve eski bir radyo da bulunmaktadır.

Recep İvedik 4 filminde Recep İssız Ada yarışmasındayken Türk tipi kubbe inşa ederek halk mimarisinden bir örnek sunar. Recep İvedik burada Mimar Sinan'ın tekniğini kullandığını söyler. Kubbe çatısının üzerinde bir ay yıldızlı figür ve bir de genellikle camilerin tepesinde bulunan alemden bulunmaktadır. Kubbe tipli yapılar, göçebe çadırlarından bugüne dek hayatımızda olan yapı biçimlerinden biridir. Çadırlar gibi hanlar, hamamlar ve camilerin de kubbe biçiminde çatıya sahip olduğu görülmektedir. Ülkemizde genellikle camilerde kubbe tipli çatılara daha çok rastlanır. Kubbe tipinin toplayıcı bir özelliği olduğundan ve tasavvufi anlamlar içerdiğinden dolayı tercih edildiği de görülmektedir.

SONUÇ

Recep İvedik film serisinin incelendiği çalışmada Recep İvedik tipinin özüne inilmiş, Recep İvedik ve filmdeki diğer tiplerin Geleneksel Türk Tiyatrosu içindeki karşılıkları gösterilerek, filmde yer alan halk bilimsel ögeler yorumlanmıştır. Recep İvedik, filmlerinde bir halk kahramanı olarak tanıtılmış ve zaman içerisinde sevenleri tarafından bir halk kahramanına dönüştürülmüştür. Dönüşüm filmlerinde aşamalı olarak karşımıza çıkmış ve Recep İvedik kendi dokunuşları ile dönüşümünü tamamlamıştır. Son filmlerinde millî idealler uğruna yurtdışında ülkesini temsil eden bir sporcuyla canlandırmıştır. Bir halk kahramanı olarak Recep İvedik, köy ile kent, modernlik ile ilkelik, kahramanlık ile anti-kahramanlık, sosyallik ile asosyallik ve daha birçok ikilemin arasında sıkışmış, bunları kendine göre yorumlamış bir birey olarak karşımıza çıkmıştır.

Bir kesimin halk kahramanı olarak, modernliğin getirdiği popüler kahveci kültürüne, aerobiğe, yogaya, tatil köylerine, kendi kültürüne ait olmayanlara bir yandan karşı çıkmış bu mekânları yerle bir etmiş, bir yandan da sanki oranın parçasıymış gibi hareket etmeye çalışmıştır. Bunun sonucunda genellikle ya başarılı olamamış ya da hileciliğinin getirdiği özellikleri ile herkesten daha başarılı olmuştur. Recep İvedik, filmlerinde aslında kente göçen insanın, alt tabakanın, ezilip sesini çıkaramayan her insanın iç sesi olmuştur. Bütün bu koşturmaca içerisinde, kent insanının modernlik yarışında popüler bir kahvecinin kahve bardağında fal bakmaya çalışarak hem kendisine hem de çevresindekilere bir duraklama alanı yaratmaya çalışmıştır. Aynı zamanda oradaki insanlarla etkileşime girerek modern bir tanışma, eş bulma ortamının nasıl yaratıldığını gözler önüne sermiştir. Görücü usulü evliliğin, görücülüğün giderek azalmasıyla, gençlerin tanışma mekânlarının nelere dönüştüğüne kadar birçok konuyu popüler kahveci dükkanının bardağında bakılan fala sığdırmıştır.

Recep İvedik'in dünyasında herkes modern dünyaya bir şekilde ayak uydurmaya çalışmaktadır. İlk filmde Recep İvedik tatil köyüne gittiğinde bu mekân hakkında bilgi sahibi olmadığı için odasının ışıklarını açamaz ve odasının dışında kalır. Aslında burada yaratılan parodi kent hayatına uyum sağlayamayan insanların yaşadığı durumun özeti niteliğindedir. Günümüzde birçok insanın çeşitli nedenlerden dolayı kente göçmesiyle birlikte, bu yeni kentliler kendilerini adeta

devasa bir tatil köyünde bulur ve Recep İvedik gibi otelin kurallarını bilmeyenler ise bu tatil köyünden kapı dışarı edilir. Recep İvedik'in modern hayata, kent yaşamına, orta sınıf alışkanlıklarına uyum sağlayamayışı ilk filmde tatil köyünde gayet iyi bir şekilde yansıtılmıştır. Hatta Recep İvedik her zaman giydiği kıyafetleri değiştirmiş, üzerine tatil köyünde rahat rahat dolaşabileceği bir kıyafet bile giymiştir.

Günümüz kent hayatında uyum sorunları yaşayıp bir yere aitmiş gibi yapan insanlar beyazperdede Recep İvedik kılığına bürünerek karşımıza çıkar. Beyazperdede Recep İvedik, suşi restoranında oranın bir parçası gibi davranmaya çalışmış, görevliden ekmek istemiş, uydurma hikâyeler anlatmış ve bu “mış gibi” yapma oyununu güzelce oynamıştır. Bu yönden Recep İvedik iyi bir oyuncudur. Ancak bazı durumlarda “mış gibi” yaparak bir oyunbozana dönüşmüş ve oyunun büyüsü bozulmuştur. Suşi restoranında Recep'in abartarak şov yapmasına giden oyunda, oyunun büyüsü bozularak oyunbozan karşımıza çıkmış ve oyunun dışına itilmiştir. Büyü bozulunca Recep özüne dönmüş ve yabancı olduğu bütün sistemlere karşı isyan etmiştir. Recep İvedik'in dünyasında herkesin uyum sağlamaya çalıştığı görülür. Otelde çalışan temizlikçi kadın, otel görevlisi, Sibel ve annesi bile uyum sağlama çabasıdadır. İkinci filmde Recep'in ninesi de uyum sağlamaya çalışan insanların içindedir. Ninesi kütüphaneli koltuklarının, çini tabaklarının, el işi dantellerinin, oyalı yemenisinin ve en önemlisi maun sandığının arasında yaşarken oyun konsolunda oyun oynayarak çağa uyum sağlamaya çalışır. Tüketim kültüründen o da nasibini alır ve Recep'in ona aldığı son model oyun konsolu ile yetinmeyerek ondan son model bir televizyon da ister. Herkes uyum sağlamaya çalışırken Recep İvedik çevresi içerisinde uyum sağlamaya tam manasıyla ayak uyduramayan tek kişidir. Kaba saba olması, ağzı bozuk ve şiddete meyilli olması ile de Geleneksel Türk Tiyatrosu göz önünde bulundurulduğundan tip olarak Karagöz'e benzemektedir. Recep İvedik de Karagöz gibi karşısındakinin dediklerini kendisine göre yorumlar ve işine gelmediği zaman şiddete başvurur. Karagöz gibi karşısındakine şiddet uygular, bunu yumruklarıyla ya da tekmeleriyle yapar ama karşısında şiddet uyguladığı kişiden karşılık alamaz. Recep İvedik de Karagöz gibi iş bulur, işe girer, işten çıkar. Birçok iş değiştirir Karagöz'de geçen ve âşıkların şiirlerine konu olan esnaf destanı Recep için de geçerlidir. 20 günde 17 işe girer hiçbirinde tutunamaz, ayrılır. Son olarak reklamcılıkta başarılı olduğunu gördüğümüzde esnaf destanı da tamamlanmış olur. Aynı Karagöz gibi güldürme mekaniklerine sahip olan Recep İvedik, söz komiğine, hareket komiğine ve

tekrarlamalara başvurarak gülme etkisi yaratmaktadır. Birinci, üçüncü ve beşinci filminde aynı tarzda esprileri tekrarlayarak gülmeyi garanti altına alır. Zaten yapılmış olanı tekrar yaparak insanları şaşırtmaz ancak güldürür. Recep İvedik belli kalıpların dışına çıkmayan bir tip olduğu için Karagöz ile aynı söz ve hareket komikliklerini kullanması şaşırtıcı değildir. Recep İvedik, günümüzde Karagöz'ün izlerini beyazperdeye taşıyan nadir filmlerden birisidir.

Recep İvedik bulunduğu ve kendisini ait hissetmediği ortamlara, içlerinde bulundukları durumu, uyumsuzluklarını haykırırken bir yandan da ilk filmde sonra oynadığı reklamla eleştirdiği duruma düşer. Şahan Gökbakar'ın eleştirel bir tiplmesi olarak ortaya çıkmasından sonra bir reklam aracı olarak kullanılıyor olması Recep İvedik'in kendisinde bahsettiği özelliklere ters düşmektedir. Ancak Recep İvedik her durumu değerlendiren biri olduğu için bu durumu da değerlendirmesi sevenleri tarafından herhangi bir tepkiye yol açmamıştır. Ama sevmeyenleri marka değerini düşürdüğünü dahi söylemiştir. Recep İvedik filmleri incelendiğinde teknoloji ile çok ilgilenmeyen ama teknolojiden bihaber olmayan biri olduğu anlaşılmaktadır. İlk filmde Sibel'e fotoğraf makinesi hakkında bir şeyler söyler, ikinci filmde chat sitelerini bildiğinden, photoshop programlarından, reklamcılık ile ilgili terimlerden bahseder. Bunlara rağmen Recep İvedik eski moda bir telefon kullanır. İlk filmde kullandığı telefonu son filminde de kullandığını görürüz -ki bu durum yine Recep'in değişime ne kadar kapalı olduğunu göstermektedir-. Ancak Recep İvedik oynadığı reklam filmlerinde birçok markaya ait telefon ile karşımıza çıkar. Her reklam filminde neredeyse elinde farklı bir telefon bulunur ve o telefonda internete bağlandığını, gelişmelerden haberdar olduğunu söyler. Recep İvedik'in filmdeki tarzı ile uymayan reklam filmleri Recep'in de istediği zaman tüketim kültürünün bir parçası olduğunu gösterir. Recep İvedik kendine has özellikleri ve yöntemleri ile ne modernleşebilmiş ne de kültürel kimliğini tamamen koruyabilmiş biri olarak günümüzde kendisi ile aynı durumda kalan insanları temsil etmektedir. Kente göç eden tamamen kentleşememiş, kültürel kimliğini beraberinde taşıyamamış, taşıdıklarını adapte edememiş her insanın duyduğu kaygılara sahip biri olarak Recep İvedik bugün yüksek ve orta sınıf haricinde kalan herkesi temsil etmektedir. Orta sınıf haricinde kalanları temsil eder çünkü filmlerinde Recep'in bulunduğu birçok yer orta sınıfa ait yerlerdir ve Recep onlarla uyum sağlamaya çalışır, ancak sağlayamaz. Recep İvedik seyircisi de Recep'in dalga geçtiği, eleştirdiği her şeye adaptasyon sorununu,

modernleşemeyişini, kültürel kimliği ve kent kimliği arasındaki uyumsuzluğunu bir kenara bırakarak gülerek üzerinden atmaya ve rahatlamaya çalışırlardır.

KAYNAKLAR

- Acun, R. (2011). "Her Dem Yeniden Doğmak: Online Sosyal Ağlar ve Kimlik". *Millî Folklor*, 89, 66-77.
- Akyol, M., Kuruca, Y. (2015). "Sinema Filmlerinin Pazarlanmasında Sosyal Medyanın Kullanımı". *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, (6)1, 64-92.
- Alptekin, A. B. (2016). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. (sekizinci baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- And, M. (2012). *Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi*. (ikinci baskı). İstanbul: İletişim Yayınları, 43-44-46.
- Artun, E. (1998). *Türk Halk Bilimi*. Adana: Karahan Kitabevi, 4-28.
- Bascom, W. R. (2010). "Folklorun Dört İşlevi". (çev: F. Çalış, M.Ö. Oğuz ve S. Gürçayır (Yayına Hazırlayanlar). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 71-84.
- Baytan, Natuk, yön. *Yedi Bela Hüsnü*.
- Bozbay, H. (2013). "Geçmişten Günümüze Aşık Oyunları". *Folklor/ Edebiyat*. 73, 147-161.
- Büyükokutan Töret, A. (2014, 26-28 Mayıs). "Bir Popüler Kültür Komiği "Recep İvedik"". 21inci Asrın Penceresinden Medeniyet ve Kimlik Uluslararası Sempozyumu Materyalleri 1. Cilt, 68-79.
- Campbell, J. (2013). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. (ikinci baskı). İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık, 20-65.
- Coşar A. M., Usta Ç. (2009). "Geleneksel Türk Gölge Oyununda Ana Tipler ve Dil Yergisi". *Bilgi*, 51, 13-32.
- Çetin, Sinan, yön. Çiçek Abbas. Sen. Yavuz Turgul. Oyun. Şener Şen, İlyas Salman ve diğer. Engin Karadağ, 1982.
- Çölgeçen, S. (2018). "Recep İvedik: Bir Halk Kahramanı Mı Yoksa Piyasa Kahramanı Mı?". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- De Vos, G. A. (2013). "Folklor ve İnternet: Netlore". (çev: N. Baykal) *Millî Folklor*, 97, 246-250 (Orijinal makalenin yayım tarihi, 2011).
- Doğan, C., Özdemir, Ö. (2017). "Ürün Yerleştirme Uygulamalarının İncelenmesi ve Sinema Sektörü ile Birörnek Değerlendirme". *Social Sciences Studies Journal*, (3)6, 1161-1172.
- Emeksiz, A. (1998). "Türk Halk Kültüründe Üzerlik". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 28, 229-242.

- Feinberg, L. (2010). "Mizahın Sırrı". (çev: A. Çelik ve F. G. Özyazıcıoğlu Koçsoy), M. Ö. Oğuz ve S. Gürçayır (Yayına Hazırlayanlar). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 279-288.
- Geçgin, E. (2018). "Kültürel Farklılaşma Açısından "Arif" ve "Recep İvedik" Karakterleri. *Gender & Cultural Studies*, 16, 183-195.
- Gedik, E. (2016). "Bir Tüketim Kültürü Ürünü Olarak Anti-Kahraman Erkek İmajları". *ViraVerita E-Dergi*, 4(2), 37-58.
- Gökbakar, Togan, yön. *Recep İvedik*. Sen. Şahan Gökbakar ve Serkan Altuniğne.Oyun. Şahan Gökbakar, Fatma Toptaş ve diğer. DVD. Aksoy Film Production, 2008.
- Gökbakar, Togan, yön. *Recep İvedik 2*. Sen. Şahan Gökbakar, Serkan Altuniğne ve diğer. Oyun. Şahan Gökbakar, Gülsen Özbakan ve diğer. DVD. Özen Film ve Aksoy Film Production, 2009.
- Gökbakar, Togan, yön. *Recep İvedik 3*. Sen. Şahan Gökbakar. Oyun. Şahan Gökbakar, Zeynep Çamcı ve diğer. DVD. Özen Film ve Aksoy Film Production, 2010.
- Gökbakar, Togan, yön. *Recep İvedik 4*. Sen. Şahan Gökbakar. Oyun. Şahan Gökbakar, İrfan Kangı ve diğer. DVD. Çamaşırhane Film, 2014.
- Gökbakar, Togan, yön. *Recep İvedik 5*. Sen. Şahan Gökbakar. Oyun. Şahan Gökbakar, Orkan Varan ve diğer. DVD. Çamaşırhane Film, 2017.
- Güzel, A.C. (2011). "Recep İvedik'e ya da Kendimize Bakmasını Öğrenerek 'Değişimi' Yaşayacağız". *Türkbilim*,7, 155-172.
- Hinds JR, H. E. (2015). Popülarite: Popüler Kültürün Olmazsa Olmazları. (çev: D. Tüfekçi Can), M. Ö. Oğuz vd. (Yayına Hazırlayanlar). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 4*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 172-180.
- Huizinga, J. (2006). *Homo Ludens Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme*. (ikinci baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 29.
- Irmalı, R. S. (2019). "Kültür Endüstrisi Bağlamında Recep İvedik Serisinin Değerlendirilmesi". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, Ankara.
- İnternet: And, M. "Karagöz'ün Tarihçesi" Cengiz Özek Web: http://www.karagoz.net/karagoz_ve_hacivat.htm adresinden 20 Mart 2018 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: AUTHORNAME. "Recep İvedik 5 fragmanına Azeri akademisyenden tepki" Hürriyet Gazetesi, Web: <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/magazin/recep-ivedik-5-filminin-fragmanindaki-boks-sahnesine-azeri-akademisyenden-tepki-40337263> adresinden 05 Mayıs 2018 tarihinde alınmıştır.

- İnternet: Yardımcı, M. “Âşık Edebiyatında Rüya Sonrası Âşık Olma (Bade İçme)”. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi. Web: <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/26.php> adresinden 18 Nisan 2018 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Denker, S. (22.01.2008) “2000'lerin Şaban'ıyım” Hürriyet Gazetesi. Web: <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/2000lerin-sabaniyim-8067842> adresinden 14 Ocak 2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: AUTHORNAME. “Türk Güreş Tarihi” Türkiye Güreş Federasyonu. Web: <http://www.tgf.gov.tr/tr/> adresinden 10 Ocak 2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: AUTHORNAME. “Karagöz Oyununda Tipler”. www.karagoz.net. Web: http://www.karagoz.net/karagoz_hacivat_tipleri.htm adresinden 15 Ocak 2019 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Düzgün, D. “Geleneksel Türk Tiyatrosu”. www.tarihtarih.com. Web: <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=353063> adresinden 28 Aralık 2018 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: AUTHORNAME. “Davulun Tarihçesi” Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi. Web: <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/61.php> adresinden 20 Ocak 2019 tarihinde alınmıştır.
- Jung, C. G. (2005). *Dört Arketip*. (ikinci baskı). İstanbul: Metis Yayınları, 121-122.
- Kaplan, M. (1996). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 – Tip Tahlilleri*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kaya, D. (2012, 27-29 Nisan). “Âşık Edebiyatında Esnaf ve İş Destanları”. Halk Kültüründe İktisat ve Ticaret Uluslararası Sempozyumu
- Koçak, A. (2002). “Karagöz Oyunlarındaki “Tuzsuz Deli Bekir” Tipi Üzerine Bazı Değerlendirmeler”. *Millî Folklor*, 56, 121-129.
- Morreall, J. (2008). “Gülmede Yeni Bir Teori”. (çev: M. Ekici), M.Ö. Oğuz vd. (Yayına Hazırlayanlar). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 259-275.
- Nalu Gide, Z. (2018, 20-22 Nisan). “2000 Sonrası Türk Sinemasında Komedi Filmleri ve Seyirci İlişkisi: Recep İvedik Örneği”. 5. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Konferansı, 192-198.
- Nalu Gide, Z. (2019). “Sinema- Seyirci İlişkisi: Recep İvedik Filmleri Üzerine Bir Alan Araştırması”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Onur, B. (2005). *Türkiye’de Çocukluğun Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 439.

- Orkan, S., Çaycı, A. vd. (2018, 3-4 Mayıs). "Türk Sinemasının En Çok İzlenen Filmlerinde Ürün Yerleştirme". 2. Uluslararası İletişimde Yeni Yönelimler Konferansı, 71-77.
- Ozan, M. (2015). "Dünden Bugüne Türk Halk Kültüründe "Kara İyeler"". *Kültür Evreni Dergisi*, 23, 41-51.
- Ölçer Özünel, E. (2008). "Hoca Nasrettin, Kahraman Mı Anti-Kahraman Mı, Hilebaz Mı, Bilge Mi?". *Millî Folklor*, 78, 22-27.
- Öncü, A. (2011). "Karagöz İle İlgili Araştırmalarda Bir Kaynak Olarak Evliya Çelebi Seyahatnâmesi". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 46, 111-127.
- Özbakır, İ. (2009). "Geleneksel Türk Çocuk Oyunlarında Doğal Oyuncaklar ve Oyuncak Olmuş Hayvanlar". *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 1, 147-162.
- Özbulduk Kılıç, I. (2018). "Seyirci Deneyiminde Film Tercihini Etkileyen Motivasyonlar ve Filmlerin Alınlanması: Recep İvedik Örneği". *TRT Akademi Dergisi*, (3)5, 322-343.
- Özdemir, C. (2009, Ekim). "Bir Kimlik Bunalımının Yansımaları: Recep İvedik Filminin Sosyolojik Analizi". 6. Uluslararası Sosyoloji Kongresi, 409-429.
- Pekman, C., Tüzün, S. (2012). "Recep İvedik: "Kahraman" dan "Ürün"e". *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 17, 9-28.
- Pırlanta, İ. (2016, 5-7 Mayıs). "Balkanlardan Bozok Bölgesi'ne Göç Eden Boşnaklar (Boğazlıyan Örneği)". 1. Uluslararası Bozok Sempozyumu 1. cilt, 546-561.
- Saral Güneş, S., Yağız Baylan, D. (2016). "Değişen Toplumsal Yapının Film İçeriklerine Yansıması: Kibar Feyzo ve Recep İvedik Filmlerinin Greimas'ın Eyleyenler Örnekçesine Göre Çözümlemesi". *Global Media Journal*, 6(bahar), 332-354.
- Şahinalp, S. D. (2010). "Türkiye'de Gülmenin Dönüşümü 1970 ve 2000'li Yıllarda Komedi Filmlerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tan, N. (2011). "Âşık Tarzı Destan Geleneğinde Esnaf Destanı Araştırmalarına Katkılar". *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*, 316-327.
- Türkyılmaz, Ü. (2013). "Gerard De Nerval'in Doğu'da Seyahatinde Türk/ Osmanlı İmgesi". *Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Dergisi*, 53, 549-561.
- Tüzün, S. (2011). "Küresel-Yerel Tartışmaları Bağlamında "Recep İvedik"". Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ünlü, A. (2007). "Şiddete Gülmek: Geleneksel Türk Tiyatrosunda Şiddet ve Mizah". *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 24, 27-41.

Yıldız, N. (2011). "Karacaoğlan Nasıl Tapşırdı?". *Millî Folklor*, 91, 51-59.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : URSAVAŞ, Özlem
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 1993 Akhisar
Medeni Hâli : Bekâr
Telefon : 0554 412 37 65
e-posta : ozlemursavas@gmail.com

Eğitim Derecesi	Okul/ Program	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi/ Türk Halk Bilimi Bölümü	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi/ Türk Halk Bilimi Bölümü	2015
Lise	Akhisar Namık Oğul Lisesi	2011

Yabancı Dili

İngilizce

Yayınlar

Manisa'nın Akhisar İlçesinde Kutlanan Çağlak Festivali Üzerine Bir İnceleme *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 23, 111-123
(<http://dergipark.gov.tr/mahder/issue/39190/426570>)

Hobiler

Müzik dinlemek, Film seyretmek, Kitap okumak, Doğa yürüyüşleri, Kampçılık

“GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..”

